

72484

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ) ANABİLİM DALI

PARLAMENTONUN KRİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Sonay Bayramoğlu

Tez Danışmanı
Prof Dr. Yavuz Sabuncu

Ankara, 1998

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ) ANA BİLİM DALI

PARLAMENTONUN KRİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sonay BAYRAMOĞLU

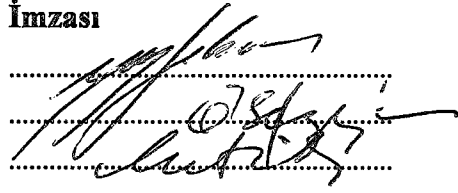
Tez Danışmanı: Prof.Dr. Yavuz SABUNCU

Tez Jürisi Üyelerinin:

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Yavuz Sabuncu
Prof. Dr. Ömür Sezgin
Prof. Dr. Levent Köker
.....
.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi:21..8..1998

TEŐEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında bütün yardımları için sevgili hocam Prof. Dr. Yavuz Sabuncu'ya, sevgili arkadaşlarım Ertan Haytaoğlu'na ve Nur Yalçinkaya'ya içten teşekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM KRİZ VE PARLAMENTER DEVLET	7
1.1 Kriz.....	7
1.2 Sosyal ve Siyasal Teorilerde Kriz.....	8
1.2.1 Meşruiyet Krizi.....	10
1.2.2 Toplumsal Kriz	15
1.2.3 Parlamentonun Krizi.....	19
1.3 Parlamenter Devlet.....	24
1.3.1 Parlamento ve Parlamentarizmin Oluşumu	26
1.3.2 1990'larda Parlamenter Devlet.....	33
1.3.2.1 Anayasanın Siyasallaşması.....	34
1.3.3 Parlamenter Devletin Paradoksları.....	37
1.3.3.1 Temsil.....	38
1.3.3.2 Bölgesel Siyaset	41
1.3.3.3 İnsan Hakları	44
1.3.3.4 Avrupa Topluluğu	47
1.3.3.5 Siyasal İrade	50
1.3.3.6 Gizlilik ve Bilgi Edinme Hakkı.....	50
1.3.3.7 Parlamento Reformu.....	51

2. BÖLÜM

CARL SCHMİTT'TE PARLAMENTONUN KRİZİ ve SCHMİTT'E ELEŞTİRİLER

2.1 Carl Schmitt ve Parlamenter Kriz	53
2.1.1 Carl Schmitt'in Siyasal Düşünceleri	60
2.1.2 Parlamentarizmin Temelleri	70
2.1.2.1 Açıklık ve Tartışma	70
2.1.2.2 Güçler Ayrılığı	73
2.1.2.3 Yasama.....	75
2.1.2.4 Tartışmaya Olan İnanç	75
2.1.3 Total Devlet	77
2.1.4 Demokrasi ve Parlamento	79
2.2 Carl Schmitt'e Eleştiriler	85
2.2.1 Parlamentolar Krizde Mi ?	85
2.2.2 Parlamenter Devletin 19.ve 20. Yüzyıldaki İlkeleri....	88
2.2.3 19. Yüzyıl Parlamentarizmin Altınçağı mı?	97
2.2.4 Ortaçağ Meclisleri.....	103
2.2.5 Klasik Parlamentarizm İdealleri Kurtarılabilir mi?.....	104
2.2.6 Parlamento Neden Önemlidir?.....	104
2.2.7 Parlamentonun Siyasal Rolü Nasıl Artırılabilir?.....	108
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	115
KAYNAKÇA.....	121
ABSTRACT.....	130
ÖZET.....	131

GİRİŞ

Modern demokrasilerin en önemli kurumu olan parlamentonun uzun zamandan beri büyük değişmeler içinde olduğu gözlenmektedir. Bu değişiklikler kimilerine göre parlamentonun krizini, kimilerine göre ise parlamentonun evrimini göstermektedir. Özellikle yirminci yüzyılın başında pek çok yazar parlamentonun miadını doldurduğunu ilan eder.* Ancak iki dünya savaşının ardından da, parlamentolar yaşamaya devam etmişlerdir. Bugün parlamentoların fotoğrafına baktığımızda ise gördüğümüz manzara, siyasal partilerin egemenliği, medyanın üstün gücü, toplumsal hareketlerin parlamento yerine yeni siyasal oluşumları tercih etme eğilimleri, gelişen ulusüstü parlamento ve kurumlar, ulusüstü şirketler ve teknolojik ilerleme gibi olgular karşısında parlamentonun silüetinin silikleşmeye başlamasıdır.

Geleneksel anlamda parlamento, yasama ve hükümeti denetleme yetkisine sahip, toplumdaki farklı düşüncelerin ifade edilmesini sağlayan bir forum ve siyasal kararların alındığı en önemli merkezdir. Bugün parlamentonun geleneksel anlamından sapmalar olduğu herkes tarafından kabul edilen bir olgudur. Acaba bu sapmalar parlamentonun evrim geçirdiğini mi göstermektedir? Yoksa, halkın temsil edildiği ve demokratik bir ülkedeki siyasetin meşruluğunu sağlayan bu kurum, daha

* Bunlardan biri olan James Bryce, "Modern Demokrasiler" (1921) adlı eserinde yasamanın gerileyişini ve bunun nedenlerini çözümlenmeyi çalışır. Ancak çalışma, bu gerileyişin nedenleri ve sorunun çözümü ile ilgili net ve açık cevaplar veremez. Bryce'dan başka temsili meclislerin meşruluğunun kaybını ve etkililiğinin azalmasını ilan edenler arasında H. Laski'nin "The Foundations of Sovereignty and Other Essays" adlı eseri ve M. Ostrogorsky'nin "Democracy and the Other Organizing of Political Politics" adlı eseri de bulunmaktadır.

farklı sorunları da beraberinde getirecek bir kriz içinde midir? Eğer bu kurum evrim geçirmekte ise, bu kurumun klasik anlamda tarihe karıştığını iddia edebilir miyiz? Bu alışma, bu savlara cevap vermeye çalışacaktır. Parlamentonun gerilemesini ele alırken, 1923 yılında, parlamentonun artık “boş bir formalite” olduğunu ileri süren, belki de yüzyılın en “tahrik edici” düşünürü olan Alman hukukçu ve siyaset bilimci Carl Schmitt’in düşüncelerini de dikkate almaya çalışacağız. Çünkü, Schmitt’e yapılan bütün eleştirilere rağmen, yirminci yüzyılda, parlamentonun krizi konusunda en “tutarlı” ve “açıklayıcı” analizin Carl Schmitt’in analizi olduğu kabul edilmektedir. Temsili meclis anlayışının karşısında olmasına karşın, bu güne kadar onun çözümlemesine kapsamlı ve doyurucu bir cevap verilememiştir. Bu yüzden Carl Schmitt’in özümlemesi, parlamentonun krizini anlamamızı kolaylaştıracak en önemli çalışma olarak görünmektedir. "Gerçekten parlamentonun krizi aşılabilir mi?" sorusunu da tartışarak, Carl Schmitt’in parlamento eleştirilerine cevap vermeye çalışılacaktır.

Bu alışma temelde iki eksen üzerine oturmaktadır. Birinci eksen; parlamento bunalımını somut bir demokratik ülke örneğinde göstermek, ikinci eksen ise; parlamentonun iflas etmiş bir kurum olduğunu düşünen Carl Schmitt’in parlamentoculukla ilgili görüşlerini, günümüzdeki tartışmalar ışığında, ele almaktır. Amacımız, günümüzde parlamentonun geçirdiği bütün değişmelere karşın, hâlâ önemli bir kurum olduğunu göstermektir.

Birinci bölümde temel olarak iki konuyu ele alacağız: Kriz ve parlamenter devlet. Bu bölümde günümüzdeki parlamentoları anlayabilmek için toplumsal kriz, meşruiyet krizi ve parlamenter kriz çözümlemelerini değerlendireceğiz. İnsanların parlamento ve parlamenterlere olan güvenlerindeki azalma eğilimi çağdaş demokrasilerin karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Toplumsal kriz çözümlemelerini ele alarak, konunun toplumsal boyutunu görmeye çalışacağız.

Birinci bölümün diğer konusu ise “parlamentar devlet”tir*. “Parlamentar devlet” başlığı altında temel olarak inceleyeceğimiz şey, parlamentoların günümüzdeki özellikleridir. Bunu yapmamızın amacı geleneksel anlamıyla temsili meclis ile bugünkü temsili meclis arasındaki farkları görebilmektir.¹ Bu konu için İngiltere’yi örnek aldık. Niçin İngiltere’yi örnek aldığımıza aşağıda değinmeden önce, bu çalışma ile ilgili bir takım sıkıntıları belirtmek gerekmektedir. İlk sorun, kavram kargaşasının olduğu kaygan bir zeminde olmamızdır. Parlamentar devlet, parlamentarizm, parlamento kavramları ile bunlar arasındaki ilişkiler ve demokrasi kavramının bizzat kendisi bu kargaşayı yaratmaktadır. Bunlardan parlamento açık bir anlama sahip olsa bile,² demokrasi kavramının içinde bulunduğu durum işimizi hiç de kolaylaştırmamaktadır. Demokrasi konusundaki tartışmalarda en önemli sorun, bu kavrama ilişkin ortak bir yaklaşımın bulunmamasıdır. Therborn’un belirttiği gibi, demokrasinin kuruluşu ve sosyo-politik işleyişi hakkında az sayıda çalışma yapılmıştır. Anayasa tarihinde yapılan çalışmalar ise yasama-yürütme ilişkisi ile seçme-seçilme hakkının yasal düzenlemeleriyle ilgilenmektedir.³ Bu konuda yapılan çalışmalarda demokrasinin bir yönetim biçimi mi, bir öz mü, yoksa bir yaşam biçimi olduğu konusu da tartışmanın bir boyutunu oluşturmaktadır.⁴ Bu yaklaşımlara bakıldığında demokrasiyi sadece hükümet biçimi olarak veya sadece bir öz olarak ele almak yeterli bulunmamaktadır. Diğer yandan demokrasiyi hem

* Parlamentar Devlet (Parliamentary State) kavramı, parlamentolu devletleri işaret etmektedir. Yararlanılan kaynaklarda, parlamentar devlet, parlamentar demokrasi, parlamentoculuk gibi kavramlar genelde birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Parlamentarizm, bazen yasama ve yürütme arasındaki ilişkide, yasamanın üstünlüğünü ifade etmek için kullanılırken, bazen de, genel olarak temsil düşüncesini vurgulamak için kullanılmıştır. Sonuçta, bu çalışmada, parlamentar devlet, parlamentarizm ve parlamentar demokrasi kavramları anayasa hukukunda kullanılan anlamlarda kullanılmamıştır. Bu karışıklığın nedeni, yararlanılan kaynaklarda ortak bir kullanımın bulunmamasıdır.

¹ Geleneksel temsili meclis, yasama ve denetleme işlevlerini bugüne oranla daha iyi yerine getiren bir meclisi ifade etmektedir. Parlamentonun nispi olarak, siyasal karar alma sürecinde daha etkin olduğu varsayılmaktadır. Günümüzdeki temsili meclis ise, denetleme ve yasama işlevlerini tam olarak yerine getirememektedir. Bu durum, parlamentonun temel işlevlerinin değiştiği anlamına gelmektedir. Teziç, E. (1990).

² Longley, L. D. (1996), s.21-43. Ancak gün geçtikçe parlamentonun, varlığı, işlevi, etkinliği, temsil niteliği vs. daha çok tartışılmaktadır

³ Therborn, G. (1989), s.6-10.

⁴ Mouffe, C. (1993b), s.128-130. Yine demokrasinin tanımlanması için bakınız, Bobbio, N. (1989), 152-158.

biçim hem de öz olarak her ikisinin birden demokrasiye içkin olduğunu varsaymak da belli bir çözüm getirmemektedir. Bu yüzden parlamentolu demokratik devletleri anlatabilmek için “parlamentar devlet” kavramını kullanmayı tercih ettik. Burada her ne kadar İngiltere örneğini kullansak da, bu kavram sadece İngiltere’deki sistem için değil, bütün parlamentolu demokratik sistemler için kullanılmıştır.

Neden İngiltere’yi seçtik sorusuna gelelim. Parlamentonun uzun dönemde ve kesintisiz bir şekilde kurumsallaştığı ülkenin İngiltere olması, parlamentodan bahsedildiği zaman Avam ve Lordlar Kamarasının referans alınması, bu ülkeyi örnek olarak almamızı kolaylaştırdı. Siyasal alanın ilk olarak İngiltere’de dönüşmüş olması yani, Habermas’ın belirttiği üzere, siyasal karar alma sürecine müdahale etmek isteyen bir kamusal topluluğun ilk kez İngiltere’de kendi dinamiklerini oluşturması da diğer bir nedendir. Bu topluluk, İngiltere’de “zümre” meclislerinin modern parlamentoya dönüşümünü sağlamıştır. Diğer ülkelere göre bu dönüşümler İngiltere’de çok daha erken ve uzun bir zaman içine yayılarak gerçekleşmiştir. Bu dönüşümün bir parçası olarak siyasal partiler de ilk olarak bu ülkede on sekizinci yüzyılın sonlarında, kendilerine özgü örgütlenme biçimlerini oluşturabilmişlerdir. Dolayısıyla, parlamentonun kurumsallaşmasını sağlayan, gazete, dergi, dernekler ve kahvehanelerde yapılan siyasal tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan siyasal topluluk, etkin bir şekilde İngiltere’de gelişmiştir. Habermas, diğer ülkelerde bu dönüşümlerin burjuva devrimleri eşliğinde ve bir gecede oluştuğunu söylemektedir. İngiltere ise on yedinci yüzyılın sonlarında bir anayasanın geçerlilik kazanmasıyla diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Parlamentonun kurumsallaşma macerası⁵, on sekizinci yüzyılın sonunda siyasal partilerin günümüzdeki anlamda kendilerini oluşturmaya başlamaları ve on

⁵ Habermas, bir yüzyıldan fazla süren zümre meclislerinden, modern parlamentoya dönüşme sürecinin İngiltere’de daha önce olgunlaşmasının temelinde üç olayla ilişkili olduğunu belirtmektedir: a) İngiltere Bankasının oluşması; kapitalizmin yeni bir aşamasını ifade eder, b) Sansürün ilgası; siyasal düşüncelerin basına nüfuz etmesini sağlar, c) ilk kabine hükümeti; parlamentonun gelişiminde yeni bir aşamayı niteler. Habermas, J. (1997 b), s.137

dokuzuncu yüzyılda oy hakkının genişlemesiyle devam etmiştir. Yirminci yüzyıl, bir yandan oy hakkının özellikle kadınlar için genişlemesine tanıklık ederken öte yandan, parlamentonun kurumsallaşmasındaki önemli ilke ve kurumların parlamento aleyhine dönüşünü de beraberinde getirmiştir. Bugün ise, İngiltere parlamenter hükümet biçimiyle yönetilen bir devlettir. İngiltere’de kabine, meclisin güvenine dayanarak çalışmaktadır. Teoride Avam Kamarası bir kabineyi oylarıyla düşürebileceği için kamaranın kabineyi de kontrol ettiği düşünülmektedir.

Birinci bölümde parlamentonun ve “parlamenter devlet”in günümüzdeki durumunu gördükten sonra ikinci bölümde, daha önce de belirtildiği gibi, parlamentonun kriziyle ilgili teorik tartışmalara geçebileceğiz. Schmitt’in çözümlemesi ile parlamentonun krizi olarak adlandırılan şey aşılabilir mi? Bu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Yirminci yüzyılın başında Alman hukukçu Carl Schmitt Parlamentonun krizde olduğunu ilan etmiştir. Ancak Schmitt’in bu savları, savaş tutsağı olarak Nürnberg’de yargılanması yüzünden, uzun zaman kendi çevresindeki Schmitt yanlıları dışında ele alınmamıştır. “şeytanla flört eden bir Nazi hizmetçisi” olarak ele alınan Schmitt’in çözümlemelerinin görmezlikten gelinmesi, yirminci yüzyılın sonlarına doğru, hem Avrupa’da hem de Amerika’da onun düşüncelerinin yeniden tartışılmaya başlanması ile son bulmuştur. Schmitt, parlamentonun bu yüzyılın başından itibaren teorik temellerini kaybettiğini ve artık içi boş bir formaliteden ibaret olduğunu iddia etmişti. Bunun en önemli nedeni olarak da demokrasinin yükselişini göstermişti. Öne sürülen bu düşünceye göre, artık halk daha fazla demokrasi istemektedir ve parlamentonun halkın daha fazla demokrasi isteğine cevap vermesi imkansızdır. Çünkü parlamento ve demokrasi özünde birbirleriyle çelişen kavramlardır.

İkinci bölümün birinci ve ikinci kısımlarında, Carl Schmitt’in parlamento ile ilgili eleştirilerinin yanında, ona cevap vermeye çalışanların da görüşlerine yer

vereceğiz. İkinci bölümün üçüncü kısmında ise, parlamentonun gerilemesi demokrasi ile ilişkisi içerisinde, Carl Schmitt'in düşünceleriyle beraber ele alınıp değerlendirilecektir. Burada, demokrasinin öz veya biçimsel olarak tanımlanması durumunda parlamentoculukla olan ilişkisi incelenecektir.

1. BÖLÜM : KRİZ VE PARLAMENTER DEVLET

1.1 Kriz

1980'lerin ikinci yarısından sonra, özellikle Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte tek kutuplaşan dünyada tarihin sonu geldi tezleri ortaya atılmıştı. Ancak Sovyet sisteminin çökmesi Batı demokrasilerinin bunalımını çözmeye yetmedi. Aksine kriz söylemi daha çok ele alınır oldu. Kriz daha çok meşruiyet krizi, temsil krizi, demokrasi krizi kavramlarının etrafında işlendi. Hem meşruiyetin sağlandığı yer olarak hem de temsil organı olarak parlamentoya karşı oluşan güvensizlik ise herkesin kabul ettiği bir olgu haline geldi.

Meşruiyet krizi ile birlikte parlamentonun içine girdiği bunalımı açıklayan iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birinci yaklaşım, parlamentonun bir kurum olarak evrim geçirmekte olduğunu; temelde bir kriz içinde olmadığını ileri sürmektedir.⁶ İkinci yaklaşım ise parlamentonun bu yüzyılın başından beri giderek derinleşen bir bunalım içinde olduğu görüşünü savunmaktadır.

Parlamentonun, bunalımda olmadığını savunanlar, bu kurumun oluşumundan itibaren evrim geçirmekte olduğunu ve bugün gelinen noktanın da bu evrimin bir parçası olduğunu vurgulayarak, yasamada bulunma ve politikaya meşruiyet kazandırma görevine devam ettiğini belirtirler. Hatta, bu görüşü savunanlar, ulusüstü parlamentoların, ulusal parlamentoları etkin hale getirdiği görüşünü paylaşmaktadırlar.⁷

İkinci yaklaşıma göre ise; parlamento –Almanya ve İtalya örneğinde olduğu gibi- yirminci yüzyılın başından beri belli badireler atlatmıştır, ancak

⁶ Judge, D. (1995)

⁷ Bkz: Longley, L. (1996)ve Judge, D (1995).

parlamentonun bunlardan değişmeden çıkması mümkün değildi. Sonuçta, parlamento bu süreçten zayıflayarak çıkmıştır. Yürütmenin güçlenmesine doğru bir eğilimle devam eden süreç parlamentonun konumunu bulanıklaştırmıştır.

1980'lerin sonunda bu tartışmaların alevlenmesi, parlamentonun hem demokrasi hem de sivil toplum örgütleri ile olan ilişkisinin yeniden değerlendirilmesine yol açtı. Bu noktada "Parlamento nasıl tekrar etkin bir kurum haline gelir?" sorusuna, yani parlamentonun bu bunalımdan çıkması için neler yapılabilir sorusuna cevap arayanlar, bu yüzyılın başında parlamentoya ve parlamentolu sistemlere karşı sert ve yıkıcı eleştirileriyle bilinen Carl Schmitt'e ve onun görüşlerine cevap vermek zorunda kaldılar. Carl Schmitt ve ona verilen cevaplar ikinci ve nc bölümlerde ele alınacak. Sorunun sadece bir reform sorunu olmadığı görüşünü savunanlar, hem parlamenter sistemlere teorik temel kurmak hem de parlamento düşüncesinin karşısında iddialı bir şekilde yer alan analizlere -özellikle Carl Schmitt'in analizi - cevap vermek zorunda kalmışlardır.⁸

1.2 Sosyal ve Siyasal Teorilerde Kriz

Çağdaş dünya sürekli yeni bir krizle karşı karşıya kalmaktadır: Demokrasi krizi, meşruiyet krizi, modernizmin krizi, temsil krizi, ulus-devletin krizi gibi. Kriz kavramı sosyal alanda ilk olarak 19.yüzyılda, ulus oluşumunun ve imparatorlukların genişlemesindeki sıkıntılarla beraber kullanılmıştır. Yani kriz, geç on sekizinci yüzyıl söyleminde siyasal değişimi ifade etmektedir. Bundan önce, kriz kavramının siyasal ve sosyal düşüncedeki yeri çok önemli değildi. Kriz kavramı ekonomiden önce, tıpta kullanılan bir kavramdı. Kriz, bu anlamda, organizmanın kendini iyileştirme noktasında yetersiz kaldığı, bir sonraki süreçte iyileřiپ iyileşemediğinin bilinemediği anı ifade eder. Ruhani kriz, etik kriz ve ekonomik kriz yaygın olarak

⁸ Bakınız, Mouffe, C. (1993a) ve Keane, (1994), s.203-229; Heller, A. (1993).

kullanılmakta olan kavramlardı.⁹ Tarihçiler bu kavramı, daha sonra, ulusal karakterin ve ulusal kuralların test edildiği kritik anlar olarak kullanmaya başladılar.¹⁰

Yirminci yüzyıl ise, pozitivist sosyal bilimlerin zaferi ile daha objektif kavramları ortaya çıkarmaya başlamıştır. Mesela tarihsel kriz, dinamik bir durumdur, fakat bu durum düzenli gelişmedeki düzensizliklerin dinamik dengesinden farklıdır. Kriz toplumun kitlesel ve kontrolsüz bir biçimdeki geçiş sürecini nitelendirmektedir. Tarihsel süreçte ve toplumsal uyumda büyük kargaşaların oluşması da kriz kavramını tanımlamaktadır. Krizin bu anlamları, dünya savaşlarıyla, ulusal bağımsızlık mücadeleleri ve karşı devrimlerle, ırk ilişkilerindeki dönüşümle ve modern ailenin çözülüşüyle ilişkilidir: Sosyal ve siyasal kriz bu olaylar için kullanılmakta, kriz olarak ortaya çıkan diğer olay ve süreçlerde ise kelimenin ilk anlamına başvurulmaktadır.

Toplumsal kriz, sınıf ve toplumsal mücadelelere, hukuk, eğitim ve diğer sosyal kurumlardaki parçalanmaya, kitle anomisine, sosyal ve kültürel devrimlere eşlik eder. Siyasal kriz ise, sağa ya da sola keskin dönüşlerle beraber, siyasal sistemin veya kapitalist devletin eğilimlerinin kutuplaşması, varolan normlara ilişkin toplumsal hoşnutsuzluğun yaygınlaşması ve siyasal devrimi içermektedir. Zimmermann'ın belirttiği anlamda siyasal kriz, kısaca siyasal sistemin krizini tanımlar; siyasal kriz, siyasal sistemdeki ve uygulanan politikadaki “özel” değişimlere dayanmaktadır.¹¹

Siyasal kriz, en çok “meşruiyet” kavramı bağlamında ele alınmaktadır: Siyasal sistemin veya devletin normal olarak çalışmasına ve/veya bu kurumlara olan

⁹ O'Connor, J. (1987), s.109

¹⁰ O'Connor, J. (1987), s.112.

¹¹ Zimmermann, E.(1984).

bağlılık ve inancının yetersizliği olarak tanımlanmaktadır.¹²

1.2.1 Meşruiyet Krizi

Siyasal krizi etkileyen meşruiyet krizi modern dünyanın en çok ele alınan konularından biridir. Yukarıda meşruiyet kavramına bağlı olarak tanımlanan siyasal kriz tanımını neo-marksist yaklaşımda görmekteyiz. Ortodoks Marksist analiz, kapitalist devletlerin kitle meşruiyetine dayandığını varsaymaz. Bunun yerine liberal kapitalist devletin, yönetici gruplar ile kitlelerin arasındaki ideolojik konsensusun - Bu yönetici grup, genel ihtiyaçlarını ideolojik aygıtlar vasıtasıyla empoze eder- dengesine dayandığı varsayılır. Bunun aksine, Neo-Marksist teori, “meşruiyet krizini” (bir bağlılık açığı olarak, loyalty deficit) siyasal sistemin veya devlet bürokrasisinin çalışmasını kesen güçlü bir eğilim olarak tanımlamaktadır.¹³ Yani meşruiyet, siyasal sistemin, kapitalist sermayeden çıkarı olmayan grupların siyasetlerinin konsensusunu sağlama kapasitesine bağlıdır.¹⁴ Görüleceği üzere kendilerinin, kapitalizmi ve sermayeyi başarılı bir şekilde yönetmeye muktedir olduklarını iddia eden siyasal partiler ve politikacılar, bu söylediklerini gerçekte yapamadıkları zaman, siyasal sistemin konsensusu sağlama kapasitesi tehlikeye girmektedir. Böylece, siyasal meşruiyet düşüncesi, devlet bürokrasisinin meşrulaştırma ideolojilerinin yeniden üretimi ve hatta başarılı bir şekilde krizden kaçınma veya kriz yönetme politikalarını yerine getirme kapasitesi ile sıkı sıkıya bağlıdır.¹⁵ Neo-Marksist yaklaşım ile Ortodoks yaklaşım arasındaki farklılık, kapitalizmin sınıf yapısının dönüşümü ile açıklanmaktadır; Marks’ın zamanındaki işçi sınıfı ile bugünkü işçi sınıfı arasındaki farklılıklar vurgulanmaktadır.¹⁶ Modern kapitalizmde işçi sınıfı siyasal çoğunluğa ulaşmıştır. Çoğunluğu oluşturan mülksüz

¹² O’Connor, J. (1987, s.268.

¹³ O’Connor, J. (1987), s.112

¹⁴ O’Connor, J. (1987), s.114

¹⁵ Habermas, J. (1984), s.138.

¹⁶ O’Connor, J. (1987), s.115

vatandaşların, mülk sahibi azınlıkların kurmuş olduğu yapılarda varolan burjuva demokratik hakları elde etmesinin meşruiyet problemini doğurduğu kabul edilmektedir.¹⁷

Althusser'e göre meşruiyet, sermayenin çıkarlarını genel çıkarmış gibi göstererek, kendi egemenliğini rasyonalize ettiği süreçtir. Siyasal meşruiyet sorununda "elitler kuramı" halkın gücünü reddeder. "Çoğulcu kuram" da, insanı toplumsal özneler olarak görür; katılım, iktidarı belirler. Ücretliler siyasal süreçte bir toplumsal etken olarak görülür. Kapitalist modelde birey, üretim, dağıtım, değişim ve tüketimin kimliksiz bir nesne/öznesidir. Birey, ayrıca, siyaset, parlamento ve devlet süreçlerinin nesne/öznesi olarak görülebilir. Bir yandan, kapitalist politikalar, parlamento ve devlet siyasal yaşamın edilgen "seçmen" biçimini yeniden üretti. Birey yurttaş kategorisinin bir kişiselleşmesi, siyasal ve teknolojik yönetimin bir nesnesi, yalnız ve koloni halindeki bir devlet müşterisi haline geldi.¹⁸

Geç kapitalist toplumlarda gelişen krizlerden biri olarak tanımlanan meşruiyet krizi modern dünyanın en çok ele alınan konularından biri olmuştur. Habermas günümüzdeki toplumu, kendi içinde çelişkiyi ve krizi barındırdığı için "geç kapitalist toplum" olarak adlandırmaktadır.¹⁹

Kapitalist toplumlar belli dönemlerde krize girerler. Kapitalist toplumlarda teknolojik üretim güçleri belli bir gelişme kapasitesine eriştikten sonra, ekonomik büyümedeki sorunlarla birlikte ekonomik kriz ortaya çıkmaktadır.²⁰ Sermaye birikimi, artık değerle oluşmaktadır. Yani ekonomik büyüme, iktidar ilişkilerini hem oluşturan hem de gizleyen bir mekanizma tarafından düzenlenmektedir. Böylece bu

¹⁷ O'Connor, J. (1987), s.116

¹⁸ O'Connor, J. (1987).

¹⁹ Habermas, J. (1984), s. 139-140

²⁰ Habermas, J. (1984), s. 140

karmaşık modelde, ekonomik süreç bir yandan pek çok yeni problem üretirken, diğer yandan başka sorunları çözmektedir. Habermas'a göre, kriz, toplumsal yapının, sistemin devamını sağlayabilecek çözümleri üretmediği zaman ortaya çıkmaktadır.²¹ Buna göre, dört farklı kriz var vardır: Ekonomik kriz, meşruiyet krizi, rasyonalite krizi ve motivasyon krizi. Geç kapitalist toplumun koşullarında yaşayan insanlarda derin bir motivasyon krizi vardır. Meşruiyet krizi, kapitalist toplumdaki, bireysel motivasyonun artık kalmaması ile kapitalist toplumdaki bireysel etkinliğe yapılan vurgu arasındaki çelişkiye dayanmaktadır. Bunun yanında, devletin sosyo-ekonomik yapısı, siyasal kurumların çalışmaları ve siyasetçilerin güvenilirliği, yurttaşların güvenliği meşruiyet krizini etkileyen bileşenler olarak alınabilir.²²

Geç kapitalist toplumdaki ekonomik yapı kısaca üç sektörün üzerine oturmaktadır: Rekabetçi özel üretim sektörü, monopolcü üretim sektörü ve kamu sektörü. Bu ayrım 1960'larda geliştirilmiş bir modele dayanmaktadır. Monopolcü ve kamu üretim sektörleri sermaye yoğun, rekabetçi üretim sektörü ise emek yoğun bir yapıya sahiptir. Sendikalaşma, kamu sektöründe ve monopolcü sektörde güçlü iken, rekabetçi sektörde güçlü değildir; bu da ücretlerin düşük olmasını getirir. Monopolcü üretim sektörü hızlı gelişmektedir. Kamu sektörü buna ihtiyaç duymaz. Rekabetçi özel üretim sektörü ise, hızlı gelişme gösteremez.

Devletin ekonomik süreç üzerinde düzenleyici bir rolü vardır. Bu görevini de global planlama ile yapmaktadır. Özel alanın boş bıraktığı yeri doldurmaktadır. Ancak bu planlama bir teknokratik karar alma merkezini meydana getirir.²³

Global planlama, piyasayı, talep ve yatırım kararlarını etkileyerek

²¹ Zimmermann, E. (1984), s.324

²² Zimmermann, , E. (1984), s.325

²³ Schmitt, parlamenter devletin total devlete doğru ilerlemesini üç nedene dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi meşruiyetin kalmaması, ikincisi, hukukun dejenerasyonu ve üçüncüsü ise, teknolojinin egemenliği ile karar alma merkezinin parlamento dışına taşmasıdır. Bugün modern topluma yönelik ya da geç kapitalist toplum için yapılan saptamalar, tarihin Schmitt'i haklı çıkarması olarak değerlendirilebilir.

düzenlemektedir. Bunun için mali ve finansal ölçütler mevcuttur (krediler, fiyat garantileri, iş politikası, dolaylı emek piyasası politikası vs). Bu sistem rekabet içinde olan belirleyici unsurlar arasındaki uzlaşmayla belirlenir: Tam istihdam, ticaret dengesi, düzenli büyüme. Global planlama özel girişimcilerce alınan kararları etkilemektedir. Böylece piyasa mekanizmasının yan etkileri de etkisizleştirilmektedir. Devletin sermayenin kullanımı için yaratmış olduğu koşul piyasa mekanizmasının yerine geçer. Böylelikle devlet;

- a) üretici olmayan devlet harcamalarıyla (silahlanma ve uzay teknolojisi),
- b) devletin rekabetçi gücünü geliştirmekle, ulusüstü ekonomik blokları organize etmekle, enternasyonal katmanlaşmanın emperyalist güvenliğini kurmakla,
- c) otonom piyasalarca ihmal edilen sektörlerde, sermayenin siyasal güvenliğini sağlamakla,
- d) maddi altyapı geliştirmekle (ulaşım, eğitim ve sağlık, tatil merkezleri, şehir ve bölge planlama...),
- e) maddi olmayan altyapıyı kurmakla (bilimsel araştırmalar desteklemek vb.),
- f) insan emeğinin verimliliğini geliştirmekle (evrensel eğitim, yaz okulu, ikinci öğrenim ve beceri kazandırma kursları vs..)
- g) özel üretimin toplumsal maliyetlerini ve sonuçlarını ödemekle (işsizlik, ekolojik tahribat, refah), ekonomik süreci düzenleme görevini yerine getirir.

Piyasanın zayıf işleyişi ve piyasa mekanizmasının yan etkileriyle temel burjuva ticaret ideolojisi çökmüştür. Dolayısıyla yeni bir meşruiyet ihtiyacı

meydana gelmektedir. Artık yönetim aygıtı, üretim süreci için öncelikli olan temel şeyleri sağlayamayacak durumdadır. Devletin müdahale ettiği alanlarda meşruiyetini daha iyi bir şekilde sağlaması gerekmektedir.

Habermas'a göre meşru bir planlama için yönetsel iktidar muhakkak gereklidir. Liberalizm, kendini burjuva demokrasisi biçiminde inşa ettiği için, giderek artan meşrulaştırma ihtiyacını da, demokrasi yoluyla (genel oy hakkı) sağlamak zorundadır. Yani biçimsel demokrasinin içinde sorunlarını çözmek zorundadır. Biçimsel demokrasiden kastedilen yollar ise oldukça zordur. Çünkü, devlet aygıtı, bir yandan farklı sermaye gruplarının çıkarlarını gözetecek, öte yandan meşruiyeti sağlamak için bu çıkarları, toplumsal çıkarlarla bağdaştırmaya çalışacaktır. Yani, devlet, bireysel kapitalizm, devlet kapitalizmi ve genelleştirilebilir çıkarlar düzeyini hesaba katarak davranmak zorundadır.²⁴

Habermas'a göre, meşruiyet sürecinin değişimi, toplumsal entegrasyon güçleri arasında -ekonomi ve devlet aygıtı- yeni bir denge kurmayı hedeflemektedir. Böylece dayanışmanın toplumsal entegrasyon gücü -üretici güç olarak iletişim-diğer iki yönlendirici güç olan para ve yönetsel iktidara karşı kendini kabul ettirebilecektir.²⁵

Habermas'a göre, geç kapitalist toplumun hızlı gelişmesinin sonucunda karşı karşıya olduğu sorunlar, sisteme özgü sorunlar olarak ele alınamaz. Çünkü, bu gelişmelerin sonucu olarak dünyadaki, ekolojik denge, uluslararası denge ve antropolojik denge değişmiştir. Bunların da sisteme özgü bir şekilde çözümlenmesi mümkün değildir.

Toplumun bir bütün olarak bürokratik örgütler tarafından planlanması

²⁴ Habermas, J. (1984), s.41

²⁵ Habermas, J. (1997), s.41

yönünde artan gereksinim olduğu gözlemlenmektedir.²⁶

1.2.2 Toplumsal Kriz

Günümüzde ekonomistler, siyaset bilimciler ve sosyologlar dünya krizinden ve siyasal krizden sürekli dem vurmaktadırlar. Bilim adamlarından bir kısmı, bu rahatsızlıkları ve siyasal huzursuzluğu Üçüncü Dünyada büyüyen göçe, işsizliğe ve dış borçlara bağlar. Buna göre genellikle 1960'ların başında ortaya çıkan, ithal ikameci endüstrileşmenin krizi Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerde askeri hükümetlerin empoze edilmesine yol açmıştır. Bu kriz, 1970 ve 1980'lerde dışa açık sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte, 1980'lerin ortasında yeni demokratik açılımlar, İran gibi ülkelerde ise kapitalist modernleşmeye karşı kökten-dinci tepkiler doğurdu. Güney Afrika'da "Apartheid"e karşı silahlı direnişler arttı. Böyle bir süreçte, orduyu modernizasyon için umut olarak görenler çoğunlukta idi. Bu arada Japonya'nın dünya pazarına ve özellikle Üçüncü Dünya pazarına başarıyla girmesi, dünyanın bu yeni sanayi harikası ile Kuzey Amerikalı ve Batı Avrupalı rakipler arasındaki gerginlikleri artırmıştır. Batı ittifakı bu durumdan rahatsız oldu. Üçüncü Dünya ülkelerinde, 1980'lerin başında, ulusal ekonomiler, tamamen dünya piyasasının güdümüne girdiler. Global enflasyonun gerileyişi ile, işsizlik, istihdam fazlalığı, yoksulluk gibi sorunlar bir parça giderildi ise de, bu süreç bu şekilde daha fazla devam etmedi. 1983'te, bu ülkeler, özel bankalar yoluyla, korkunç bir dış borç batağına saplandılar. Amerika, uyguladığı yeni sağ politikalarının meyvelerini 1985'te toplamaya başladı ve yirmi yıldır, Üçüncü dünya ve Avrupa ülkelerinin üstünde kaybettiği hegemonyayı tekrar ele geçirdi.²⁷

Sosyologlar ve siyaset bilimcileri, toplumsal siyasal krizin, ilk olarak, 1960'ların ortalarında belirmeye başladığını konusunda hemfikirdirler. Üçüncü dünyadaki siyasal çöküş ve uluslararası dengenin bozulması, meşruiyet krizi ve

²⁶ Mellucci, A. (1993), s.277

²⁷ O'connor, J. (1987), s.40-42

uluslar arası kriz yönetim sistemi ile birlikte ortaya çıktı. Siyasal parti sisteminin etkinliğinin kaybolması, basiretli siyasal liderlerin eksikliği ve bürokrasideki karışıklık bu gelişmelere eşlik etti.

1950'lerde Amerikalılar halkın sisteme müdahalesine olanak vermeyen ama elit kesimin söylemlerini de halkı politikaya sokarak meşrulaştıran parti rekabetinden ve kendi siyasal sistemlerinden memnun görünmekteydiler. 1960'ların sonlarında bu insanların, devlet kurumlarının işleyişindeki adalet ve eşitlikle ilgili kaygıları, siyaset üretme süreci, liderlerin seçimi, kararların uygulanması ile ilgili kuşkuları gittikçe artmaktadır. 1970'lerin ortasında ise Amerikan halkı, politikacılarına ve siyasal parti sistemine olan güvenlerini kaybetmekte ve elitlerin davranışlarının –son iki nesle göre- meşruluğunu tartışmaya başlamaktadır. Yapılan kamuoyu yoklamalarında, yurttaşların oy kullanırken, genellikle partilere göre değil de seçimden önce verilen vaatlere göre hareket ettiklerini; temelde ekonomik ve sosyal sorunlarını çözmek umuduyla oy kullandıklarını göstermektedir. Seçmenler genelde vaat edilen konulara göre oy kullandıkları için, sonuçta, seçimi hangi siyasi partinin kazandığı çok büyük bir önem taşımamaktadır. Yine başka bir araştırma, iş adamlarının, kapitalizm ve demokrasi arasındaki açık uyumsuzluktan rahatsız olduklarını, halkın da seçilmiş temsilcilerinin sorumsuzluklarından memnun olmadıklarını, göstermektedir.²⁸

1960 ile 1980 arasında devlet liderlerine ve idaresine olduğu kadar iş dünyasının, sendikaların ve diğer kurumların liderlerine de halkın güveninin büyük ölçüde azaldığını, yapılan çalışmalar ortaya koymuştur. Ancak bu güvensizlik sistemin kendisine yönelik olmaktan çok, kötü ve basiretsiz kişilerce yönetilmesinden kaynaklanmaktadır. 1960'larda ve 70'lerde oy verme oranı düşmekte, büyük partilerin oy oranları gerilemekte ve ulusal seçimlere katılım azalmaktadır. Diğer yandan, O'Connor'ın ifadesiyle, siyasal hayata da "siyasal

²⁸ O'Connor, J. (1987), s.41

vasatlık” egemen olmaktadır.*

1960 ve ‘70’li yıllar yeni toplumsal hareketlerin ve ekonomik mücadelelerin ortaya çıktığı dönemlerdi: Grevler, işçi sınıfı protestoları, Montreal’den Tel Aviv’e, Milano’dan Lagos’a, Paris’ten Sidney’e kadar yayılmaktaydı. Bu mücadelelerde işsizler ordusunun ve iş sahibi işçilerin hedefi farklılaşmaktaydı; işsizler, devletin, ekonomik ve sosyal politikalarını hedef alırken, işçiler ise hükümetin gelir politikalarını ve IMF’nin empoze ettiği istikrar programları bağlamında, ücret politikasını hedef almaktaydılar. İşçiler, ancak ulusal devlet politikası düzeyinde mücadele edilirse, başarı elde edebileceklerini düşünmekteydiler.²⁹ 1980’lerde grevlere, devrim ve karşı devrimler eşlik etmeye başladı; toplumsal tepkilerin artmasıyla, varolan toplumsal muhalefet durumuna, “aşırı demokrasi”, “yönetilmeme” ve “artan beklenti ve hakların devrimi” adı verildi. Kitle politikaları ve modern parti sistemi kapitalist birikim için bir engel oluşturmaktaydı.³⁰

Toplumsal bunalım ve parçalanmayı açıklamak amacıyla üç tip yaklaşım ortaya konmaktadır. Buna göre, bir yaklaşım; bir yanda, düşük ücretli hizmet sektörünün büyümesi, eski endüstri sektörlerinde ortaya çıkan işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlik arasındaki ilişkiyi, diğer yanda ise, patriarkal aile sisteminin çürümesi ve otorite krizi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Diğer bir yaklaşım ise, bürokratik devletin kapasitesizliğine, yeni toplumsal dayanışmanın yeni biçimlerinin altında, yeni değer ve anlam üreten oluşumlarla birlikte aile, din ve diğer geleneksel kurumların yıkılması arasındaki bağlara dikkat çekmektedir. Bir üçüncü yaklaşım ise, “ben kültü” ve “kişisel

* O’Connor, bunu “political mediocracy” olarak adlandırıyor. Akademisyenlere göre, halk, siyasal hayata siyasal vasatlığın egemen olmasını, sistemin zor sorunlarla başetme kapasitesinin düşmesini, geç kapitalist ekonomi/toplum/devletin sistematik çelişkilerine değil, siyasal liderlerin kişisel beceriksizliklerine dayandırmaktadır. A.g.e., s.41-42.

²⁹ O’Connor, J. (1987), s.43

³⁰ O’Connor, J. (1987), s.46

gelişim”le beraber tüketiciliğin artmasına vurgu yapmaktadır.³¹

Bireyin gelişimi, “ben” fetişizminin artması, bunun yanı sıra aile, kilise gibi geleneksel kurumların zayıflaması, bireylerin devlet kurumlarına giderek daha bağımlı hale gelmesine yol açmıştır.³² Ya da “ben kültü”, geleneksel kurumların zayıflaması ile, bütün totaliter dinci, siyasal veya diğer cemaatleri bir araya getirerek, insanlarda kaybolan eski geleneksel düzeni telafi etmeyi gerektirmektedir. Cristopher Lash’a göre Amerikan toplumu giderek kimliksizliğe, kopukluğa ve duygusal donukluğa yol açan sabit bir boşluk duygusuna sahip olmuştur. Bu da, idare edilmesi kolay ve bireysel yetenekleri azalan bireylerden oluşan bir toplum yaratmaktadır.³³

Kriz teorilerine yönelik çalışmalar, sosyal bilimlerdeki bölünme yüzünden kapitalizmin modern krizine ilişkin kapsayıcı tek bir teori geliştirmesi imkanını iyice zayıflatmaktadır. Sosyologlar ve siyaset bilimciler bu problemleri, zayıf sosyal güdülenmeler, siyasal ilgisizlik (apaty) ve kısmen ya da tamamen ekonomik trendlerle ilişkili olarak siyasal kriz şeklinde açıklamaktadır.³⁴ Ekonomistler, ekonomik kriz eğilimlerini kısmen ya da tamamen ekonomik güdülenmeler ve teşvikler üzerinden siyasallaşmasının etkileriyle açıklamaktadır. Dolayısıyla bir alandaki bağımsız değişkenler, diğer bir alandaki bağımlı değişkenler olabilmektedir. Siyaset bilimciler ve sosyologlar, ekonomistlerin sorun olarak

³¹ O’Connor, J. (1987), s.45

³² “1976 Newsday tarafından yapılan bir çalışma Amerikalıların gelecekle ilgili umutlarının kalmadığını gösterir. Ankete katılanlardan 25 yaşın altındakilerin yarısı Amerika’nın giderek yaşanması zor olan, kötü olan bir yer haline geldiğini söylüyorlar. Ancak araştırma, özellikle 25 yaşın üstündekilerin çoğunun kişisel geleceklerini başarılı ve zengin olarak beklediğini gösterir. Yazarlar bu bulguları insanların, devlete ve liderlerden çok kendilerine güvendiği anlamında yorumladılar. Büyük şirketlerin liderleri de bu görüşü kabul ettiler. Bir yazar açıkça yeni sosyal ve politik hakların düşüncesizce artırılmasına karşı çıktı ve toplumun istekleri için daha fazla sosyal disiplin istedi. Bir başka araştırma orta Amerikan toplumunu korku, duygu ve arzularla motive edilmiş, izole bireylerin kolaylıkla kontrol edilebileceği, “radikal atomize bireycilik” olarak tanımladı.”

³³ O’Connor, J. (1987), s.47

³⁴ O’Connor, J. (1987), s.47

gördüklerini veri olarak alırlarken, diğer sosyal bilimcilerin derin bulmacalar olarak gördükleri kriz trendlerini, ekonomistler olgu olarak ele almaktadırlar. Sosyal bilimler de dolayısıyla ancak, hiçbir şey ya da çok az şey açıklayan bir teorik çerçeve oluşturmaktadır. Ekonomi, toplum ve devlet, mutlak bir bütünlük olarak değil, az ya da çok özel kurallara ya da hareket serbestisine sahip, birbirinden ayrı sosyal eylem alanları olarak görülmektedir.³⁵

Bu dağınıklık yüzünden, kriz teorileri, O'Connor'ın ifadesiyle son analizde ya anlamsız ya da tepkisel kalmaktadırlar: *“Uluslararası büyük sermayenin akademik sesi, geleceğin berbat ideolojik uçurumlarına doğru yansımaktadır. Onlar efsanevi geçmişin geri dönmesini istiyorlar; şimdiye, yapılmakta olan tarih diye bakılmıyor, aksine tarihe geçmişin maddeleştirilmesi olarak bakılıyor”*.³⁶ Habermas'ın dediği gibi, kriz teorileri *“sadece devlet aygıtının neden zorluklarla karşılaştığını ölçmekle yetinmemeli aynı zamanda neden bazı problemlerin uzun dönemde çözülmeden devam ettiğini de açıklamalıdır.”*³⁷

1.2.3 Parlaentonun Krizi

Temsili meclise duyulan kuşku yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde doruğuna ulaşmıştır. “Bolşevik Devrimi'nin, Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde ortaya çıkan ciddi siyasal bunalımların ve sendikalizm ile faşizmin yükselişiyle birlikte, parlaentonun ömrü tükenmiş ya da tükenmek üzere imiş gibi görünüyordu.”³⁸ Bu dönemde, parlaentoya en sert ve keskin eleştirileri Alman hukukçu Carl Schmitt

³⁵ O'Connor, J. (1987), s.48

³⁶ O'Connor, J. (1987), s.48

³⁷ Habermas, J. (1984), s.142

³⁸ Keane, J. (1994), s.202

getirmiştir. Yüzyılın başından beri parlamentonun durumunda bir değişiklik olmadığından Carl Schmitt'in eleştirilerinin, bugün de geçerliliğini koruduğu söylenebilir.

Günümüzde parlamento, kamuoyunun³⁹ da desteğiyle yapılan tartışmalar sonucunda siyasal kararlar alan bir kurum değil -17 ve 18. yüzyılda, siyasal kararlar, bir konuyla ilgili yürütülen kamuoyu tartışmaları da dikkate alınarak, parlamentodaki tartışmalar sonucu alınmaktaydı-, kapalı kapılar ardında alınan siyasi kararları onaylayan, o kararlara geçerlilik kazandıran bir kurum olarak düşünülmektedir.⁴⁰ Son zamanlarda yaygınlık kazanan bir başka yaklaşıma göre parlamento, gereksiz ve önemsiz tartışmaların yapıldığı, ayrıntılarla zaman harcanan bir yer haline gelmiştir. Bu yaklaşımlara göre, artık parlamentonun kamusal tartışmanın yapıldığı bir yer olmaktan çıktığı, siyasal şov yapma ya da başka yerde alınan kararların onaylandığı bir yer haline geldiği söylenebilir. Parlamentonun gerilediğini, önemini yitirdiğini düşünen bazı yazarlar ise, parlamentonun artık demokrasinin olmazsa olmaz kurumu olmadığını, artık modası geçmiş bu kurumun yerine başka alternatif toplumsal kurumlar* tercih edilebileceğini belirtmektedirler.⁴¹

Parlamentonun gerileyişi, parti aygıtları, parlamentonun kendi işleyişine ilişkin iç düzenlemeler, kitle iletişim araçları, hükümet sırları ve ulusüstü örgütlere bağlanmaktadır. Aşağıda bunların parlamentoyu nasıl etkilediğini görmeye

³⁹ Kamuoyunun gelişimi için bkz: Habermas, J.(1997b), s.148

⁴⁰ Habermas, J. (1997), s.331; Keane, J. (1994), s.202

* Bu toplumsal kurumlara örnek olarak Habitat Gündemi gibi örgütlenmelerin desteğiyle gelişen yerel meclisleri gösterebiliriz. Bunlar daha çok, gençlik meclisi, kent meclisi, kadın meclisi şeklinde oluşmaktadır. Aralarındaki eş güdümlü sağlayan mekanizmalar aracılığıyla da yerel oluşumlar ulusal ve uluslararası boyuta taşınmaktadır. Uluslararası organizasyonların da desteğiyle kurulan bu oluşumların örgütlenme ve kurulma biçimlerine ilişkin net bir şey olmamasına rağmen yavaş yavaş yerel siyasetin meşruiyet zeminini kendilerine kaydırmaktadırlar. Bütün bunlara rağmen pratikte, bu oluşumların parlamento ile ilişkilerinin nasıl olacağı üzerine kesin bir bilgi ve teori bulunmamaktadır.

⁴¹ Touraine, A. (1997), s.220-221; Touraine, parlamentoların bir dönem siyasal kararların alındığı en önemli mekanlar olduğunu, ama ondan sonra siyasal düşüncelerin üretildiği alanların kahvehaneler, dergiler ve dernekler olduğunu belirtir. Parlamentolardan sonra ise yeni tartışma alanları günümüzde, medyadır; medya hem bağımsızlığını artırmakta hem de siyasal önem kazanmaktadır.

çalışacağız.

a) Parlamento, iyi örgütlenmiş parti aygıtlarının ve bunların meclisteki liderlerinin kontrolü altına girmiştir. Yürütmenin yasama üzerindeki bu egemenliği özellikle İngiltere’de çok açık bir şekilde görülmektedir: Örneğin parlamentonun devlet harcamaları konusunda kamusal borç miktarını, kaynaklarını ve harcama tahminlerinin ayrıntılarını inceleme olanağı yoktur.⁴²

Terfi ve makam dağıtımı, yürütmenin sıradan parlamenterlerin muhalif olmalarını engelleyen dolaylı baskı araçlarından biridir.⁴³ Daha açık söylersek, parti içi ilerleme şansına sahip olmaları sayesinde muhalif olabilecek parlamenterlerin sessiz kalmaları sağlanmaktadır. Terfi ve makam dağıtımı yöntemi sadece hükümetteki bir parti için değil, güçlü muhalefet partisi için de önemli bir baskı aracıdır. Alternatif bir kabinedeki koltuk dağılımında, çoğunluk desteğine olan ihtiyaç koalisyon çekişmelerinde güçlü bir silah olarak kullanılmaktadır.⁴⁴

Sonuç, parlamentonun “genel seçimlerin sonuçlarını tescil eden ve önüne getirilen bütün yasaları onaylayan bir danışma organına indirgenmesidir.”⁴⁵

b) Parlamento içi süreçler ve anayasal düzenlemeler de parti disiplinini artırmakta ve yürütmenin meclis üstündeki egemenliğini sağlamaktadır. Bu düzenlemeler ve süreçler, sıradan parlamenterlerin konuşmalarına sınırlar getirilmesi, tartışmaların kısa kesilmesi, konuşma zamanının sınırlanması şeklinde gerçekleşmektedir. Önemli olmayan konularda tartışmalar gereksiz yere uzatılırken,

⁴² Siyasal partilerin egemenliğinin en çarpıcı sonuçları, İtalya’da görülmüştür: Partilerin yasadışı yollarla kamu kuruluşlarına mali olanaklar sağlaması ve bir çok yöneticinin zenginleşmesi savcılarının desteğiyle kamuoyunun ayaklanmasına yol açmıştır. Partilerin siyasal dizgeleri ele geçirmelerinin tehlikeleri ile ilgili bakınız Touraine, A. (1997, s.140-43.

⁴³ Strom, K. (1998), s.127-145

⁴⁴ Strom, K. (1998), s.36

⁴⁵ Keane, J. (1994), s.229

yasa yapma sürecinde, yasa tasarılarının tartışılması için çok az zaman tanınmakta ve genellikle yeterince tartışılmadan, tasarılar yasalaştırılmaktadı. 1958 Fransız Anayasası buna iyi bir örnektir. 1958 Anayasasına göre, hükümet, parlamentonun gündemini belirleyebilmekte, kendi onayı olmaksızın görüşme açılmasını ve yasa çıkarılmasını engelleyebilmektedir. Yani anayasa, parlamentonun elini kolunu bağlamaktadır.

Blok oylama ya da paket oylama yöntemi, parlamentoda görüşülen yasa tasarıları için tek bir oylama yapılmasını öngörmekte ve maddelerin tek tek tartışılmasını engellemektedir.⁴⁶

c) Kitle iletişim araçları siyasal parti önderleri ile halk arasına girerek, halkın temsilcilerinin meclisi olarak parlamentoyu devre dışı bırakmaktadır. Çoğunlukla, halkın sorunları ve talepleri, parlamento aracılığıyla değil de kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılmaktadır. Bunun yanında kaynağı belli olmayan haberler, hükümetin kamuoyunu etkilemek amacıyla, yaydığı söylentiler, parti haberlerinin radyo ve televizyondan yoğun olarak aktarılması, *tartışmanın* görsel odağını parlamento dışına kaydırmaktadır.

Tarihsel olarak, kamusal tartışma önce kahvehanelerde, dergilerde, siyasal düşünce derneklerinde başlamış⁴⁷, daha sonra parlamento ve sendikalarda yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde ise medya, kamusal tartışmanın yeni alanı olmuştur. Bu evrimi İtalya'da oldukça gözlemek mümkündür: Parlamenterler kendi zenginliklerini artırmak ya da suçluları korumak amacıyla demokrasiyi yozlaştırdılar. Sonrasında ise bu ülkede demokrasinin savunucuları, milletin

⁴⁶ Tartışılmanın engellenmesi konusunda İngiltere'deki "The Guillotine" ve "The Kangaroo" yöntemlerini örnek verebiliriz. "The Guillotine" yönteminde, tasarinın her fıkrası için önceden belli bir zaman ayrılmakta ve zaman dolunca da görüşme kesilmektedir. Diğer yöntemde ise ilgili metnin sadece önemli bölümlerinin görüşülmesine izin vermektedir. Bakınız Eroğul, C. (1997), s.10-11

⁴⁷ Habermas, J. (1997), s.137-139

temsilcileri değil, onların yerine yargıçlar ve basın olmuştur.⁴⁸

d) Çağdaş Batı Avrupa demokrasilerinde, hükümet parlamentoyu kuşatmaktadır. “Devlet sırları”^{*} siyasal hayata egemen olarak parlamentoyu devre dışı bırakmaktadır. Yani hükümetin bütün gizli saklı politikaları “ulusal çıkar” ya da “devlet sırrı” nedeniyle açıklanmamaktadır. Siyasal karar alma sürecindeki “devlet sırlarının” çokluğu, askeri operasyonlar, nükleer reaktörler, gizli istihbarat, gizli polis, meclisin üstüne gölge düşürmektedir.⁴⁹ Heller, siyasal karar alma sürecinin parlamentonun dışında, gizli örgütler tarafından nasıl belirlendiğini şu sözlerle özetlemektedir: “Bu örgüt seçimle işbaşına gelmemesine ve seçmenlerin isteklerini yerine getirebilecek bir konumda olmamasına rağmen hükümetler kurmakta ve düşürmekte veya en azından hükümetler üzerinde baskı uygulamaktadır. Her şey daima “ulusal çıkar” veya “olağanüstü hal” sloganıyla meşrulaştırılabilir.⁵⁰ Bu gelişmeler, siyasal karar alma sürecinin, Schmitt’in de belirttiği gibi, kapalı kapılar ardında gerçekleştiğini göstermektedir.⁵¹

Bir başka sır dolu alan ise ulusal ordulardır. Askeri tekniklerin gelişmesi ile birlikte, ulusal ordular hemen hemen bütün ülkelerde bağımsız bir güç haline geldi. Zorunlu askerliğin kaldırıldığı ülkelerde ordu “devlet içinde devlet” haline gelmiştir. Öncelikle demokratik hükümetlerin düşmesinde ve yerine yeni bir hükümet kurulamaması durumunda yaşanan yönetim boşluğu ve buna benzer durumlarda,

⁴⁸ Touraine, A. (1997), s.220

^{*} *Devlet sırrı* terimi, siyasetin gündemine uzun bir aradan sonra tekrar girmiştir. Devlet sırrı, ilk kez Machiavelli tarafından ortaya atılmıştır; kendi adına karar veremeyen halk üzerinde egemenliği güvenceye almanın gizli pratiklerinin toplamıdır. *Sır* 'ın yerine daha sonra açıklık ilkesi gelmiştir. Bakınız, C. Schmitt, (1994), s.37

⁴⁹ Keane, J. (1994), s.231.

⁵⁰ Heller, A. (1993), s.155

⁵¹ Keane, J. (1994), s.231. Keane, Avrupa'daki mutlakıyetçi devletlerin anayasal devletlere dönüştüğü tarihsel sürecin şimdi tersine işlediğini belirtmektedir. Görünmeyen hükümetlerle ilgili bkz. Bobbio, N. (1989), *Democracy and Dictatorship*, Minneapolis, University of Minnesota Press.

devleti ortadan kaldıracabilecek potansiyel bir tehlikeyi oluşturmaktadır.⁵²

e) Ulusüstü örgüt ve kurumlar siyasal hayatta başat ve etkin bir hale gelmişlerdir. Devletin bu örgüt ya da kurumlardan bazılarına üye olması, özellikle dış politikada parlamentonun kararlarını etkilemektedir. Uluslarüstüleşme, parlamentonun kararlarını etkilerken, hükümetleri, özellikle uluslararası pazar konusunda, birbirlerine karşı esnek davranmaya itmektedir. Bu durumda parlamento devre dışı kalmaktadır. Hükümet ise ulusüstüleşmenin etkisiyle bir takım operasyonları gizli yürütebilmekte ve bu alanda seçmene karşı olan sorumluluğu da ortadan kalkmaktadır.

1.3 Parlamenter Devlet*

Özellikle demokrasinin Avrupa'da gelişim tarihi ile parlamentoculuğun ilerleme süreci arasında paralellik kurulmak istendiğinde, bu ikisinin yan yana ilerlediğini görmekteyiz, ama yine de parlamento düşüncesi çok daha önce başlamış ve gelişmiştir. Henüz iktidarın hükümdara tanrıdan kilise yoluyla mı yoksa halk yoluyla mı geldiği tartışmaları devam ederken bir yandan parlamento kendini var etmeye başlamıştır. Oysa iktidarın kaynağının halk olduğu savını içeren demokrasi kavramı çok daha sonra, on sekizinci yüzyılda, ortaya çıkmaktadır.⁵³

⁵² Heller, A. (1993), s.154

* Burada parlamenter devlet kavramı, yasama ve yürütme arasındaki ilişkide yasamayı tanımlayan parlamentarizm kavramından farklı kullanılmaktadır.

⁵³ Eski Yunandaki adıyla demokrasi kavramı modern zamanlarda temsili demokrasiyi anlatmaktadır.

Feodalizmden beri bütün devlet teorilerinde temel konu -halkın temsilinin doğası ve amacı, egemenlik sorunu, devlet içinde rızanın sağlanması, devlet içindeki meşru iktidarın sınırlandırılması- genellikle “parlamento” olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla, bu düşüncelerin ışığında, parlamenter devlet kavramı, en dar anlamda temsili yönetim biçimine gönderme yapmaktadır. Başka bir deyişle bu kavram, halkın temsil edildiği parlamentolu demokratik devletleri işaret etmektedir.

Parlamenter devletin tarihsel süreç içinde nasıl geliştiğini, İngiltere örneğinde açık bir şekilde görebiliriz. Çünkü temsili hükümet biçimi, İngiliz devletinin 1640’taki iç savaşla, 1689’daki Bill of Rights’la ve on dokuzuncu yüzyılda da demokrasinin gelişmesi pratikleri ile yakından ilişkilidir. İngiltere’deki gelişmeler, bugün parlamenter devletin geldiği noktayı anlamamız için bize ipuçları vermektedir:

17. ve 18. yüzyılda zümre meclisinden modern bir parlamentoya dönüşüm süreci, İngiltere’de devlet erkinin siyasal kararlarına karışmak isteyen, gazete ve dergilerde devam eden siyasal tartışmaların etkisiyle güçlenen bir kamusal topluluğun gelişmesi süreciyle yakından ilişkilidir. O zaman kıta Avrupa’sında da İngiltere’dekine benzeyen kamusal topluluklar vardı, ama İngiltere’de, parlamentonun dönüşümü daha önceden yaşanmıştır. Habermas, bu dönüşümün nedeni olarak, toprak aristokrasisinin hızlı bir biçimde tacirleşmesini ve büyük burjuvazinin yeterince toprak edinmesini görmektedir. Böylelikle toprak sahipleri ile para sahiplerinin çıkarları arasındaki karşıtlık, yeni bir çıkar karşıtlığına dönüşmekteydi: “Bir yandan ticaret ve finans sermayesi arasındaki daraltıcı çıkarların, diğer yandan imalat ve sanayi arasındaki “genişletici çıkarların karşıtlığı”⁵⁵

⁵⁴ Judge, D. (1993), s.66-67

⁵⁵ Habermas, J. (1997), s.136

Bu çatışma, 18. yüzyılda artık, eski kuşağın pazardaki çıkarları ile ticaret ve sanayinin yeni dalları için pazar yaratmak zorunda olan yeni kuşağın çıkarları arasındaki tezatlığı da beraberinde getirdi. Bu karşıtlıklar, kapitalist üretim tarzının yerleşmesiyle daha geniş tabakaları kapsamına almaktaydı. Bu tabakalar zamanla siyasal düşünce üreten kamusal topluluklara dönüştükleri için, parti çekişmesi, seçim hakkından yoksun halkı da etkisine almış oldu.⁵⁶

Bu gelişimin başlangıcında İngiltere bankasının kurulması, sansürün kaldırılması ve ilk kabine hükümetinin kurulması da devlet erkinin parlamenterleşmesi yolunda önemli adımlar olarak ortaya çıkmaktaydı. Zaten parlamenterleşme, Habermas'a göre, "sonuçta siyasal işlevli kamunun bizzat bir devlet organı olarak yerleşmesine yol açacaktır."⁵⁷

"İngiltere dışında mesela Fransa'da, siyasal düşünce üreten bir kamusal topluluk ortaya çıkmıştır, ancak Fransız Devrimi'nden önce bu kamusal topluluk kendi dinamiklerini dönemin İngiltere'sinde olduğu gibi kurumsallaştıramamıştır" diyen Habermas, devrimden önce, sansürün onayı alınmadan tek bir satır bile basılamadığını ve bunun siyasal gazeteciliği engellediğini belirtir. Gelişmiş bir basının etkisiyle yavaş yavaş halk temsilciliğine dönüşecek bir zümre meclisi de yoktur. Burjuvazi, siyasal açıdan devlet erki üzerinde etkide bulunamıyordu (Oysa İngiltere'de soylular, burjuvazi ile birleşip Krala karşı türdeş bir üst tabaka oluşturuyorlardı). Devrimle beraber ise bu kurumlar birden bire yaratılmış oldu.⁵⁸ Almanya'da parlamenter yaşama benzer bir kıpırdanma, ancak 19. yüzyılın başında ortaya çıkabilmiştir.

1.3.1 Parlamentonun ve Parlamentarizmin Oluşumu

⁵⁶ Habermas, J. (1997b), s.136

⁵⁷ Habermas, J. (1997b), s.137

⁵⁸ Habermas, J. (1997), s.152-53; "parlamentodaki fraksiyonlara vücut veren kulüp partileri ortaya çıktı, bir siyasal günlük basın oluşturuldu; genel zümre meclisi bile müzakereleri bile aleniyet ilkesini hayata geçirdi..."

Bugün parlamentodan bahsedildiği zaman Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası referans alınır. Parlamento kurumu yürütme ve hükümet olarak adlandırılan kurumlardan farklıdır. Hükümet kurumunun içerisinde kraliçenin bakanları, kabine ve merkezi yönetim bölümleri bulunmaktadır. İngiltere'de kısaca buna Whitehall denir. Parlamento tek bir kelime ile meclisi ifade etmek için kullanılır ve buna da kısaca Westminster denmektedir.

Normonların istilasından sonra, Britanya'da kral, egemenliği altındaki toprakları, baronlar ve şövalyeler arasında paylaştırmıştır. Böylece ortaya yüz baronluk ve altı bin şövalyelik çıkmıştır. Kral, böylelikle hem baronların hem de şövalyelerin güçlenmesini engellemiş odu.

İngiltere'de kralın yetkilerinin başından beri geniş olması, baronlarla kral arasında bir çekişmenin oluşmasına yol açmıştır. Bu çekişmenin en önemli sonucu ise kralla baronlar arasındaki mücadelede baronların üstünlüğünün sonucu olarak imzalanan Magna Carta Libertatum'dur. Bu belge çağdaş demokrasiler tarihinde kralın yetkilerini sınırlandıran en önemli ilk temel belgedir.⁵⁹

Edward'ın krallığı döneminde Kralın kasaba temsilcilerini ve şövalyeleri, görüşlerini almak üzere çağırması adet olmuştu. Kralın istediği paraydı ve bunu da vergi yoluyla baron ve şövalyeler vasıtasıyla alabilmekteydi. Zamanla şövalyeler ve kasabadan gelen temsilciler Avam Kamarasında, kilisenin önde gelenleri ve güçlü baronlar ise Lordlar Kamarasında ayrı ayrı toplanmaya başladılar.⁶⁰ III. Edward döneminde ise bu iki kamaranın rızası olmadan vergi koymak artık illegal hale geldi. Başka bir deyişle kamaraların muvafakati yasamada temel rol oynamaya başladı.⁶¹

⁵⁹ Griffith, J.A., (1989); Eroğul, C. (1997).

⁶⁰ Griffith, J.A., (1989), s.4, Eroğul, C. (1997).

⁶¹ Griffith, J.A., (1989), s.3-5

Ortaçağda parlamento, konferans ya da konuşma için toplantı yapma anlamına gelmekteydi. Siyasal olarak ise, konuşma, müzakere, toplantı anlamındaki parlamento, temel olarak kralı sınırlandıran bir kavramdır. Avam Kamarası özellikle bazı yasaların yapılması için daha fazla haklar istemeye başladığında, kamaralarla kral arasındaki ayrım iyice belirginleşti. Fakat hâlâ kral, kamaraları toplantıya çağırıp çağırılmaya karar veren özne olarak parlamentonun en temel parçasıydı.

Tudorlar döneminde ise, kamaraların kralla olan ilişkileri, krala çok uzun bir süre için vergi toplama hakkını verdikleri için, zayıflamıştır. Sonuçta da, kral kamaraları uzun zaman toplantıya çağırma ihtiyacı duymamıştır. Şüphesiz bu durum on yedinci yüzyılda, bugün parlamentonu kurumsallaşmasını sağlayan, öte yandan kralın yetkilerini iyice kısıtlayan pek çok olayın gelişmesini sağlamıştır. Kral ve parlamento arasındaki çekişmede kralın yenilgisiyle biten ve I. Charles'ın idamını hazırlayan “uzun parlament” dönemi, Cromwell Cumhuriyeti dönemi, II. James ile mücadele dönemi ve sonuçta kralın 1688'de kaçması, bütün bunlar, 1688-89'daki Bill of Rights'ın çıkmasını sağlamıştır. Bill of Rights ile artık egemenliğin kimin elinde olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yine Act of Settlement ile artık kralların tahta geçmeleri bir takım kurallara bağlanmakta ve meclis ile aralarındaki denetleme ilişkisi belirlenmektedir. Bu yasa İngiltere'de hükümdarın yasama üzerindeki belirleyiciliği azaltmıştır. Egemenliğin parlamentonun eline geçmesiyle yürütme de parlamento karşısında sorumlu hale gelmiştir.

Böylesi hareketli bir yüzyıldan sonra bakanlar, on sekizinci yüzyılın başından beri kamaralarda düzenli olarak çalışmaya başladılar. Bu kurum daha çok kralın karar vermesine yardımcı oluyordu. On sekizinci yüzyıldaki gelişmeler parlamento ile krallığın arasındaki mesafeyi iyice artırmıştır. Bir başka deyişle, on sekizinci yüzyılda yasama ile yürütme arasındaki ayrım iyice belirginleşir. Yine de Anayasa hukukçuları yasama ve denetleme erkinin parlamentoda kraliçenin elinde olduğunu vurgularlar. Çünkü her yasama dönemi kraliçe parlamentoyu Lordlar kamarasında açar. Onun fiziksel görünümü anayasada temel ilkedir.

On sekizinci yüzyılda parlamento zümre meclisi olmaktan çıkmaya başlamıştır. Hâlâ seçme ve seçilme hakkı toprağa bağlı gelirle sınırlıydı. Ancak gazete, dernek ve buna benzer yerlerde siyasal düşünce üreten toplulukların oluşması ve bu toplulukların meclisin çalışmalarını yakından izlemeleri, meclisin daha dikkatli davranmasını sağlamıştır. Bu topluluk -o anda parlamentoda temsil edilmeyen, ticaret ve sanayi ile uğraşan protestan orta sınıfın burjuva kesimleri- sürekli genişleyen bir tartışma alanı yaratmışlardı. Yani, yayın alanında, parlamentodaki müzakere ve kararları eleştiren bir *kamusal topluluk* oluşturmuşlardı.⁶² Bu topluluğun parlamentoyu etkileyebilmesi sayesinde, parlamento müzakereleri eksiksiz olarak gazetelerde yayınlanmaya başladı. Böylece açıklık ilkesi de yerleşmeye başlamış oldu.⁶³

On sekizinci yüzyıldaki diğer bir gelişme ise, parlamentonun partilere bölünmesidir. O zamana kadar, siyasal muhalefet, iç savaş ve isyan biçimlerindeki şiddet yoluyla gerçekleşirken, sözü edilen kamusal topluluk aracılığıyla, hükümet ile muhalefet partileri arasındaki ilişki, sürekli tartışma biçimini almıştır.⁶⁴ Bu tartışma, esas olarak, “kuvvetler ayrılığı, özgürlükleri, yurtseverlik, parti ve fraksiyon, muhalefetin hükümet ile yeni ilişkileri” gibi sorunları kapsıyordu.⁶⁵ Aynı dönemde, siyasal düşünce üreten kamusal topluluğun siyasal dernekler gibi pek çok kurumu da ortaya çıkıyordu.⁶⁶ Ancak 18. yüzyılın sonuna kadar partiler, kamusal toplantılar, siyasal derneklerin ötesine geçen bir yapılanma biçimine ulaşamadılar. 18. yüzyılın sonunda, taşra komiteleriyle beraber, partiler ilk örgütsel biçimlerine temel oluşturdular.⁶⁷ Habermas, Kamuoyunun oluşumuyla, parlamenter

⁶² Habermas, J.(1997), s.140-143

⁶³ Habermas, J.(1997), s.143. Parlamento müzakereleri, daha önceleri “gizli oturum” şeklinde gerçekleşirdi. Bu da kralla parlamento arasındaki mücadelede parlamentonun elde ettiği bir hak olarak ortaya çıkmaktaydı.

⁶⁴ Eski parlamento-taç, parlamento-taşra gibi karşıtlıkların yerini artık Whig-ve Torry karşıtlığı almıştı.

⁶⁵ Habermas, J.(1997), s.144

⁶⁶ Çok sayıda kurulan bu dernekler, savaş finansmanı, parlamento reformu gibi sorunlarla uğraşmışlardır. Habermas, a.g.e, s.146

⁶⁷ Habermas, J.(1997), s.146

yalıtılmışlığın kırıldığını, milletvekillerinin resmen görevlendirilmiş tartışma ortağı haline gelecek şekilde örgütlendiklerini belirtir. Yine de seçme hakkının genişlemesi ile ilgili tartışmalar yirminci yüzyılın neredeyse ortalarına dek sürer.

Kıta Avrupa'sındaki parlamenter oluşumlar İngiltere'dekinden farklıdır. İngiltere'de hem parlamentonun oluşumu hem de parlamenterleşmeyi sağlayan kamuoyunun oluşumu uzun sürmüş ve kesintisiz bir gelişim süreci içinde kendi dinamiklerini oluşturmuşlardır. Fransa'da ise, 1789'daki devrim, hızlı bir şekilde, mevcut olmayan kamusal kurumları yaratmıştır. Parlamentodaki partileri oluşturan klüp partileri ortaya çıkmış; siyasal günlük basın kurulmuştur. Almanya'da ise, Fransız şubat Devriminden sonra, Güney ve Güney-Batı Almanya bölgelerinde, temsil heyetlerinin kurulmasıyla kendini gösterir.⁶⁸ Ancak ne Fransa ne de Almanya İngiltere'deki gibi parlamenter oluşumun sürekliliğine sahip olmuşlardır.

Parlamentonun oluşum süreci bugünkü parlamentoyu bize tam olarak yansıtmamaktadır. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren oy hakkının yaygınlaşması, partilerin ulusal bir kimliğe bürünerek parti mekanizmasını yerleştirmeleri, yine yüzyılın sonuna doğru oy hakkının genişlemeye devam etmesi (1918 ve 1928'de oy hakkı genişlemeye devam etmiştir),⁶⁹ parti mekanizmasının gelişmesiyle beraber, hem parlamentonun hem de parlamento ile hükümet arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması ihtiyacı doğmuştur. Doğal olarak eski kavramlar da değişmeye başlamıştır, mesela parlamentonun kamaralarına karşı hükümetin politik sorumluluğu ilkesi gibi .

Parlamento on dokuzuncu yüzyılda elde ettiği zaferi yirminci yüzyılda koruyamamıştır. Oy hakkının genişlemesi, seçmen ve seçilme için vatandaş olma

⁶⁸ Buralarda, 1815 Viyana Sonuç Belgesi ile kurulması tavsiye edilen temsil heyetleri, diyet meclislerinden gelen belli geleneklerle birleşmişler; fakat daha sonra "Karlsbad Kararları" ile hemen hemen her yerde felce uğratılmışlardır.

⁶⁹ Oy Hakkı ile Demokrasi arasındaki ilişki için bakınız: G. Therborn, (1988), *Sermayenin Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu*, Çev. ş. Tekeli, Ankara, V Yayınları.

dışında başka kriterlerin kalmaması, parti örgütlerinin yaygınlaşması parlamentonun etkinliğini artıramamıştır. Aksine parti sistemi, medya, uluslararası şirketler, baskı grupları, sivil toplum örgütleri, gizli örgütler parlamentonun etkisini iyice zayıflatmışlardır.⁷⁰

Tarihsel olarak İngiliz parlamentosu temsil ile rızayı birleştirmiş ve hükümet politikalarının meşruiyetini ya da hükümet değişikliklerini sağlamıştır. Bu süreçte hükümet, parlamento tarafından halkın yönetimi için yetkili kılınmaktadır. Parlamento bir yandan da hükümeti kontrol ederek, siyasi rejimi meşrulaştırmaktadır.

Böylece İngiltere'de yerleşen parlamenter rejim ya da parlamenter hükümet, kuvvetler ayrılığına dayanan bir temsili rejim türü olarak alınabilir.⁷¹ Burada kuvvetler ayrılığı, organların birbirinden tamamen bağımsızlığından çok, bu organların birbirlerini kontrol ettikleri veya dengeledikleri anlamına gelmektedir. Buna “denge-fren sistemi” adı da verilmektedir. Parlamenter rejimde, yasama sürecinde –Yasa tasarıları hükümet tarafından meclise sunulur- ve kabinenin oluşturulması sürecinde yasama organı ve yürütme organı birbirlerini denetlemektedir.

Başbakan kabinedeki diğer bakanlara göre daha fazla sorumluluğa ve geniş yetkilere sahiptir. Yürütme devlet başkanı ve başbakandan oluşur. Devlet başkanı, İngiltere'deki gibi bir kraliçe olabileceği gibi, meclis tarafından ya da halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı olabilir. Ancak devlet başkanının görevine parlamento tarafından son verilemez.⁷² Devlet başkanı siyasi açıdan sorumsuzdur.

⁷⁰Heller. A. (1993), Biçimsel Demokrasi Üzerine, J. Keane, (Der.) *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s.150

⁷¹ Teziç, E. (1991), s.401

⁷² Teziç, E. (1991), s.403

Bakanlar kurulu ise siyasi açıdan sorumludur. Kabine parlamentodan güvenoyu alamazsa çekilmek zorundadır.

Parlamentar rejimlerde yürütmenin yasamaya karşı sahip olduğu fesih yetkisi, yürütmenin yasamaya karşı elinde tuttuğu en önemli silahtır. Başbakan her ne kadar meclise karşı sorumlu olsa da bazı ülkelerde giderek artan kişiselleşen iktidarın sonucu olarak başkanla benzeşmektedir.⁷³

Öyleyse parlamentonun krizi tartışmalarında odaklanılan sorunlardan biri, bir siyasi parti lideri olarak başbakanın, gittikçe artan yetkileridir -Yani yürütmenin güçlenerek ve yasamanın görevine de hakim olmasıdır-.

Bir başka deyişle, “Günümüzde parlamentoların çıkardığı kanunların çok büyük bir bölümü, zorunlu olarak bakanlar kurulunun sunduğu tasarılarından kaynaklanmaktadır. Çünkü seçimlerden çıkan “siyasi iktidarın” belli bir programı uygulamakla yükümlü olması, parlamentoların işlevlerinde değişikliğe yol açtığı gibi, güncel durumda, yürütmenin işlevleri de geleneksel sınırları hayli aşmaktadır.”⁷⁴

Linz’in sözleriyle özetlersek “dar anlamda parlamenter rejim, demokratik bakımdan tek meşru kurumun parlamento olduğu bir rejimdir; böyle bir rejimde hükümetin otoritesi tamamen parlamentonun güvenine dayanır.”⁷⁵

Günümüzde bazı siyaset bilimcilere göre, parlamentolar, yürütmenin güçlenmesi olgusu karşısında, yasama işlevini neredeyse kaybetmişlerdir. Artık parlamento bir yasama organı değil “görüşme” veya “damga vurma” organı olarak

⁷³ Linz, J. (1995b), s.144

⁷⁴ Teziç, E. (1991), s.361

⁷⁵ Linz, J. (1995b), s.144

ele alınmaktadır.⁷⁶

Bir “damga vurma” yeri olarak parlamentoların işlevleri şu şekilde açıklanmaktadır: a) Parlamento, tartışma ya da istekleri dile getirme yeri işlevini yerine getirmektedir. b) Parlamento denetim işlevini hükümetin gerçekleştirdiği politikayı denetleyerek yerine getirmektedir. c) Muhalefet partilerinin gelecekteki hükümet olarak görev değişimi sırasını bekleme yeri işlevini yerine getirmektedir. Bu işlevler, parlamentonun tanımlarında bir değişikliğe yol açmaktadır.⁷⁷

1.3.2 1990’larda Parlamenter Devlet

İngiliz Devleti’nin en önemli özelliği sürekliliğidir. Bu sürekliliğin kurumsal ifadesi ise parlamento olmuştur. Diğer ortaçağ kökenli Avrupa parlamentolarından farklı olarak İngiliz yasama organı devlet işleyişinin dışında tutulmaktan kaçınabilmiş ve mutlakiyetin meydan okumasına karşı başarıyla ayakta durmuştur.

Parlamento, özellikle 1689 Bill of Rights’ıyla birlikte, hükümdarı da kendine tabii kılmış ve böylelikle İngiliz devlet sistemi içindeki üstünlüğünü kazanmıştır. Bundan sonra rıza ve temsil kavramlarını pekiştiren ve meşru gücün sınırlarını belirleyen “parlamentonun üstünlüğü” ilkesi İngiliz devlet yapısının tanımlayıcı bir ilkesi olmuştur. Bundan dolayı, on sekizinci yüzyıl İngiliz siyasal yapısı Avrupalı entelektüellerin gözünde yalnız anayasal değil aynı zamanda temsili hükümetin ifadesi olarak görünmüştür.

Yirminci yüzyılın son dönemlerinde ise İngiltere’de hem sağda hem solda İngiliz devletiyle ilgili köklü sorunlar varolduğu üzerine bir görüş birliği meydana

⁷⁶Bkz: Teziç, E. (1991) ve Keane, J. (1994), s.228

⁷⁷ Teziç, E. (1991), s.361

geldi. İngiliz devleti ile ilgili sorunların varlığının kabulü, beraberinde anayasayı akademik ve politik olarak tartışmaya açma gerekliliğini getirdi. 1990'ların başlarında anayasal konulardaki tartışmalarda görüşler dağınıktı ama teşhis zamanında yapılmıştı. İngiltere'de bu konuda geleneksel tartışmaların olmayışı, kısmen varolan siyasal kurumların tarihsel sürekliliğinin ve başarısının özeleştiriyeye bağlı olmasına, kısmen de bu ülkede siyaset biliminin esas olarak, siyasal davranış, partiler ve baskı gruplarıyla ilgili olduğu düşüncesinin yaygınlığına bağlanabilir. Judge'a göre her ne kadar son zamanlarda siyaset bilimciler, devletin önemini idrak ediyorlarsa da anayasal konular hakkındaki bilgisizlikleri ve bu ülkede güçlü bir devlet* geleneğinin olmayışı bu kurumların İngiliz toplumunda yeterince anlaşılmasına yol açmaktadır.⁷⁸

1.3.21 Anayasanın Siyasallaşması

David Judge'a göre anayasal tartışmanın dinamiğini tarih boyunca siyasetten uzaklaştırılanlar (muhalifler) sağlamıştır. Judge, bu durumun on yedinci yüzyıl İngiltere'si, on dokuzuncu yüzyıldaki siyasal haklar mücadelesi ve 1979'dan sonraki dönem için doğru olduğunu belirtir. 1979'dan sonra özellikle sandıktaki her muhafazakar zaferden sonra birikimli olarak, hükümete muhalefet eden partiler ve parti olmayan örgütler, bu uzun süreli tek parti idaresinin sebeplerini ve sonuçlarını incelemeye zorlanmışlardır. Kuşkusuz ki Thatcher'ın otokratik tarzı bu anayasal tartışmada önemli rol oynamıştır. Örneğin, Bognador'a göre Thatcher anayasanın genel kabul görmüş sınırlarını o kadar zorlamıştır ki sonunda anayasa, siyasal partilerin gündemine girerek, politikalarının bir aracı olmuştur.⁷⁹ 1992 genel

* On yedinci yüzyıldan beri İngiltere, Avrupa'daki gelişmelerle bir takım önemli farklılıklar göstermiştir. "Devlet" kavramı pek geliştirilmez ve çok az kullanılır. Genellikle referanslar, krallığa, halka, ülkeye, ulusa ve hükümete yapılır. Blackstone ve Burke'de olduğu gibi devlet terimi toplum ve ulusun eş anlamlısı olarak kullanılır. Bakınız. Tony Prosser, (1996), *The Representative Crisis*, in *Political Studies*, Vol.44, No. 3, Special Issue.

⁷⁸ Judge, D. (1993), s.195.

⁷⁹ Judge, D. (1993), s.195

seçimlerinde parti politikalarını anlatan broşürlerde anayasanın siyasal gündeme girdiği açıkça görülür. İşçi Partisinin “geleceğe bakış” broşüründe şöyle denmektedir:

*“Son on yıl boyunca birey özgürlüğüne ve demokrasiye sürekli bir saldırıyla İngiltere’de özgürlükler önemli ölçüde kısılmıştır. Güç, merkezî hükümetteki bir avuç insanda toplanırken, kabine hükümeti seçilmiş bir dikta aracına dönüştürülmüştür”.*⁸⁰

Benzer şekilde Liberal demokratların kampanya bildirisi şöyle başlar:

*“Thatcher hükümetinin yürütme gücünde hiç eksiği yoktu. Ve muhalefeti etkisizleştirmek için çok çaba harcadı. Ancak Thatcher’ın iktidar dönemi neden anayasal reformun gereksiz olduğunu değil, neden anayasal reforma ihtiyaç duyulduğunu gösterir. Sonunda da, merkezîyetçi hükümet uygulaması başarısızlığa uğradı”.*⁸¹

Charter 88 kampanya grubu ise dolaylı olarak Thatcher’in İngiliz devletine kattığı anti-demokratik özellikleri şu şekilde belirtir: *“Yüzyıllarca mistik, yazısız anayasamızdan gurur duyduk. Şimdi, 1991’de düzenli ve sürekli olarak eski nesilleri alarma geçirecek yürütmedeki ve bürokrasideki suiistimalleri sindirmeye çalışıyoruz. Westminster ve Whitehall’a kontrolsüz çok geniş güç verdik. Devlet hizmetlerinin, mahkemenin, üniversitenin ve yayının bağımsızlığının hükümetçe tehdidine izin veriyoruz”.*⁸²

1990’lı yıllarda hükümetin oluşturmuş olduğu bir tehdit varsa bunun

⁸⁰ Alıntı yapan, Judge, D. (1993), s.195

⁸¹ Judge, D. (1993), s.195

⁸² Charter 88 Grubunun bir demeci. Aktaran: Judge, D. (1993), s.196

anayasal sınırlar içinde yapılmış olduğunu belirtir Judge. Başka bir deyişle, Thatcher otoriter ününü Westminster sisteminin merkezi hükümete tanıdığı gücü kullanarak kazanmıştır. Thatcher hükümeti, amaçlarını gerçekleştirmek ve meşru kılmak için Birleşik Krallık'ın geleneksel yapısını alt üst etmiştir. Ancak anayasal sınırlar içinde geliştiği için bu tamamen parlamenter hükümet ilkelerine uygun görülür. Gerçi Judge, Thatcher'in bu ilkeleri bilinçli ve ısrarlı bir şekilde bildiği gibi yorumladığını belirtir. Ancak Judge'un da belirttiği gibi Thatcher anayasaya dayanmaktadır. Zaten Thatcher da, hükümetinin seçimle iş başına gelen meşru bir hükümet olduğunu, parlamento aracılığıyla çalıştığını ve parlamenter egemenliği uyguladığını sık sık üstüne basa basa ifade etmektedir. Buna göre Thatcher hükümeti İngiliz Devleti'nin geleneksel ilkeleriyle -temsil, rıza, sınırlandırılmış hükümet- uyumlu çalışmaktadır. Ancak muhalifleri telaşlandıran, 1980'lerde hükümetin temsil ilkesine, rıza ilkesine ve özgürlüklere, uygulamalarda kısıtlama getirmesiydi. 1979'dan önceki dönemlerde de bu tip kaygılar vardı ancak Thatcher döneminde dramatik bir şekilde artış göstermiştir. Judge'a göre, bunun 1979'dan sonra peşi sıra gelen Muhafazakar hükümetlerin otoriter boyutu ile ilgisi vardır. Muhafazakar hükümetlerin otoriter boyutu, o dönemde çıkartılan yasalarda kendini açığa çıkarmaktadır.

Muhafazakar hükümetlerin otoriter yapısı, bireysel hakların yasamayla sınırlandırılmasında ve yasamanın yapılma sürecindeki açıklıklarda ortaya çıkmaktadır. Yasanın yeterince incelenmeden çıkarılması için parlamentoya yapılan baskı yöntemleri, sıradan muhafazakar parlamenterler tarafından kamuoyuna açıklanmıştır⁸³. Bunlardan biri "guillotine" metodu; yasa önergesinin engellenmesini durdurma metodudur.*

⁸³ Judge, D. (1993), s.197

* Örneğin Abolition of Domestic Rates Bill'in geçmesinde 34 maddenin 20'si tartışıldıktan sonra geriye kalanlar

1.3.3 Parlamenter Devletin Paradoksları

Thatcher hükümetleri seçilmiş diktatörlüğün bir ifadesi olarak görülse bile, bunu devletin önceden varolan kurumsal yapısı üzerine kurduklarına kuşku yoktur. Thatcher avantaj sağlayacağı yeni anayasal yapılar yaratmadığından devlet yapısı aynı kalmış, ancak onun dışındaki her şey değişmiştir. Ne var ki Thatcher'in iktidardan düşmesinden sonra bu sorunun üzerinde fazla durulmamıştır. Bunun nedeni de bazılarının göre, Başbakanın düşmesinden sonra, bu sorunun öneminin kaybolması ve böyle bir olası döneme karşı anayasal düzenlemelerin aciliyetinin azalmış olmasıdır.⁸⁴ Gerekli anayasal düzenlemelerin yapılmaması ise devletin aşırı merkezileşmesini ve özgürlükler ile ilgili kısıtlamaların belli bir dereceye kadar varolduğunu göstermektedir.

Parlamenter devletin paradoksları; temsil ve rıza ilkelerinin paradoksu ve pozitif anayasal ahlak içinde meşru ve sınırlandırılmış hükümetin parlamento yoluyla nasıl yorumlandığının ve çoğu durumda nasıl tersine çevrildiğinin paradoksudur. Anayasanın pozitif ahlakından doğan paradokslara verdiği önemi Institute for Public Policy Research radikal bir şekilde belirtmektedir.⁸⁵

“Son yirmi yılda, ... İngiliz hükümetinin yönelimleri hakkında şikayetler artmıştır: Temsili ciddi şekilde bozan, idareyi en büyük azınlık partisine vererek sistemi tehdit eden seçim sisteminden şikayetler, yürütme tarafından kontrol edilen, o yüzden de hükümetin uygulamalarını inceleyemeyen ve yasamada yapıcı rol oynamayan parlamentodan şikayetler, aşırı gizlilik uygulayan ulusal idareden şikayetler, merkezi hükümete bağlı duruma gelen ve onun günah keçisi olan yerel idareden şikayetler, parlamento denetiminden korunan ve bakanların kontrolünde

giyotin edildi. Kalan maddelerin incelenmesi birer saatle sınırlandırıldı.

⁸⁴ Judge, D. (1993), s.197.

⁸⁵ Judge, D. (1993), s.197-198

*olmadığı görülen güvenlik servislerinden şikayetler, sorumlu davranmayan, giderek politik görünüm kazanan polisten şikayetler”.*⁸⁶

1.3.3.1 Temsil

Yerel cemaatlerin temsili meclis ve yürütme ile toplum arasındaki görüş alış verişi ilkeleri on üçüncü yüzyılda kabul edildi ve ondan sonra da İngiliz devletinin çalışmalarında temel olmaya devam etti. Gecikmeli olarak ancak geçen yüzyılda temsil, demokrasi kavramıyla ilişkilendirildi. Ancak bu bağlantı yetersiz kalmıştır. Tarihsel olarak temsil düşüncesi, rızaya bağlanan bir kavram olmuştur. Zamanla bilgilendirme ve temsil düşüncesinin ifadesi olan parlamento, yürütmenin çalışmalarına rıza gösteren bir kurum haline geldi. Parlamento, içinde bazı devlet politikalarının kontrol edildiği ve bu sürecin kendini meşru kıldığı bir forum olarak hizmet etti. Bu durum eşit yurttaşların direkt katılımı bağlamında demokratik sayılmazdı. Yirminci yüzyıl İngiltere’inde, gecikse de, oy hakkı genişledikten sonra bile halkın yürütme üzerindeki kontrol faaliyetleri sınırlı kalmıştır.

Judge, bireylerin kollektif karar almada aktif katılımının, yani kararlarda söz ve yetki sahibi olma derecelerinin temsil sürecinde geleneksel olarak giderek azaldığını belirtmektedir. Seçme ve seçilme hakkının genişletilmesi yoluyla demokratikleşme olmadan önce, liberal devlet, temsilci ile temsil edilen arasında yapılan bir anlaşma ile ekonomik çıkarların korunmasını sağlamaktaydı. Uzun zaman, toplumun temsilcileri, kendi içinde belli bir birliği sağlamış topluluklar arasından çıkmaktaydı. Liberalizm, çıkarlar yerine, bireylere ve bireysel fikirlere verdiği önemle, temsilin odağını değiştirmiştir. Çıkarlar yerine bireylerin temsil edilmesinin dışlayıcı potansiyeli şu şekilde dile getirilmektedir: Temsil, kararlar üzerindeki kontrolün diğerlerine verilmesini içerir, bu durumda kontrol sadece dolaylı olarak uygulanabilir; bu ise, sadece bir kaç kişinin karar aldığı geri kalan

⁸⁶ Aktaran, Judge, D. (1993), s.198

çoğunluğun dışlandığı eşitsiz bir durum yaratmaktadır.⁸⁷ Hirst'e göre ise, sınırlı katılım kitle demokrasinin bir özelliğidir; bu tarz demokrasi kitleye periyodik seçimlerle oy hakkı tanır. Bu düşünceye göre, temsili demokrasinin başarısı hükümetin otoritesine meşruiyet kazandırmasındadır. Ancak bu başarının bedeli de düşük düzeyde vatandaş katılımı ve devletin düşük düzeyde de yaptıklarının hesabını verme sorumluluğudur.

Temsilin "*toplumsal grup*" mu yoksa "*genel temsil*" kavramıyla mı ifade edileceği, İngiltere'de 1991'deki seçim reformu ile ilgili tartışmalarda İşçi Partisinin parlamentonun işlevleri ve seçimlerin doğası hakkındaki varsayımlarının zeminini oluşturur. Bu kavramlar bir yandan da seçim sistemiyle ilgili temel anlaşmazlıkları belirlemeye çalışır.

Bunlardan "*toplumsal grup*" kavramı, görüş ve çıkar ayrılıklarının yasamada yer almasının gereğini savunanlar tarafından tercih edilen bir kavramdır. Bu kavrama dayanıldığında bugünkü Avam Kamarasının, toplumu orantılı olarak temsil etmediği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu kavramı tercih edenler, kadınların, etnik azınlıkların, gençlerin ve farklı mesleklerden insanların parlamentoda daha yüksek oranlarda temsil edilmesinin, parlamentoyu büyük bir oranda etkileyeceğini ileri sürmektedirler. "*Toplumsal grup*" temsilini savunanlara göre, toplumsal grup temsilinin politikaya etkisi ciddiye alınmalıdır, aksi takdirde, seçmenlerce temsil gücüne inanılmayan bir meclisin yasama ve siyasal meşruiyeti de zarar görecektir.

"*Toplumsal grup*" ile "*genel temsil*" kavramlarını savunanları ayıran, devlete verilen önemdir. "*Toplumsal grup*" kavramının destekçileri tek parti hükümetini, gevşek organize olmuş ama sayıca çok partiden oluşan hükümetle değiştirmenin gereğini ileri sürerken, "*genel temsil*" kavramını tercih edenler ise, daha çok devletin gücü ve meşruiyetinin önemine vurgu yapmaktadırlar.

⁸⁷David Beetham'dan aktaran, Judge, D. (1993), *The Parliamentary ...*, s199.

“*Genel temsil*” kavramında esas nokta, temsil edilenin karakteristiği üzerine değil, temsil edilenin yerine hareket eden temsilci üzerinedir. Burada, bu görüş temel bir ikilemi doğurur: Temsilci, temsil edilenin talimatlarına göre mi hareket eder yoksa temsilcinin kendi bildiği gibi hareket etme serbestisi var mıdır?

İkinci görüş; on yedinci yüzyılda Edmund Burke ve on dokuzuncu yüzyılda John Stuart Mill’in yazılarından büyük destek almıştır. Farklı varsayımlardan ulaşılmamasına rağmen, hem Whig hem liberal teori parlamenter temsili, bağımsız, rasyonel ve onurlandırılmış parlamento üyelerinin korunması olarak belirlemişlerdir. Bu fikirler 1990’daki Avam Kamarasında hâlâ ağırlığını korumaktadır. Burada sorun teşkil eden şey, parlamento üyelerinin ulusun ve seçmenlerin çıkarlarını savunmak, korumak için bağımsız yargılarını, üstün bilgilerini kullanmalarındır.

Aynı şekilde temsilci parti delegeşi olarak hareket edecekse, en azından teoride, parlamentonun geniş seçmen kitlesini oluşturan, kadınların, etnik azınlıkların, gençlerin, eşcinsellerin ve farklı meslek gruplarının oluşturduğu toplulukların önemi yoktur. Asıl önemli olan temsilcilerin, parti delegeşi olarak hareket etmeleri ve genel seçimlerde önerilen parti programının uygulanmasına yardım etmeleridir. Bu nedenle, parti teorisinin mantığı seçmenlerin parti programını onaylayarak gösterdikleri, geniş seçmen kitlesiyle parlamentodaki temsilciler arasında yakın bir düşünce ve görüş benzerliği olduğudur. Teoride ne olursa olsun, parlamento seçimlerinde, seçmenlerin bireysel tercih ve kişisel deneyimlerinin oylarına etkisi zayıf olduğu ve parlamenterlerin parlamentoda, bağımsız yargı ve düşüncelerini gerçekleştirmeleri serbestisinin çok az olduğu bilinen bir gerçekliktir.

Hükümetin yetkilerle donatılması “*genel temsil*” kavramında içkindir. Genel seçimler temelde temsilden çok güçle ilgilidir. Seçmenler partilerin aldıkları oyla Avam Kamarasında sahip oldukları koltuk sayısı arasındaki korelasyona değil,

politik gücün kimde olduğuna bakarlar. Bu görüşü savunanlara göre, bugünkü basit çoğunluğa dayalı oy verme sistemi İngiliz devletindeki güçlü hükümetin sürdürülmesi yönündeki geleneksel görüşün yansımasıdır; hükümetin oluşumunda belirsizlikleri ortadan kaldıran ve yasamanın verimli bir şekilde işlenmesini sağlayan bu sistemde yarar vardır.

Uzun zaman uygun bulunan, toplumun temsiliyle meşruiyet kazanan, seçkinler rejimi olarak beliren parlamenter devletin ilkeleri, artık tartışmalı hale gelmiştir. Temsil ilkesinin aslen demokratik olmaması ise, muhafazakarların işini kolaylaştırmaktadır. 1970'ten sonraki dönemlerde, İngiltere'de, üzerlerinde toplumsal uzlaşma sağlanmadığı halde hükümetlerce uygulanan programlarla temsil, rıza ve meşruiyet gibi ilkeler test edilmiştir. Artık, azınlık hükümetlerinin programlarının meşru kılınması, programlara ulusça rıza gösterilmesi sorunu ortada durmaktadır.

1.3.3.2 Bölgesel Siyaset

Hem İşçi Partisi hem de Liberal Demokratlar, İngiltere'de tam demokratik bölgesel hükümetlerin kurulmasını federal bir Avrupa'da federal bir Birleşik Krallık'ın ilk adımı olarak görürler. Adem-i merkeziyetleşme önerilerinin Birleşik Krallık'ı yıkmayacağını, tersine güçlendireceğini savunurlar. Mesela İskoçya'da seçilmiş bir parlamento, kendi yasalarını çıkartarak, iç işlerini düzenleyecektir. Bu parlamentolar zamanla bölgesel hükümetlerin de temelini oluşturacaklardır.

Muhafazakarlar ise böyle bir bölgeselleşmenin, İskoçya'nın sesini zayıflatacağını ileri sürerek adem-i merkeziyetleşmeye karşı durmaktadır. Muhafazakarlar, merkezi devletin İskoçya'nın sesinin daha güçlü çıkmasını sağladığını öne sürmektedirler.

1990'larda bölgeselleşme fikrinin uyarıcısı İskoçya oldu. Westminster'da toplam seçmenin yüzde otuzbirinden azının oyunu alıp acı politikalarını uygulamak için BK seçmenin verdiği yetkileri ve parlamenter egemenliği kullanan yönetimler, İskoç ulusunun temsil edilme ve Muhafazakar hükümetin politikalarına rıza gösterme derecelerinin tartışılmasına yol açmıştır. 1989'da başlayan İskoç parlamentosunu kurma çabaları, uzun süre muhafazakar temsilcilerin seçilmesiyle sekteye uğramıştır.⁸⁸

Judge göre, bölgesel parlamentoların kurulması ile ilgili sorunlar parlamenter devletin ilkelerinde ve paradokslarında bulunmalıdır. İngiliz parlamenter devleti parlamenter egemenlik kavramının içine yerleştirilmiş merkezilik ve birlik ilkeleri üzerine kurulmuştur. Bu adem-i merkeziyetleşmeyi savunanların hatalı bulduğu şey aşırı merkeziyetçiliktir. Ancak, anayasa teorisi BK'nın üniter doğasını ve merkeziyetçiliğini vurgularken, bölgesel -İskoçya, Kuzey İrlanda gibi- devlet politikasının uygulanmasında heterojen ve desantralize bir yapıyı açığa çıkarır. Diğer bir deyişle, idari adem-i merkeziyetleşme yeterli değildir. Bu durumda, bölgesel temsili meclislere idari sorumluluğu verme yoluyla sistemin kendini demokratikleştirmesi gerekmektedir. Demokratikleşmenin mantığı, yasamaya dayalı bir bölgesel parlamentoyu desteklemektedir. Bu durum, ulusal kimliklerin tanınması ve yönetsel yapıların farklılıklarının tanınması anlamında devletin tarihsel işleyişiyle de uyumlu bulunmaktadır.

Judge'a göre, 1992'de İngiltere bölgesel hükümet sorununa ilgisiz kalmıştır. İşçi partisi bu sorunların farkına varmıştır, ancak İngiltere'de devlet şeklinin parlamenter doğasının analizini yapmamışlardır. Sonuçta, Judge, solun bölgesel hükümet önerilerinin ilkesel olarak anayasaya uygun olmadığını, bu

⁸⁸ Nisan 1991'de, Muhafazakarlar, İskoçya'da milletvekili sayılarını ve oylarını artırdılar: Bu sonuç, İskoç Parlamentosu için uğraş veren muhalif partiler için büyük bir yenilgiydi. İskoçya'da parlamenter hareketin önünü tıkayan nedenler olarak, Judge'un yüzeysel bir cevap olarak nitelediği, İskoçya'da muhalif grupların çok bölünmesi; ortak bir politikalarının olmaması ve tekil olarak halk desteğinden yoksun olmaları olarak görüldü. Judge, D. (1993), s.203.

durumda, solun, parlamenter devletin doğasını incelemesi gerektiğini belirtmektedir. Bir yandan Avrupa Topluluğunun demokratikleşme paketi içinde yer alan bölgeselleşmeyi savunma gerekliliği, bir yandan da anayasal ilkelerin varlığı bir çelişki oluşturmaktadır. Bölgeselleşme, ancak federalist bir sisteme uygun olarak gerçekleşebilir. O zaman da zaten, parlamentonun paradoksları ortadan kalkacaktır. Çünkü üniter devlet son bulacaktır. Böyle bir durumda, yasama erki, parlamento ve birbirine eşit meclisler arasında paylaşılacaktır. Böyle bir durumda, Judge, temsil, rıza ve yürütmenin sınırlandırılması ilkelerinin sağlanacağını ileri sürmektedir. Bununla beraber, böyle bir projenin sonucunun bilinemeyeceğini ve kuşku bir yol olduğunu da belirtmektedir.

Bölgeselleşme ile ilgili en önemli sorun Judge'a göre şöyledir: *“Herhalde bağımsızlıktan yoksun bölgesel taleplerin önündeki en büyük engel değişimin ülkenin geri kalanı üzerindeki etkileridir. Stein Rokkan Batı Avrupa'nın periferi politikası üzerine yaptığı çalışmada, modern dünyanın karmaşık toplumunda önemli bir problem olan periferi problemini çözme denemesinin ülkenin geri kalanından yalıtılarak olamayacağını not eder. Diğerlerinin de aynı şeyi istemesi kaçınılmazdır”*.⁸⁹

Bölgeselleşme sorununda, bir ülkenin merkezindekilerin oluru alınmadan periferidekilerin tek başına istekli olması yetmeyecektir. Judge'a göre, İngiltere örneğinde olduğu gibi, bölgesel parlamento sorununda test edilen nokta, egemen parlamentonun ve onun içindeki baskın yürütmenin kendi legal üstünlüğünü bölme istekliliğidir. Judge bunun zor bir test olduğunu, hatta Avrupa Topluluğuna girme kararından bile daha kritik bir dönemeç olduğunu belirtmektedir: “Böyle zor bir testten bu güne kadar hiçbir parlamento geçmemiştir. 1972 Avrupa Topluluğu Anlaşması bile egemenliğin parçalanması, bölünmesi değil, gönüllü bir

⁸⁹ Aktaran Judge, D. (1993), s.205

değişikliği”⁹⁰.

1.3.3.3 İnsan Hakları

İngiltere'nin halen bir Bill of Rights'ı vardır. 1689 devrimci oluşumu yürütmenin keyfi uygulamalarını sınırlamak için hazırlanan bir Bill of Rights çıkartmıştı. Odak noktası monarşi (yürütme) ile parlamento (yasama) arasındaki kurumsal ilişki üzerineydi. Parlamento monarşiyi kontrol edecekti. Yürütme, yetki aldığı parlamentoya bağlı olacaktı. Bill of Rights parlamenter egemenlik ilkesini yerleştirirken, İngiliz parlamenter devletinin temel paradoksunu da açığa çıkardı. Bu paradoks ise şöyle açıklanmaktadır: Parlamentonun üstünlüğü, başta kralın ilahi haklarından daha güçlü iken zamanla anayasal sistem içinde, seçilmiş diktatörlüklere dönüşen hükümetlere tam yetki vermiştir. Böylece yürütme üzerindeki sınırlamalar, disiplinli partilerin oluşmasıyla, parlamentonun kendi kendisini sınırlaması haline gelmiştir.⁹¹

İngiltere'de, insan hakları, geleneksel olarak yasanın yasaklamadığı özgürlükler alanı olarak ele alınmaktadır. Bireysel hakların korunmaya ihtiyaç duyduğu yerlerde, common law⁹² mahkemelerince desteklenen parlamenter süreç yeterli görülmüştür. Temelde uzlaşmaya dayalı bir siyasal sistem bireysel hakların en iyi garantisi olmuştur.

Parti politikalarının kutuplaşmasının sonucu olarak siyasal uzlaşmanın sağlanamaması ve radikal siyaset değişiminin ana söylem olmasıyla beraber, geleneksel insan haklarının siyasal korunması ile ilgili korkular artmaya başlamıştır. Hakların yasal tanımlanması ve korunması için 1970 sonlarında en güçlü ses

⁹⁰ Judge, D. (1993), s.207

⁹¹ Judge, D. (1993), s.207

⁹² İngiliz hukuk sistemi

sağdan, 1980'lerin sonunda ise soldan yükselmiştir. Hakların yasalaştırılıp yasalaştırılmayacağı veya hangilerinin yasalaştırılacağı ve nasıl yasalaştırılacağı, son yıllarda anayasa hukukçularının uğraşı oldu. Ancak temel sorun yasalaştırılan hakların siyasal boyutlarının ne olacağıdır. Yani, yazılı hale getirilecek hakların, parlamenter devletin ilkeleriyle nasıl bağdaştırılacağıdır.⁹³

Geleneksel olarak, Bill of Rights'a parlamentonun üstünlüğü ilkesi zemininde karşı çıkmıştır. Bill of Rights'ı savunanlar parlamentonun üstünlüğü paradoksunu -sınırlanmamış yürütme hükümetinin meşrulaştırılması- ilkenin üstüne çıkarmakla suçlanmışlardır. Yürütmenin kontrol edilmesi gerektiği üzerinde anlaşma sağlanırken, Bill of Rights'ın yürütmeyi sınırlamasının anayasal bakımdan doğru olup olmadığı üzerinde anlaşma sağlanamamıştır. Bunun iki sebebi vardır. 1) Hakları korumaya almak, parlamentonun üstünlüğü egemenlik ilkesini ihlal edecektir. 2) Bill of Rights'ın adli yorumlanmasında parlamentonun üstünlüğü ilkesi daha da zayıflatılacaktır.

Artık pek çok kişi, İngiltere'de yasal koruma altına alınmamış haklara sahip olmanın bir anlamı olmadığına inanmaktadır. Hükümetin ve yasamanın müdahalesine karşı her durumda Bill of Rights'ı değiştirme ve geçersiz kılma kapasitesi sınırlandırılmalıdır sonucuna varılmaktadır. Böylelikle hükümetin yetkilerinin sınırlandırılması ilkesi anayasal bakımdan önceden bilinmeyen bir şekil bulacaktır. Bu şekil parlamentonun üstünlüğü ilkesiyle de çelişecektir. Hakları güvenceye almanın parlamentonun üstünlüğü ilkesini zayıflatacağını düşünenler için, yasal bir koruma parlamenter devletin altını oymak için yeterli bir gerekçe olarak kabul edilmektedir.

Bill of Rights'ı güvenceye almak, yazılı yasalaştırmak konusunda görüşler basitçe ikiye bölünmektedir: İlki; uygulanması çok zor, ikincisi; sorun değil.

⁹³ Judge, D. (1993), s208

Tanımı gereği Bill of Rights yorumu açık uzun bir doküman olduğu için pratik değildir. Hakların yasalaştırılması sırasında teknik sorunlar doğabilir, bunun dışında uygulama sırasında da terslikler olabilir. Yasalaştırmanın kendisi uygulamada etkinlik anlamına gelmemektedir. ABD’de hakların yasalarla güvenceye alınmasına karşın uygulamada insan haklarının ihlallerinin varlığı buna bir örnek teşkil etmektedir.

--

Hakları güvenceye almanın sorun olmadığını iddia edenlere göre; a) haklar herhangi bir yasa gibi çıkartılabilir. b) Parlamentonun üstünlüğü ilkesine dokunulmadan Bill of Rights’la ilgili özel bir düzenleme yapılabilir. c) Avrupa İnsan Hakları Antlaşması İngiliz hukuk sistemine aktarılabilir. BK’daki partilerin destekledikleri, önceden tanınmış haklar çıkartılır ve parlamentonun üstünlüğü ilkesiyle çelişmeyecek olanlar öncelikle kanunlaştırılabilir. Bu yolla hakların kanunlaştırılması ile ilgili sorunlar azaltılır, parlamentonun üstünlüğü ilkesi zedelenmemiş olur.

Paradoksun parlamentonun üstünlüğü ilkesiyle direkt yüz yüze geldiği nokta yargı yorumu konusu üzerindedir. Tartışmayı daha da karmaşıklaştırarak paradoks kendi içindeki paradoksu da ortaya çıkarır. En basit şekliyle Bill of Rights’ı kullanmak için gerekli olan yargı yorumu -Bill of Rights’ın belli bir davaya uygulanmadan önce yorumlanması gerekir- hakimlere çok tartışmalı politik konular üstünde karar verme yetkisi verecektir. Halbuki geleneksel olarak, bu konularda karar verme hakkı parlamentonundur. Dolayısıyla, parlamenter devletin bir paradoksunu çözmeye çalışırken, Bill of Rights başka bir paradoksun ortaya çıkmasına sebep olur: Temsili parlamento yoluyla işleyenle, temsili olmayan, yargıya bağımlı olan, demokratik yasamanın paradoksu. Bu zemin üzerinde, solcular Bill of Rights’ı demokratik içgüdülere karşı işleyeceği için eleştirmişlerdir. Bu eleştirilere karşı soldaki Bill of Rights savunucuları yargının atanmasında da eğitiminde de değişiklik önermişlerdir. Temel itiraz ise, yargı daha duyarlı hale getirilse bile, yasama üzerinde son sözün hakimlerde olacağı görüşüdür. Hakimler

yasal olarak parlamentonun üstünde olacaklar ve parlamentonun üstünlüğü kavramını yıkacaklardır.

1.3.3.4 Avrupa Topluluğu

1990'lı yıllarda İngiltere'de en çok konuşulan konulardan biri şüphesiz parlamentonun üstünlüğünün sona ermesiyle ilgili konulardır. Bu konudaki temel yaklaşım şu şekilde özetlenebilir: "*Roma Anlaşmasını imzalayarak parlamentonun üstünlüğünü kaybettiğimiz kesin ve korkunç tarihi veren Enoch Powell'e katılıyorum*".⁹⁴ Avrupa Topluluğu üyeliği parlamenter devletin günlük faaliyetlerini etkileyen bir gerçekliktir. Böyle bir topluluğa üyelik, ticaret serbestisiyle çevrelenen ekonomik çıkarlar çerçevesinde anlaşılabilir. Ancak Avrupa Topluluğu üyeliği, ilgili ülkelere anayasal etkilerde de bulunmaktadır. Özellikle, İngiltere'de Avrupa Tek şartı (1986) ve Maastrich Anlaşmasının imzalanmasıyla (1991) İngiliz yürütme organı, bakanlar kurulu, geri dönülmez bir şekilde kendini sınırlandırmayı kabul etmiştir.

Avrupa Topluluğu üyeliği, İngiltere için, anayasal yapıların tartışılması için bir zemin yaratmaktadır. Teorik olarak parlamentonun üstünlüğü ilkesine dokunulmamıştır. Çünkü, sonuçta parlamento 1972 Avrupa Topluluğu Anlaşmasını geçersiz kılabileceğinden, parlamento hukuki olarak üstündür. Parlamentonun üstünlüğü ilkesi de ulusal siyasal kimliğin bir sembolü olarak kalmıştır. İngiliz hükümeti için, bu durum, giderek birbirine bağımlılığı artan ulusüstü bir örgütte, bağımsız politikalarını belirleme ve uygulama olanağı sağlar. Dolayısıyla, bu ilkenin, Avrupa Topluluğu kurumlarının İngiliz hükümetinin politik alanına müdahalelerini yumuşatmada sihirli bir gücü olmuştur.

Avrupa Topluluğu sürecine katılım, parlamenter kontrol eksikliğini daha da

⁹⁴ Bernard Crick'in konuşması, aktaran, Judge, D. (1993), s.210

görünür kıldı. İngiliz hükümeti, Avrupa Topluluğunun demokratikleşme isteklerini parlamentonun üstünlüğü ilkesine sığınarak savuşturmaktadır. Judge, özellikle anayasal şizofreninin boyutunun BK hükümetinin, Avrupa Parlamentosunun gücünü artıran Maastrich Antlaşmasına tepkisinde açıkça görüleceğini belirtir. Judge göre İngiltereli bakanların Avrupa Topluluğu'na olan tepkilerinin kaynağı, kafalarında saklı olan yürütmenin üstünlüğünü koruma istekleridir.

Son on yıldaki Avrupa Topluluğu uygulamalarının ortaya çıkardığı şey gelişimin altında yatan sinerjidir. Ekonomik amaçlarla politik ve anayasal ilerlemelerin bağlantısı BK hükümetlerinin kendilerini bunların dışında tutmayı başaramadıkları bir süreç olmuştur. Parlamenter devlet ilkeleri sinerjik reaksiyonu azaltmak için kullanıldıysa da, (Avrupa Tek şartı ve Maastrich'in gösterdiği gibi) gelişme sürecini durdurmada yetersiz kalmışlardır. Bu bağlantıda BK hükümetleri, ulusal alanda kabul edilmez buldukları ilkeleri, Avrupa Topluluğu düzeyinde kabul etmişlerdir. Örneğin, Avrupa Topluluğu Anlaşmasınının 138. maddesi Avrupa Parlamentosunun direkt seçimleri için tek tip seçim usulünü hedefler. Bu hedef 1991'de Avrupa Parlamentosunda tekrar onaylanmıştır ve istekli bir hükümet bunu yürürlüğe koyabilir. Aslında basit çoğunluk dışındaki seçim sistemleri BK devletine yabancı değildir. Kuzey İrlanda'da 1920-1929 arasında, 1973'den sonra bölge yetki seçimlerinde ve 1979'dan bu yana Avrupa seçimlerinde nispi temsil yöntemi kullanılmıştır.

Adem-i merkezileşmede de durum aynıdır. Maastrich anlaşmasını imzalayarak BK başbakanı hükümeti "yetki ikamesi" ilkesine bağlamıştır. Anlaşmanın tanımladığı üzere bunun anlamı, üye devletlerin, toplulukça önerilen eylemlerin amaçlarını gerçekleştirememesi durumunda, Topluluğun harekete geçmesi ve üye ülkelere yardım etmesidir. BK hükümeti "yetki ikamesi"nin anlamını önerilen eylemlerin yeterince başarılamaması durumunda topluluk düzeyinde harekete geçilmesi şeklinde sınırlamak istemiştir. Buna karşılık, topluluk üyelerinin düşünceleri şöyledir: "Eğer Mr. Major, İngiliz toplumunu organize

edecek kavram olan *yetki ikamesi* ilkesine ciddi bakıyorsa, bu kavramın şu anda uyguladığı politikalarla yakından ilgili olduğunu kabul etmeli, anlamalıdır. Yerel idarelerin zayıflamaları, İskoçya, Galler ve İngiltere bölgelerinde adem-i merkeziyetleşmeye karşı çıkma ve eğitim, konut ve sağlığın kontrolünde artan merkeziyetçilik uygulamalarının tersine çevrilmesi gerekmektedir.”⁹⁵ “*Yetki ikamesi*” ilkesinin kabulü ile artık İngiltere’nin merkeziyetçilik savunmasını yapması iyice zorlaştığı ortaya çıkmaktadır.

Anayasal konular üzerine yapılan tartışmaların, Avrupa Topluluğunun kurumsal yapısını etkilediği kabul edilmektedir. Bu etkilenme, üye devletlere de yansımıştır. Ancak anayasal konulardaki tartışmaların, İngiliz hükümetlerini pek etkilemediği de bilinmektedir. Yine bu tartışmaların uzun dönemde, İngiltere’yi de etkileyeceği düşünülmektedir. Judge, İngiltere’nin Avrupa Topluluğuna yaklaşma mantığı içinde ister istemez Avrupalılaşacağını söylemektedir. Bunu ise, bir takım gelişmelerden çıkarmaktadır. Örneğin, siyasal partiler, Avrupa Parlamentosundaki diğer siyasal partilerin gruplarıyla bağlar kurmuştur; ulusal çıkar grupları Brüksel’de bürolarını açmışlardır vb. Diğer yandan, Avrupa Topluluğunun “yetki ikamesi” gibi ilkelerinin, İnsan Hakları Sözleşmesinin imzalanmasının, BK’daki anayasayla ilgili tartışmalara da canlılık getirdiği kabul edilmektedir. Aynı şekilde, yapılan ve yapılacak diğer gelişmeler -mesela seçim reformu, insan haklarının kanunlaştırılması gibi- sonuçta ülkeyi er ya da geç etkileyecektir

Judge, hem “*yetki ikamesi*” ilkesinin hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin imzalanmasının, BK’daki adem-i merkezileşme ve seçim reformuna yön verdiğini iddia etmektedir. Yine de bütün tartışma ve fikirlerin pratiğe dökülmesinin ancak “siyasal irade” ile mümkün olacağı da kabul edilen bir gerçekliktir.⁹⁶

⁹⁵ Judge, D. (1993), s.212

⁹⁶ Judge, D. (1993), s.213

1.3.3.5 Siyasal İrade

İngiltere daha önce sözü edilen anayasa değişikliği önerileri -seçim reformu, adem-i merkezileşme ve Bill of Rights'ın yasalaşması- parlamenter devletin paradokslarını ortadan kaldırma amacını taşımaktadır. Parlamantonun üstünlüğünün sürekli altının çizildiği bir devlette, yürütmeye verilen önem de bu paradokslardan biridir. Önerilen değişikliklerin, Judge'un da belirttiği gibi, ancak hükümetlerin çıkarlarını düşünmedikleri sürece gerçekleşmesi olasıdır. Oysa, çıkar düşünmeden iyilik yapmanın, modern İngiltere için geçerli bir özellik olmadığı da bilinmektedir. Örneğin, 1992'de Muhafazakar Manifesto, halka bilgi aktarılması ve açıklanması konusunda, seksene yakın yasal kısıtlamayı gözden geçirmek üzere hazırlanmıştır. Bu gizliliği azaltma girişimi, açıklık ilkesine dayanan bir sistemde beğeniyle karşılanmış, olumlu bulunmuştur. Çünkü, İngiltere'de gizlilik lehine yapılan bir *açık* açıklama bile olumlanmaktadır.⁹⁷

1.3.3.6 Gizlilik ve Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı, demokratik politikanın uzun zamandan beri önemli anahtar kelimelerinden biri olmuştur. Eğer bugünkü hükümetlerin meşruiyetini bilgili halkın rızasına dayandırırıyorsak, bilgi hürriyetinin önemi iyice ortaya çıkmaktadır. İngiltere'de bilgi edinme hakkı düzenlenmesine ilişkin çalışmalar önceden beri vardı.⁹⁸ Ama bir başbakanın da sözlerinde açıklanan düşünceler oradaki hakim zihniyeti göstermektedir: "Bizim kredimizi düşürebilecek konularda, kredimizi düşürebilecek kadar şey anlatmayacağız".⁹⁹ Bakanların sorumluluğu ve yürütmenin parlamentoya karşı hesap verme yükümlülüğü ilkesi böylece tersine çevrilmiş olmaktadır.

⁹⁷ Muhafazakar hükümetin, "hükümetin bilgi açıklamada gereğinden fazlasıyla isteksiz olduğunu" kabul ederek açıklama yapması, zaten, yürütmenin anayasal anlayışını ortaya koymaktadır.

⁹⁸ Judge, D. (1993), s.213

⁹⁹ Judge, D. (1993), s.213

1992’de Muhafazakar hükümet tekrar seçilmesinin ertesinde bir bakanlığı gereksiz gizliliğe son verilmesi için görevlendirir. “Gizliliğin bazı şekillerini kaldırmak hükümeti tüketicilerine açmanın bir yoludur. Mr. Major, açıklığın kamu hizmetlerini iyileştireceğini umar: Amaçlar daha açık hale gelir, cevap vermesi hızlanır, piyasa çevresine yakınlaşır. Açıklıktan yana genel varsayımlardan yoksun Citizen’s Charter’in ihtiyaçlarına dayalı bir bilgi/gizlilik rejimi, pek az şey değiştirilebilecektir.”¹⁰⁰

1.3.3.7 Parlamento Reformu

şimdiye kadar anlatılan parlamenter devletin paradokslarını çözmek için önerilen radikal anayasal değişiklikler, parlamento dışında çözüm aramaktadır. Oysa parlamentoyu merkeze alan çözüm önerilerinin de gerekliliği sık sık vurgulanmaktadır. Judge göre, bu reform, hükümetin sorumlu olduğu kurumları güçlendirerek, parlamenter devletin sorunlardan kurtulacağını belirtmektedir. Bu iddianın temel noktası ise, parlamentonun güçlendirilmesidir.

Parlamento reformu önerisi etkin hükümeti reddetmeden, parlamentonun güçlenmesiyle, siyasal sisteme toplumsal rızayı artırmayı hedeflemektedir. Böylelikle, parlamento reformu, parlamenter devletin geleneksel ilkeleriyle de –rıza, hükümetin sınırlandırılması, temsil- uyum içinde olacaktır. Bu öneride parlamento, hükümetin sınırlarını çizebilecek bir yapıya kavuşturularak, hükümeti etkin bir denetime tabii tutacaktır.

Toparlarsak, İngiltere örneğinde, parlamentonun içinde bulunduğu durum, güçlü yürütme mantığıyla yakından ilgilidir. Avrupa Topluluğu sürecine katılım, Judge gibi yazarlara göre parlamentonun etkinliğini de artıracaktır. Judge, Avrupa Topluluğunun “ikame yetkisi” ilkesinin ve anayasa tartışmalarının İngiltere’ye

¹⁰⁰ Aktaran, Judge, D. (1993), s.214.

sıçramasıyla, Bakanlar Kurulunun da bu değişime ayak uyduracağını ummaktadır. İngiltere'de muhafazakarlar, i reformla parlamenter devletin paradokslarının azalacağını beklerken, solcular da, adem-i merkezileşme ve anayasanın yasallaşmasını nispeten bir çözüm olarak görmektedirler.

2. BÖLÜM

CARL SCHMİTT'TE PARLAMENTONUN KRİZİ ve SCHMİTT'E ELEŞTİRİLER

2.1 Carl Schmitt ve Parlamentonun Krizi

Parlamento en ciddi bunalımlarını bu yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamıştır. Ancak parlamentonun krizi ile ilgili tartışmalar bugüne kadar devam etmiştir. Parlamentonun temsili bir organ olarak sürekli kriz içinde olduğu düşüncesiyle, parlamentodaki sorunların bir kriz değil, bir değişimin sonucu olduğu görüşü arasındaki tartışmalar hâlâ sürüp gitmektedir.¹⁰¹

Bu tartışmanın bir ayağını da Alman düşünürü Carl Schmitt'in eleştirileri oluşturmaktadır. Schmitt, parlamentonun krizde olduğunu iddia ederken, kriz düşüncesini parlamentarizm ile demokrasi teorisi arasındaki çelişkiye dayandırmaktadır. Burada, parlamentonun kriz içinde olduğu görüşü Carl Schmitt'in görüşleriyle beraber ele alınacak; söz konusu krizin, birinci bölümde bahsedilen günlük uygulamalardan kaynaklanmadığı, parlamento düşüncesinin teorik temellerinden kaynaklandığı tartışılacaktır.

Weimar Almanya'sında en dikkate değer düşünürlerden biri olan Schmitt, son yirmi yıldır, özellikle Avrupa kıtasında tekrar okunmaya başlanmıştır. Schmitt 1983'te yayınlanan bir bibliyografyadan¹⁰² sonra Avrupa'da -özellikle Fransa'da-

¹⁰¹ Keane, J. (1994), s.203. "*Bolşevik Devrimi, Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde ortaya çıkan ciddi siyasal bunalımlar ve sendikalizm ile faşizmin yükselişiyle birlikte, parlamentonun ömrü tükenmiş ya da tükenmek üzere görünüyordu.*"

¹⁰² Schmitt üzerine yazılan bu çalışma Alessandro Campi tarafından yazılmıştır ve 150'den fazla başlıkla Schmitt'in temel kitaplarını içermektedir. Bakınız: Paul Edward Gottfried (1990)

yeniden ilgi çekmeye başladı.¹⁰³

1982'de Floransa'da Schmitt'in takipçilerinin bir araya gelmesiyle, Schmitt Avrupa'da yeniden tartışılmaya başlandı ve Schmitt tartışmaları 1986'da Speyer'da yapılan konferansla devam etti. İtalya'da ve Fransa'da sağcılar ve solcular için önem kazanmaya başlamasıyla, Schmitt'in yıldızı elli yıl sonra yeniden parladı.¹⁰⁴ Öyle ki, Schmitt'e verilen bu önem, üç çeşit Schmittçinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1986'da Speyer'daki konferans raporuna göre bunlar; "sağ Schmittçiler", "sol Schmittçiler" ve "düzen yanlısı Schmittçiler"dir.¹⁰⁵

Avrupa kıtasında, Schmitt üzerindeki bu ilgiye karşın, İngiliz yorumcular Schmitt'i henüz yeni yeni keşfetmeye başlamışlardır.¹⁰⁶ Bunun dışında, özellikle anayasa üzerine olan düşünceleri Güney Kore ve Japonya'da tartışılmaktadır.

Nürnberg'de "Nazi devletinin bir hizmetçisi" olmakla suçlanan Carl Schmitt'in düşüncelerinin 1990'lı yıllarda solcu ve sağcı düşünürler arasında tartışılmaya başlanması oldukça ilginçtir. Carl Schmitt'in düşünceleri 1987 yılı sonundan itibaren birdenbire ilgi görmeye başlar. Bu tarih ise aynı zamanda soğuk

¹⁰³ Özellikle *Nouvelle Ecole* dergisi iki sayısını siyaset bilimci olarak Carl Schmitt için ayırmıştır. Bu ekip aralarına Campi'yi de alarak, Schmitt'in 40'ın üzerinde olan eserlerini diğer dillere yaymak için büyük bir proje başlatmışlardır.

¹⁰⁴ Bakınız, Hirst, P. (1987).

¹⁰⁵ Gottfried, P. E. (1990), Speyer'daki konferanstan yaklaşık 4 yıl önce Floransa'da bir grup Schmitt yanlısı ve Schmitt üzerine çalışan akademisyenler kendi genel düşüncelerini tartışmak üzere 1982 Kasımında toplanmışlardır, Gottfried, E. P. (1990). Yine 1987'de *Telos* dergisinde Schmitt özel sayısını görüyoruz. Kendisini Gramsci yanlısı olarak tanımlayan bu dergi fikirlerine katılmasalar da modern çağın bir çözümlemecisi olarak Schmitt'e belli bir sempati göstermiştir (*Telos*: 1987, s.71).

¹⁰⁶ Dört temel çalışması; *The Concept of the Political* (6 baskı ve 13 dile çevrilmiş), *The Crisis of the Parliamentary Democracy* (7 baskı ve 8 dile çevrilmiş), *Political Theology: Four Chapters on the Concepts of Sovereignty ve Political Romanticism* (5 baskı), 1990'larda ancak 5000 adet satılabildiği. (Scwab:1990) 1997'de alınan veriler göre ise, Schmitt'in yayınları hızlı bir şekilde pek çok dile çevrilmekte, yukarıda parantez içinde verilen sayılarda baskı yapmaktadır. George Scwab'ın 1970'te yayınladığı *The Challenge of the Exception* adlı çalışma ve Joseph Bendersky'nin 1983'te yayınlamış olduğu biyografisi (*Carl Schmitt: Theorist for the Reich*) ve ayrıca Ellen Kennedy'nin çevirilerini İngilizce'de bulmak mümkündür.

savaşın sona erdiği ve “tarihin sonu geldi” tezinin savunulduğu dönemdir.¹⁰⁷ Daha önce de Schmittçiler olarak bilinen gruplar olmasına rağmen Schmitt’in yazdıklarının özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde rağbet görmesi bu tarihlere denk düşmektedir. Schmitt bu eserlerinin çoğunu 1930 yılından önce yazmıştı.¹⁰⁸ Schmitt’in parlamenter demokrasiye getirdiği eleştirilerin yanı sıra politika kavramıyla ilgili düşünceleri de çok tartışılmaktadır. Schmitt’in Nazi yönetimi ile olan ilgisinden dolayı, yazdıkları, uzun süre sadece bir Nazi taraftarının düşünceleri olarak kalmıştır. Bugün Schmitt üzerine yazılan eserler onun Nazilerle olan bağlantısını ortaya koymakta, ancak siyasal tercihi ne olursa olsun, onun çalışmalarının önemi kabul edilmektedir.¹⁰⁹

Schmitt’in düşünceleri 1990’larda neden birdenbire her yerde yazılmaya, tartışılmaya ve eserleri her dile çevrilmeye başlanmıştır? Üstelik senelerce Almanya’da, Schmitt üzerine yazılan yazılar, üstü açık ya da kapalı bir şekilde, onun Nazi rejimiyle ilişkisini ele alırken, 1990’lardan sonra yazılan yazılar, Schmitt’in çalışmaları üzerine odaklanmaktadır. Nihayet Schmitt’in 1985’te ölmesinden sonra, yaşarken yaptıkları bir şekilde tarihe havale edildiğinden, artık yazıları kişiliğinden daha önemli bir hale gelmeye başlamıştır. Yine de bu, 1990’larda bir “Schmitt patlaması” yaşanmasının sebebini açıklayamayacaktır. Bunun belki de en önemli nedeni, Weimar Cumhuriyeti döneminde ve 1945’ten sonra tartıştığı konular olabilir. Bahsedilen dönemlerde yazdığı konular; devlet veya siyasal birliğin sürekliliği üzerinedir. Bu konular sadece Almanya için değil diğer Avrupa ülkeleri için de önemlidir. Ekonomik büyüme, yönetilememe gibi sorunlar,

¹⁰⁷ Mouffe, C. (1993b), s.118

¹⁰⁸ *Political Theology* adlı eseri 1922 yılında, *The Concept of the Political* adlı eseri 1927’de, *The Origins of the German Tragedy* 1928’de, *Dictatorship* 1921’de, yine anayasacılık üzerine yazdığı kitap 1928 yılında yayımlanmıştır. Bakınız: Gottfried P. E. (1990) *Carl Schmitt: Politics and Theory*, Greenwood Press, Westport, s.15-39.

¹⁰⁹ Schmitt’le ilgili olarak şu kaynaklara bakılabilir: Bendersky, J. W. (1983) *Carl Schmitt: Theorist for the Reich*, Princeton University Press, Princeton.; Hirst, P.(1986) *Law, Socialism and Democracy*, Boston, Allen & Unwin; Schwab, G.(1989) *The Challenge of the Exception: An Introduction to the Political Ideas of Carl Schmitt between 1921 and 1936*. 2d.ed.Westport, Greenwood Press.; Gottfried, P. E.(1990) *Carl Schmitt: Politics and Theory* Westport, Greenwood Press .

eskiyi tekrar ele almayı gerektirmiş olabilir.¹¹⁰ Schmitt'in bu eserleri, endüstriyel kitle toplumuna geçişe tanıklık etmektedir. Bu da ilgi çekmesinin bir başka nedeni olabilir. Nitekim ölümünden on yıl sonra Schmitt bir "klasik" haline gelmiştir. Dolayısıyla Pletteberg'de ölmeden önce kendi kendisine sürekli söylediği "Öğrettin ama hepsi boşa gitti" cümlesi bugün için geçerli değildir.

Carl Schmitt'in çalışmamızda işlenen düşünceleri, 1923 yılında yayımlanmış olduğu *Parlamenteer Demokrasinin Krizi* adlı çalışması esas alınarak verilmeye çalışılacaktır.¹¹¹

Bugünün siyaset bilimcileri, onun hakkında sahip oldukları bütün olumsuz düşüncelere rağmen, Schmitt'in analizinin ve sorduğu soruların görmezlikten gelinemeyeceğini, belki içleri biraz burulsada, kabul etmek zorunda kalıyorlar.¹¹²

Analizi liberal demokrasiye karşı somut bir alternatif doktrinle desteklenmemesine ve ayrıca analizinde sık sık demagoji batağına saplanmasına rağmen, Schmitt'in düşüncelerinin hareketliliğini ve temelini oluşturan *dost/düşman* ikiliği, onun düşüncelerine gereken önemin verilmesini sağlamıştır. Schmitt politikanın temelini, liberal düşüncedeki gibi konsensus değil mücadele olduğunu belirtir. Hem iç politikada hem de dış politikada düşmanlar vardır ve bunlarla mücadele edilir. Bu mücadele politikayı belirlemektedir. Yani dost olarak tanımlananlarla düşman olanlar arasında sürekli bir mücadele vardır. Schmitt Troçki, Sorel, Mussolini ve Bakunin'i politikayı mücadele olarak gördüklerinden dolayı takdir ettiğini söyler.¹¹³

¹¹⁰ Bakınız, *Toplumsal Kriz*, Birinci Bölüm

¹¹¹ Schmitt, C. (1994).

¹¹² Hirst, P. (1987), s.15-16.

¹¹³ Hirst, P. (1992).

Schmitt bu düşüncelerini yazdığı zaman henüz belli bir siyasal görüşün sözcüsü değildi. Bu yüzden de eleştirmenler Schmitt'in düşüncelerinde bir objektiflik olduğunu, bir "nihilist" olarak onun modern politik düşüncede hem sola hem de sağa konulabileceğini belirtmektedirler.¹¹⁴ Schmitt'i eleştirenler ona ilişkin düşüncelerini açıklarken sürekli temkinli davranmaktadırlar. Onun teorik çalışmalarına verdikleri önem ise, "*politik teorisyenlerin çalışmaları sadece onların kişisel siyasi kanıları üzerinden değerlendirilemez*" düşüncesinden kaynaklanmaktadır. "*Yaptığı ölümcül tercih unutulabilirse, Schmitt'in çalışması, politik hatalarına rağmen pek çok sağ ve sol düşünür tarafından, -onun şeytanla flörtüne karşın- değerli bulunmaktadır*".¹¹⁵

Schmitt parlamentonun temel ilkeleri olarak "tartışma" ve "açıklık"ı dikkatle inceler. Bu kavramların bir kuşak önce belirleyici olduklarını, oysa şimdinin parlamentosunun artık tamamen farklı temellere oturduğunu belirtir. Şu soruyu sorar : *Peki ne tür gerekçeler ve inançlar parlamentarizme yeni bir entelektüel temel oluşturuyorlar?* Schmitt, kurumların doğal olarak insanlar gibi değişmekte olduğunu kabul etmektedir. Fakat eğer çağdaş parlamentarizm için açıklık ve tartışma uygulanabilir entelektüel temeller değilse, parlamento bu temeli kendisine nasıl oluşturacak veya parlamento gerçekliği böyle ayan beyan ortada nasıl durabilecektir? Bütün büyük kurumlar gibi parlamento da kendine özgü belli teorik temelleri gerektirmektedir. Schmitt'in düşüncesine göre, bunları Guizot, Bentham, Mill veya Burke'de bulmak isteyenler, 1848'e kadarki dönem için bir şeyler bulabilecekler ama ondan sonra yeni bir yaklaşım olmadığını kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bunun bu kadar geç farkına varılmasının nedeni, on dokuzuncu yüzyılda parlamentarizm ile demokrasinin yakın ilişki içinde olması ve aynı zamanda gelişmesi nedeniyle birbirlerinden kolay ayırt edilememeleridir. Fakat Schmitt bu ikisinin ortak zaferinden sonra farklılığın kendiliğinden ortaya çıktığını düşünmektedir. Zaten Schmitt'e göre parlamentarizm ile kitle demokrasisi

¹¹⁴Hirst, P. (1992).

düşüncesi daha fazla fark edilmeden aynı şekilde devam edemezdi.

Schmitt parlamentarizmin durumunun iyice kritik bir noktaya vardığını belirtmektedir. Çünkü modern kitle demokrasisinin gelişimi, kamusal tartışmaları dolayısıyla parlamenter tartışmaları içi boş bir formalite haline dönüştürmüştür.

Schmitt parlamenter adalet ve doğruluğa artık kimsenin inanmadığını söyler. Bugün artık parlamentonun gerisinde, görünmeyen kuralları ile, parlamentoyu etkileyen gizli bir güç vardır. Schmitt'e göre, parlamentoyu yöneten ya da etkileyen bu güçlerdir. Guizot, Bentham, Mill ve Burke'un ileri sürdükleri savların artık eskimiş olduğunu belirten Schmitt, yine de parlamentarizmi tartışmaya dayanan yönetim olarak tanımlayanların var olduğunu –özellikle Fransızlar- ama bunun artık önemli olmadığını belirtir. Eğer birisi parlamentarizme inanıyorsa, en azından yeni argümanlar üretmek zorunda kalacaktır der Schmitt: *“Friedrich Naumann, Hugo Press ve Max Weber'e referans vermek yetmez. Hiç kimse onların parlamentonun politik elitlerin eğitiminin tek görüntüsü olduğu düşüncesini paylaşmaz. ‘Tartışma yönetimi’ olan parlamentarizme inanç, liberalizmin entelektüel dünyasına aittir, demokrasiye ait değil. Hem liberalizm hem de demokrasi birbirinden ayrıştırılmalıdır ki modern kitle demokrasisi bilinebilsin”*.¹¹⁶

Schmitt'e göre demokrasi eşitlik ilkesine dayanmaktadır. Yani demokrasinin var olduğu bir yerde, sadece eşitlere eşit değil, aynı zamanda eşit olmayanlara da eşit davranılır. Demokrasi önce homojen bir yapı içinde kurulur, daha sonra da, -eğer ihtiyaç duyulursa- heterojenliğin yok edilmesini veya kökünün kazınmasını gerektirir.¹¹⁷ Bir demokrasi gücünü, yabancı veya eşit olmayanlara,

¹¹⁵ Hirst, P. (1992).

¹¹⁶ Schmitt, C. (1994), s.8

¹¹⁷ Schmitt, C. (1994), s.9: Schmitt, Homojenliğin sağlanması ve heterojenliğin yok edilmesi ilkesine iki farklı örnek göstermektedir. Birincisi, Yunanları kovarak, ülkeyi Türkleştiren Türkiye. İkincisi, sadece “doğru yurttaş tipi”ne uygun olanları göçmen olarak kabul eden, istemediklerini ise göçmen yasaları sayesinde kabul etmeyen, Avustralya Cumhuriyeti.

kendi homojenlikleri içinde onları nasıl kabul veya reddedeceğini bilerek gösterir. Örneğin, vatandaşlık böyle bir eşitliği sağlayan bir araç olarak görülmektedir. Eğer bir toplumda yaşayanlar, “vatandaş olanlar” ya da “vatandaş olmayanlar” diye ayrılıyorsa, bu aslında eşitliğin “vatandaş olanlar” için geçerli olduğunu göstermektedir.

Schmitt’e göre eşitlik sorunu eşitliğin özü ile ilgilidir. Eşitlik soyut bir şey de değildir. Belli fiziksel ve etik niteliklerde varolabilir, mesela “*sivil erdem*” gibi.¹¹⁸ Schmitt eşitliğin özünün siyasal olarak değerli olduğunu ileri sürer. İngiliz demokrasisinde eşitliğin on yedinci yüzyıl boyunca, dinsel inanışların oydaşmasına bağlanmış olduğunu vurgular. On dokuzuncu yüzyıldan sonra ise eşitlik, belli bir ulusa mensup olma noktasında, ulusal homojenlik içinde sağlanmaktaydı.

Sonuçta Schmitt’e göre, biri demokrasi için şunu söylemek zorundadır: Bir demokrasi, demokrasi olmayı kesmeksizin yönetilenlerin bir bölümünü dışlayabilir. Nitekim barbarlar, köleler, aristokratlar, ateistler, uygar olmayanlar diye adlandıracağımız, hakları tamamen ya da kısmen kısıtlanmış ya da siyasal güçleri sınırlanmış insanlar, bir demokrasinin içinde yaşamışlardır. Atina’daki site demokrasisinde yaşayanlar ya da Britanya İmparatorluğu’nun sınırları içinde yaşayanlar birbirlerine siyasal olarak eşittir. Çünkü eşitlik her zaman eşitsizliğin altında gizlidir.¹¹⁹

Schmitt’in savlarını daha iyi görebilmek için siyasal düşüncelerinin bir özetini vereceğim:

¹¹⁸ Schmitt, C. (1994), s.9

¹¹⁹ Schmitt, C. (1994), s.10

2.1.1 Schmitt'in Siyasal Düşünceleri

Carl Schmitt, Almanya'da Rhineland'nın kuzey-doğusunda Saudland'daki Plettenberg'de 11 Temmuz 1888'de doğdu. Ağırlıklı olarak katolik bir bölgede doğan Schmitt'in ailesi yaşamlarını Katolik cemaatin haklarının mücadelesine vakfetmişlerdir.¹²⁰ Dolayısıyla Schmitt de yaşamının büyük bir bölümünü bu Katolik cemaatin içinde geçirdi. Katolik ilkokuluna ve lisesine gitti. Gittiği Katolik olmayan ilk eğitim yeri Berlin'deki üniversiteydi. Daha sonra Katolik cemaatle olan ilişkisini yine sürdürdü: Bonn'da 1922 ile 1928 yılları arasında Katolik Üniversitesinde hukuk dersleri verdi, yine daha sonra Katolik bir parlamenterin sırdaşı oldu.¹²¹

1920'lerin başında Schmitt hemen hemen makalelerinin yarısını Katolik basında yazdı, yazılarını daha çok da *Hochland* ve *Kölnische Zeitung*'a verirdi. Yine sosyal yaşamını da Katolik entelejensiya arasında geçirdiğini görüyoruz.¹²² 1922'de yayımlanan "*Römischen Katholizismus und Politische Form*" adlı kitapçığı Katolik toplum ve Katolik kilisesinin bir savunmasını içermektedir. Bu kitapçıkta Schmitt, organik modern batının birey etiğinin ve ticaret anlayışının kökenini Protestanlığa bağlar.¹²³ Schmitt ayrıca Katolik toplumsal projenin, tanrısal temsilin meşru gücüne ayaklarını bastığını belirterek bunun derinliğinin altını çizer.

Schmitt, modern liberallerin tersine özel çıkar ve özel haklarla toplumsal eşitliğin sağlanacağı düşüncesine karşı çıkar: "*Özel şeylerle yapılan liberal istilanın*

¹²⁰ Gottfried, kitabında bu ailenin Alman katoliklerinin gelişimi ve mücadelesi için kendi gazetelerini, spor kulüplerini, işçi sendikalarını, hatta kendi üniversitelerini ve kendi siyasal partilerini kurduklarını anlatmaktadır. Gottfried (1990), s.16

¹²¹ Heinrich Brüning adındaki bu adam daha sonra Aralık 1929'da başbakan olarak atanmıştır.

¹²² Şair Theodor Daubler, Liberal katolik fakat milliyetçi dergi olan *Hochland*'ın editörü Henrich Muth ve Rus yahudisi kökenli siyaset bilimci katolik düşünür Weldimar Gurian, bunların hepsi Schmitt'in yirmili yıllarda arkadaşları ve çalışmalarının destekçileriydi.

¹²³ Gottfried, E. P (1990), s.17

*tam tersine, Kamusal olarak yol gösterici kuralları Katolik kilisesi formüle etmektedir. Ayrıca Katolik kilisesi öyle bir inanç toplumu yaratır ki, bu toplum devletlerini tamamen kendi gönül rızasıyla oluşturur. Kilise, hukuk düzenini ve insan ruhu üzerindeki sembolik yapıyı tartışmaktadır. Kilise modern zamanın ekonomik teknik rasyonalizmine meydan okur. Katolik disipline karşıt olarak, bu modern sosyal ekonomi her talebi karşılayabilir, bu Hint ipeği de olur, zehirli gaz da”.*¹²⁴ Schmitt, liberalizmin geleneklerle kazanılmış kamu etiğini düşünmeksizin teknik ilerlemeye inandığını, oysa kilisenin bir yandan doğruyu arama çabası içindeyken, diğer yandan ise dünyadaki düzeni muhafaza ettiğini belirtir.

Schmitt'in erken dönem yazıları anti-liberal düşünce yapısını açıkça ortaya koymaktadır. 1940'larda Schmitt'in politik düşüncesindeki Katolik belirlemenin devam edip etmediği tartışmaları yapılır. Katolik dünya görüşüyle bağlantılandırılarak, Schmitt'in Nazi rejimine dönüş süreci, eski arkadaşları tarafından şu şekilde betimlenir: “*Schmitt modern zamanda hiyerarşik, organik toplum oluşturmaya çalışan bir anti-liberal gelenekçiydi. O, liberal bireycilikle mücadele etmek ve toplumsal dayanışmayı yavaş yavaş topluma zerk etmek için siyasal teoloji çalışmaya başladı. Sonuçta, artık Katolik Kilisesi onun ideal toplumuna ruh verecek gibi gelmemeye başlayınca da otoriter bir milliyetçi haline geldi”.*¹²⁵

Schmitt'in ailesinin yandaş olduğu parti, Katolik Merkez, 1918'de Cumhuriyeti desteklemek üzere sosyalist ve demokratik partilere destek oldu. Katolik Merkez'deki politikacılar, iki savaş arası dönemde hükümette önemli rol oynadılar. Bu dönemde Schmitt, Cumhuriyetin birinci başkanı sosyalist Friedrich

¹²⁴ Gottfried, E. P (1990), s.18

¹²⁵ Bu kişiler önce Schmitt'in yanında, sonra ise Schmitt'in karşısında yer alırlar: Heinrich Muth ve Waldemar Gurian ile Jeffrey Harf ve George Mosse. Bunlar da Schmitt'in çalışmalarını “tepkisel modernizm” çalışması olarak görürler. Aktaran: Gottfried, (1990), s.18

Ebert liderliğindeki yönetimi desteklemektedir.¹²⁶

1920'li yıllarda Schmitt, Hugo Preuss ve Hans Kelsen gibi iki merkez sol liberal ile birlikte anılmaya başlar. Yine aynı dönemde Schmitt, Kelsen'le ve Max Weber'le olan ilişkilerini sürdürür.

Schmitt, parlamenter parti politikaları ve kitle demokrasisi ile ilgili aykırı görüşlerini 1928'de yayınlanan *Anayasacılık Üzerine* adlı kitapta topladı. Siyaset ve çatışma arasındaki ilişkiyi ise ünlü kitabı *the Concept of the Political*'da anlatır.¹²⁷ Schmitt'in hedefleri, liberal anayasal devlet teorisi ve parlamenter siyaset kavramıdır. Ona göre liberal demokratik görüşlerde devlet hukuka bağlıdır ve devlet yasama meclisinin belirlediği araçların icracısı haline gelir. Parlamenter siyaset, temsili meclisin özgür düşüncesi yoluyla *tartışma* tarafından belirlenir. Liberalizm, birey yurttaşın oluşturduğu özel alanın hukuki olarak korunması ve devlete karşı garantiye alınmasıyla ortaya çıkan ve bu noktada farklı toplumsal çözümler üretmeye ve siyasal mücadele vermeye yarayan bir siyasal görünümdür. Oysa siyaset bunlardan hiçbiri değildir, siyasetin esası mücadeledir. Bu mücadelenin temelinde ise *dost/düşman* ilişkisi vardır. Siyasal farklılıklar grupların düşmanlık ilişkisi içinde yer aldığı noktada vardır ki, bu da grupların her birinin diğerine karşı mücadele etmesinden kaynaklanır. Her grup bir düşmanla karşı karşıya gelmek ve sürekli olarak hesaplaşmak zorundadır; eğer her grupta etkin bireyler topluluğu yeterince güçlü ise her din, moral grup, ekonomik, etik veya diğer antitezler kendi başlarında siyasal olana dönüşürler. Siyasal savaş içinde olmak silahlı mücadele içinde olmayı içermez, önemli olan düşmanlık ilişkisi içinde olmaktır. Bu düşmanlık, grupları diğerleriyle mücadeleye zorlar, yarışma değil çarpışma; tartışma değil karşı olma söz konusudur. Siyaset kanunla bağlı değildir, siyaset kanundan

¹²⁶ Gottfried, E. P (1990), s.19

¹²⁷ Gottfried, E. P (1990), s.20

önce gelmektedir. ¹²⁸

Schmitt'in siyaset tanımlamasında kullandığı araçlar, *dost/düşman* ayrımıdır. Dost/düşman kavramlaştırması, siyasal hayattaki deneyimlerde yola çıkılarak elde edilen bir kavramdır. Yani herhangi biri, bir topluluk içinde arkadaşlarıyla beraber var olur ve bu kimliklerini topluluklarına zarar vermek isteyenlere karşı korumaya çalışırlar. *Dost/düşman* ikilisi, Schmitt'in analizlerinin temelini oluşturmaktadır: a) Dost/düşman ikilisi, sadece dış ilişkileri çözümlenmekte kullanılmamaktadır. Schmitt bunun iç politika için de geçerli bir ölçüt olduğunu söylemektedir. Bir demokrasi ya da cumhuriyet, doğal olarak diğer rejimlere, monarşi ve aristokrasi gibi, karşıdır. Toplumsal sorunlar muhtaçlara, kimsesizlere ve hastalar yardım şeklinde sınırlandırıldığında, eskiden olduğu gibi, toplumsal sorunlarda siyasal olan bir şey yoktu. Ne zaman ki toplum, sınıflar ya da gruplar arasındaki karşıtlık temeline oturarak gelişmeye başladı, o zaman toplumsal sorunlar "siyasallaştı". Din örneğinde olduğu gibi; bir din, bir başka dinle ya da aynı dini farklı kavrayan gruplarla mücadele -16. yüzyıldaki din savaşları gibi- etmeye başladığı zaman siyasallaşır. b) Dost/düşman ikiliği savaş zamanında, yaşamak ve ölmek arasındaki varoluşsal sorunun bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu kavram, bir metafor, sembol ya da ekonomik, etik diğer alanlarla kavranacak bir şey olmaktan çıkmaktadır. Bu kavramlar, bir halkın ya da devletin varoluşunu belirlemektedir. c) Dost/düşman ilişkisi, bireyler arasındaki ilişkiler için değildir. Kişisel düşmanlıklarla karıştırılmamaları gerekmektedir. Bahsedilen, gruplar, topluluklar, devletler arasındaki dostluk ve düşmanlık ilişkisidir. Gary Ulmen'e göre, Schmitt'in dost/düşman, kriteri, sınır ve jeopolitik kavramlarla düşünülerek kurgulanmıştır. Ulmen'a göre, Schmitt etnik ve dini kategorideki terimlerle düşünmemektedir. ¹²⁹ Zaten, Schmitt, dost/düşman dikotomisini, politik gruplar arasındaki ilişkiye bağlamaktadır. Tek başına dini ve etnik terimler, Schmitt'e göre politik değildir.

¹²⁸ Gottfried, E. P. (1990), s.21

¹²⁹ Ulmen, G. (1996), s.5-7, Bu makalede, Ulmen, Huntington ve Fukuyama'nın yeni dünya düzeni ile ilgili düşüncelerini, Carl Schmitt'in dünyanın paylaşılması ile ilgili görüşleriyle karşılaştırarak yorumlamaktadır.

Schmitt'e göre, batı medeniyetindeki en büyük hareket sekülerleşmeyi sağlayan "devlet" birliğidir. Devlet, din savaşlarını, devletler arası çatışmalar yoluyla bitirmiştir.

Schmitt devlet sorununa odaklanır. Çünkü, devlet siyasal birliğin modern biçimidir. Yani Schmitt'e göre, devlet, tarihsel bir binadır; bu bina, tarihin belli bir döneminde yükselmiştir ve diğer siyasal birliklerin yerini almıştır. Bu durumda, varolan siyasal birlik bir gün yeni bir birlik tipinin yerini alması tehlikesiyle karşı karşıyadır. Schmitt'e göre devlet kavramını açıklamak siyaset kavramını tanımlamayı gerektirir.¹³⁰ Diğer bir deyişle, siyaset, devlet kavramlarıyla açıklanmamalı, aksine, devlet siyasal terimlerle açıklanmalıdır: Buna göre, siyasi düzeni yükselten siyasal mücadeledir. Devlet, örgütlenmeye ve siyasal mücadeleye karşı durarak varlığını devam ettirir. Üyeleri diğer dinsel bir topluluğun üyelerine karşı sürekli savaşan dinsel bir topluluk, siyasi bir düşmanlık örneği sergiler. Siyaset bu grupların mücadelesiyle gelişir. Devletin, sadece hukuka göre ülkenin işlerinin düzenlenmesi olarak görülmesi ve diğer devletlerle olan düşmanlık ilişkilerine dayandığı gerçeğinin görmezlikten gelinmesi, Schmitt'in liberal devlet anlayışında gördüğü en önemli eksikliklerdir. Oysa devlet, sınırlarını, silahlı kuvvetler yoluyla korumaya çalışmaktadır.¹³¹ *"Barışçıl, yasal ve liberal parlamenter burjuvazi bir volkanın üstünde oturuyor ve gerçeği görmezlikten geliyor. Onların dünyası, devlet içindeki sosyo-ekonomik ve dinsel grupların çatışmalarını stabilize etme ilişkisine dayanır ve ayrıca devletin diğer düşman devletlerle olan potansiyel düşmanlıklarını koruma kapasitesine bağlıdır."*¹³²

Hobbes için devlet kendisini egemene veren (Egemen savaşı sona erdirecek ve devlet içindeki diğer şeyleri yenerek egemen hale gelecektir) insanların sözleşmesiyle meydana gelir. Schmitt için siyasal durum kesin olarak

¹³⁰ Schmitt'ten aktaran, Gottfried, E. P (1990), 22.

¹³¹ Gottfried, E. P (1990), s.13-14

“*dost/düşman*” grupları arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Schmitt total devlet anlayışını Hobbes’un bıraktığı yerden devam ettirir. Bu anlamda kendisine yapılan “yirminci yüzyılın Hobbes’u” yakıştırması da boşuna değildir. Schmitt’e göre, Rönesans’ta ortaya çıkışından beri, devlet evrim geçirmektedir. 17. yüzyılda ilk devlet biçimi mutlak devletti. Liberalizmin etkisiyle, 19. yüzyılda devlet, toplumsal katmanların çıkarlarını koruyan bir biçim haline gelmiştir. Schmitt, devletin bu tarafsızlığını, teknolojinin egemenliğinin artmasına bağlamaktadır. Teknoloji, tarafsız görünmekle birlikte tarafsız değildir ve doğası gereği, devletin egemenlik kurmasının bir aracıdır. Devletin tarafsız görüntüsü giderek artacaktır, çünkü teknolojinin, siyasal alandaki egemenliği giderek daha direkt hale gelmektedir. Böylelikle, devlet, teknoloji aracını kullanarak, aslında toplumsal bütün alanlara nüfuz edecektir. Teknoloji, siyasi olmayan bir siyaset ortaya koyarak, tarafsız bir görüntü sergilemektedir. Böylelikle, teknik kadrolar da, devletin fonksiyonlarını ve kararlarını bürokratik yollarla değil, dolaysız bir şekilde etkilemektedirler. “Siyasi olmayan siyaset” olarak, parlamentonun dışında yeni bir meşruiyet alanı oluşturmaktadır. Sadece siyasal alanı değil ekonomi ve kültür alanlarını da işgal edecektir. Yani, devlet, total devlete doğru bir evrim içindedir. Bu evrim, iktidarın tekelleşmesiyle ifade edilebilir.¹³³

Schmitt modern devlet rejimlerini eleştirmesine rağmen, parti politikası yapmamaya çalışan, bu yıllarda iyi üne sahip bir entellektüeldir. Örneğin Katolik Merkez üyelerinin bütün isteklerine rağmen, seçim merkezlerinde onlara destek vermeyi reddeder. Siyasi liderler onun fikirlerini ciddiye alırlar umuduyla anayasal sorunlar üzerine yazıp durur.¹³⁴ Fakat yirmili yılların sonunda akademik hukukçularla partili yazarlar arasında bir duvar olduğunu fark eder. Yazdıklarının bu yüzden etkisiz olduğunu düşünmüş olmalı ki otuzlu yıllarda Katolik Merkezle ilişkilerini geliştirmeye karar verir. Yine de onun parti siyasetine tapmaktan

¹³²Gottfried, E. P (1990), s.15

¹³³ Freund, J. (1987).

¹³⁴Gottfried, (1990), s.22

kaçınması entellektüel ününü iyice artırmıştır. Öyle ki bugün Frankfurt Okulu'na mensup olarak bilinen Benjamin, Horcheimer, Kircheimer gibi düşünürler Schmitt'in temel kavramlarını, siyasi düşüncesine katılmaksızın, kendi düşünce sistemlerini oluştururken kullanmışlardır.¹³⁵

Entellektüel olarak verimli bir dönemden sonra, Schmitt'in 1930'lardaki çehresi herkesin ilgisini çekecek kadar değişmeye başlar. Artık ona belki de ününü kazandırmış olan tarafsız noktadan bakabilme özelliği kaybolmaktadır. 1931 yılında Hans Kelsen kendisine "anayasal liberalizm düşmanı" diye saldırır. Kelsen, Schmitt'in normatif yasal teoriyi eleştirmediğini, artık Cumhuriyet'e yöneldiğini belirtir: "*Schmitt açıkça militaristlerle ve monarşi yanlılarıyla düşüp kalkıyordu ve akademisyenliğini bir darbe yapmak için kullanıyordu*".¹³⁶

1930'ların başlarında Carl Schmitt artık akademisyenlikle, partizanca yazılar yazmak arasında bir yerlerde durmaktadır. Schmitt'in savları başkanlık diktatörlüğünü savunur bir hale gelir. Ancak Weimar Anayasası'na yönelik eleştirilerinin, daha çok o dönemdeki siyasal taktiklerinin bir sonucu olduğu da ileri sürülmektedir.¹³⁷ 1929'da Berlin'e gelişiyle Katolik Merkeze olan eğilimi iyice artmıştı, ama hâlâ parti ile arasında resmi bir bağ yoktu. Berlin'e gelişinden bir süre sonra başbakan olan katolik parlamenter Brüning'in sırdaşı olur. 1931 yılıyla beraber ise, çalışmaları Weimar Anayasasına karşı çıkan anti-cumhuriyetçilerin ilgi

¹³⁵ Gottfried, Walter Benjamin'in, 1928'de "Alman Trajedisinin Kökenleri" adlı eseri yazarken, Carl Schmitt'in diktatörlük ve otorite üzerine yazdıklarından açıkça yararlandığını belirtir. Gottfried, Benjamin'in daha sonra bu borcunu ödemek üzere Schmitt'e, ona duyduğu hayranlığı ifade eden mektuplar yazdığını bildirmektedir. Gottfried, s.24. Kennedy, E.(1987), Carl Schmitt and Frankfurt School, *Telos*, 71, Spring, Kircheimer, Schmitt'le Bonn'da çalışmıştı ve Schmitt'in "the Concept of the Political" seminerlerine devam etmişti. Bu dönemde Kircheimer radikal solcuydu ve temsili kurumlara karşı bir düşmanlığı vardı. Kircheimer en önemli sol Schmittçilerdendi. Schmitt'in yöntemini kullanmakla kalmadı aynı zamanda onunla aynı metaforları ve varsayımları kullandı. Kircheimer, Schmitt'in kitle demokrasisi ile parlamentarizm arasındaki en önemli çelişkinin eşitlik iddiası ve eşitsizliğin gerçekliği arasındaki çelişki olduğunu kabul etmektedir. Demokrasinin homojenlik gerektirdiğini, Schmitt'in idealist vurgusundan kaçınarak materyalist bir düşünceyle ele almaktadır. O da Schmitt gibi demokrasinin kurumlarının etkisiz ve ve ikincil önemde görmektedir.

¹³⁶ Gottfried, E. P. (1990), s.28

¹³⁷ Schwab, G. (1989), s.80-89.

alanına girmeye ve gündemlerini işgal etmeye başlar.¹³⁸

1 Mayıs 1933'te senelerce karşı olduğu Nazi partisine katılır. Schmitt üzerine çalışanlardan biri olan Gottfried, Schmitt'in ırkçı olmadığı ve anti-semitik olduğuna dair de hiçbir kanıtın olmadığını belirtmekte ve Nazi Partisine katılmadan önce etrafında pek çok Yahudi arkadaşı olduğunu vurgulamaktadır. Eleştirmenler, Schmitt'in bu partiye katılmasını devlet üzerine Hitler'le aynı görüşleri paylaşmasına bağlamaktadırlar.¹³⁹

Ekim 1933'te, Berlin Üniversitesi Kamu Hukuku kürsüsünün başına getirilir. Daha sonra Kasım ayında da artık hükümetle olan bağlantılarını tamamen ortaya koyan bir pozisyona girer. Alman Nasyonal Sosyalist Hukukçular Cephesi Öğretmenler grubu yöneticiliğe getirilir. Bundan sonra Weimar Cumhuriyetinin yerini alan yeni bir diktatörlüğü "*Devlet, Hareket ve Halk*" adlı kitabında herkese duyurmaktadır. Bu kitabında Führer'in gücünü anlatmaktadır.¹⁴⁰

Schmitt'in parti politikasına olan yakınlığı 1930'ların ortalarında iyice belirginleşir. 1935'te, Hitler'in Alman Yahudilerinin baskı altına alınmalarını amaçlayan Nürnberg Yasalarını savunmuş olması, onun içinde bulunduğu durumu iyice belirginleştirmektedir. Çünkü kaynaklar Schmitt'in önceleri ırkçı ve anti-semitik olmadığını yazıyorlar. Üstelik partiye girdiği dönemlerde Rockefeller Vakfından Yahudi bir öğrencisi için burs çıkmasını sağlamıştı.¹⁴¹ 1920'li yıllarda ve 1930'ların başında Schmitt pek çok Yahudi dostu ve öğrencisi olan biri olarak biliniyordu. Bu gerçeğin 1933 Mayıs'ında birden değişmiş olamayacağı ve Nürnberg Yasalarını onaylarken kullandığı söylemin ise onun samimiyetsizliğini gösterdiği

¹³⁸ Gottfried, E. P (1990) s.29

¹³⁹ Gottfried, E. P (1990), s.30

¹⁴⁰ Gottfried, E. P (1990), s.30.

¹⁴¹ Schmitt'in bu öğrencisi Leo Strauss'tur, a.g.e., s 31.

ileri sürülmektedir.¹⁴²

Schmitt 1933 ile 1936 yılları arasında “milliyetçi”, “devletçi” ve “dönek” olarak ele alınmaktadır. Weimar Cumhuriyetinden önce de Schmitt zaten milliyetçiydi. Onun Versailles Antlaşmasına, Milletler Cemiyetine olan eleştirileri bilinmektedir. Ancak bu onun, insanın varoluşunun, milliyetinde anlam kazandığını düşündüğünü göstermez. Açıkçası onun devletçiliği de çok tartışmalı bir konudur. Çünkü hâlâ pek az yazar onun devlet, anayasa ve batı liberalizmi üzerine yazdıklarını anlayabilmiştir. Schmitt sadece Weimar Cumhuriyetini eleştirmemiştir, ona göre bütün Avrupa demokratik devletleri bir şey ifade etmez hale gelmişlerdir. Artık devlet efsanesinin kaybolduğunu belirtmektedir. Devletin evrimini de total devlete doğru bir eğilim olarak görmektedir. Bu yüzden bazı yazarlar, Schmitt’in total devleti savunduğunu iddia etmektedirler. Ancak, kendisi, devletin evrimleşme yönünün total devlete doğru olduğunu söylemektedir. Şüphesiz, Schmitt’in, kendi devlet anlayışında bulunan total devlet öğeleri ayrıca tartışılması gereken bir konudur. “Dönek” olmasına gelince, herhalde katolik olmaktan, Nasyonal Sosyalistliğe dönmesine gönderme yapılmaktadır. Ancak, daha çok Schmitt’in pozisyonu, profesyonel bir futbol oyuncusu gibidir. Sonuçta, gerçekliğe ilişkin sorduğu sorulardan dolayı yalnız kalan bir oyuncu.

1936 yılından itibaren Schmitt’in yıldızı sönmeye başlar. Nazi teorisyenleri -Otto Koelreutter, Karl August Eckhardt ve Reinhard Höhn- parti yayın organında Schmitt’i, Aryan toplumunun yeni “Hegelci düşmanı” olarak tanıtıyorlardı.¹⁴³ Suçlamaların büyük ölçüde doğru olduğu kabul edilmektedir. Bu da, Schmitt’in 1933’ten önce Aryan ırkçısı ya da anti-semitik olmadığı gerçeğini ortaya koyuyordu. Hitler’le olan ortaklığı, Schmitt’in dış politika ve devlet ile ilgili düşüncelerine dayandırılmaktadır. Schmitt’in Nazi retoriğinde siyasal egemenlik

¹⁴² Schwab, G. (1989), s.134-138.

¹⁴³ Gottfried, E. P (1990), s.31

doktrinini oluşturmaya çalışması hem bir aldatmaca hem de beceriksizce bir girişim olarak ele alınmaktadır.¹⁴⁴ Schmitt'i eleştiren Nazi teorisyenleri onu ve Sırp karısını Yugoslav Hükümeti ile işbirliği içinde olmakla suçlamışlardır.¹⁴⁵ Schmitt tutuklanmamış ama yayılan bu söylenti onun yıldızını söndürmüştür. Nihayet 1936'nın sonuna doğru, Schmitt Nazi hükümetindeki bütün desteğini yitirmiştir.

Almanya'nın dışında Schmitt bir hukuk entelektüeli olarak görülmeye devam ediliyordu. 1930'ların sonunda yeni dünya düzeni üzerine, yeni bir teori ortaya koydu. Ona göre, Monroe Doktrini, Almanya'nın Avrupa kıtasındaki egemenliğini anlatan bir doktrindir. 2. Dünya Savaşı sırasında yazdığı kitaplar - "*land und Meer*" gibi- geniş ölçüde Alman yayılcılığının savunmasını içermekteydi. Savaş yıllarında yazmış olduğu kitaplar, 1945 yılında Amerikalılarca yakalandığında, Hitler'in dış politikasına düşünsel temel oluşturduğu gerekçesiyle, başına musallat olmuştur.¹⁴⁶

Mart 1947'de savaş suçlusuz olarak Nürnberg'e nakledilir. Sorgulamasını yapan, Nazilerden kaçmış bir Alman liberal mülteciydi.¹⁴⁷ Sorguya göre, Schmitt'in dünya topraklarını paylaşma ile ilgili düşünceleri Hitler'in komşularına saldırmasında teşvik edici rol oynamıştır. Schmitt cevabında, bu suçlamaya itiraz eder. Tarihsel süreç içindeki gelişmeleri açıklar ve 1936'dan beri de Hitler'e karşı olduğunu ancak sessiz kaldığını belirtir. Dolayısıyla kendi yazdıklarıyla Hitler'in dış politikası arasında bir bağlantı kurmanın mümkün olmadığını söyler.¹⁴⁸ 1947 Mayısında Schmitt serbest bırakılır. Kariyeri tamamen mahvolmuştur. Bunun üzerine doğduğu yere, Plettenburg'a geri döner.

¹⁴⁴ Gottfried, E. P (1990), s.31

¹⁴⁵ Gottfried, E. P (1990), s.32

¹⁴⁶ Bendersky, J. W. (1987c), s.91-129.

¹⁴⁷ Robert Kempner, Schmitt'i Alman yayılcılığının avukatlığını yapmaktan dolayı onu sorguya çekti. Bendersky, J. W. (1987c).

¹⁴⁸ Bendersky, J.W. (1987c), s.128.

Savaştan sonra da yazmaya devam eder. Yazdıklarını üç tema etrafında toplayabiliriz: Birincisi, siyasette olağanüstü durum, ikincisi; Hobbes'un egemenlik görüşü ve üçüncüsü; *dost/düşman dikotomisi*'dir. Schmitt'in 1945'ten sonra, yazdığı kitaplardan birinin konusu partizan üzerinedir. *Partizan* konusunu işlediği kitapta, çağdaş siyasal ve askeri bir tip olarak partizanı ele almaktadır. Yine diktatörlük konusunu işlediği başka bir kitabında ise, 1960'ların gerilla savaşını anlatmaktadır. "*Nomos der Erde*" adlı eserinde ise, Avrupa tipi devlet sisteminin hukuki temellerini ortaçağ ve daha öncesine dönerek anlatmaktadır. Bu eserde ayrıca yeni dünyadaki toprak paylaşımından da bahsetmektedir.¹⁴⁹

Schmitt'in 1923'te yazmış olduğu *Parlamentar Demokrasiyi eleştiren kitabı*, her şeye rağmen bu güne kadar yazılmış en kapsamlı parlamentoculuk eleştirisi olarak ele alınmaktadır. Bu kitapta Schmitt, parlamentoculuk ile demokrasi arasındaki ilişki ve çelişkileri ortaya koyduktan sonra, parlamentoculuğun temellerini açıklar. Buna göre parlamentoculuğun temelleri ve ilkeleri nelerdir?

2.1.2 Parlamentarizmin Temel ilkeleri*

2.1.2.1 Açıklık ve Tartışma

¹⁴⁹ Dünyadaki tek kutuplu bir dünya düzeninde toprak paylaşımı ile ilgili Fukuyama, Huntington ve Carl Schmitt'in düşüncelerinin bir karşılaştırılması için bakınız, Gary Ulmen, (1996), *Toward a New World Order: Introduction to Carl Schmitt's "The Land Appropriation of a New World"*, *Telos*, No.109, Fall,

* Parlamentarizm, parlamentoculuk, parlamentolu devlet ya da parlamenter devlet (parliamentary state) bu çalışma boyunca geneelde aynı anlamda kullanılmıştır. Bazen parlamentarizm, anayasa hukukundaki anlamında kullanılmasına rağmen, daha çok bu kavramlar, belli bir anayasal biçime vurgu yapmaksızın, parlamentolu sistemleri işaret etmektedir. Böyle bir kullanımın nedeni ise, yararlanılan kaynaklardan kaynaklanmaktadır. Schmitt'in "*Parlamentar Demokrasinin Krizi*" adlı eserinde parlamentarizmin ilkelerini anlatırken özel olarak sadece Westminster tipi bir parlamentoyu kastetmemektedir. Yine de bu eserde ilginç bir şekilde Amerikan Kongresine değinmediği de bir gerçektir. Ancak, Bill Scheueurman'nın da vurguladığı gibi, bunun nedeni, Amerikan örneğinin istisnai özelliklerini açıklamaktan kaçınmak için olabilir. Scheueurman, bu konuda Theodore Lowi'nin "*The End of Liberalism*, (New York: Norton, 1979) adlı eserinde, Amerikan Kongresinin de benzer şekilde geleneksel yasa yapma fonksiyonlarını yitirdiğini iddia

*“Parlamento ile monarşi arasındaki mücadelede, halkın temsiliyle oluşan hükümet, parlamenter hükümet olarak adlandırıldı ve bu kavram yürütmenin özel bir biçimine uygulandı. Parlamentarizm kavramının anlamı böylece değişti.”*¹⁵⁰

Parlamentolu devlet parlamentoyu öngörür. Parlamento ise pek çok kuşak için, yürütme üzerinde kontrol kurabildiği ve kendisine karşı sorumlu olan bakanları seçebildiğinden hemen her dönemde önemli bir kurum olmuştur. Parlamentonun ortaya çıkmasında en eski haklılaştırma yolu kısaca şu şekildedir: Bir topluluğun üyeleri, köy meydanında bir ağacın altında toplanırlar ve sorunlarını tartışabilirlerdi. Bugün bu pratikte mümkün değildir. Dolayısıyla seçilmiş insanların -seçenlere karşı sorumlu olarak- oluşturduğu bir komite kurulur. İşte parlamento budur. Daha başka bir ölçek “parlamento halkın komitesidir, hükümet ise parlamentonun komitesi”, şeklindedir.¹⁵¹

Parlamentonun bir halk komitesi olması, hükümetin de parlamentonun komitesi olması, parlametarizmin demokratik bir yapıya sahip olduğunu düşündürtebilir. Demokratik fikirlerle örtüşmesine rağmen, parlamento demokrasi değildir. Eğer pratik ve teknik nedenlerle halkın temsilcileri halkın "yerine" karar lalabiliyorsa, yani tek bir "güvenilir" temsilci, halkın "adına" karar alabiliyorsa, bu düşünce biçimi, Sezarizm'e de uygulanabilir. Sonuçta, bu düşünce parlametarizme özgü bir düşünce değildir. Halkın temsilcileri teknik ve pratik nedenlerle kendi başlarına halkın yerine karar verebilirler. Birinci komite olarak adlandırılan parlamento, halktan bağımsızdır ve geri çağırılması mümkün değildir. İkinci komite yani hükümet ise her zaman birinci komitenin güvenine bağlı olup ve herhangi bir zamanda görevden alınabilir. Bu nokta Schmitt'in çelişkili bulunduğu noktadır.

ettiğini belirtir. Bakınız: Scheuerman, B. (1995), s.155

¹⁵⁰ Schmitt, C. (1994), s.33.

¹⁵¹ Schmitt, C. (1994), s.34

Parlamentonun mantığı, farklılıkların ve düşüncelerin karşı karşıya gelerek siyasal kararların alındığı "dinamik-diyalektik" süreci oluşturan bir yapıya dayanmaktadır. Yani parlamentonun esası, böylece sav ve karşı savların kamusal tartışması, kamusal müzakeresi ve konuşulmasıdır. Parlamentonun entellektüel dayanağı "*doğru, dizginlenmemiş düşüncelerin çatışmasıyla bulunabilir*" düşüncesidir. Schmitt bütün bu süreçlerin, demokrasinin hesaba katılmadan işlediğini belirtir.

Açıklık ilkesi, tarihte "arcana rei publica" olarak bilinen "devlet sırrı" ilkesinin yerini almıştır. "Devlet sırrı" 16. ve 17. yüzyıllarda en çok işlenen konular arasındadır. Devlet sırrı teorisi özellikle devletin varlık nedeni üzerine yazılan konularda en temel noktayı oluşturur. "Devlet sırrı" ilk defa Machiavelli'nin ortaya attığı, halkın adına egemenliğinin korunmasını garantiye alacak olan gizli pratikler bütünüdür.¹⁵² Bu teoriye daha sonraları ise mutlak krallığa karşı olan Monarkomak yazarlar cevap vermektedir. Bunlara burjuva polemiği de eklenmiştir. Bu karşıtlık güç ile hakkaniyet arasındaki eski mücadeleye bir örnek teşkil etmektedir Açıklık postulatı böylece her tür siyasal ve siyasi-teknik sırların arkasında yatan *Arcana* düşüncesinin karşıtıdır.

Açıklık ilkesi, başta sadece mutlaklığın, bürokratik ve özel-teknik sırlara karşı savaşmasının pratik bir yolu iken, siyasal yaşamda mutlak bir değer haline gelmiştir. Gizli siyaset ve gizli diplomasiyi ortadan kaldırmak, her türlü siyasal hastalığın ve çürümenin mükemmel bir ilacı olarak görüldü. Böylelikle kamuoyu tamamıyla etkin bir kontrol gücü haline geldi. Kamuoyu bu mutlak özelliğini ilk önce 18. yüzyılda kazanmıştır. Kamunun ışığı Aydınlanmanın ışığı olarak her türlü fanatizmden, hurafelerden, entrikalardan kurtulma idi.

Özgürlüğün temeli olarak basın özgürlüğü alındı. Küçük bağımsız bir

¹⁵² Schmitt, C. (1994), s.36-38

gazetenin gücü bir tiranın gücü ile karşılaştırıldı. Aydınlanmada en önemli özgürlük anlayışını yazılı basın özgürlüğü oluşturdu. Bentham özgür basının liberal ideolojiden geldiğini iddia etmekteydi. Buna göre, kamusal tartışma özgürlüğü, özellikle de basın özgürlüğü, siyasal suiistimallere karşı en etkin korumadır ve keyfi iktidarlara karşı gerçek anlamda iyi bir kontrol oluşturur. Schmitt, kamusal tartışma özgürlüğünün liberal düşünceye ait olduğu konusunda Bentham'a hak vermekte ve işte bu noktada, bu düşüncenin demokrasinin karşıtı olarak geliştiğini vurgulamaktadır. Demokrasi ve özgürlük arasındaki bu çelişkinin, John Stuart Mill tarafından anlaşıldığını ve bunun "çoğunluğun azınlık üzerindeki baskınlığı" olarak ifade edildiğini belirtmektedir.

Konuşma özgürlüğü, basın özgürlüğü yoluyla korunan kamuoyu ve parlamenter bağımsızlık, liberal düşüncede özgürlük kelimesinin yansıtılabileceği her anlamda birlikte düşünce özgürlüğü anlamına gelmektedir.

2.1.2.2 Güçler Ayrılığı

Modern parlamentoculukta kamuoyuna olan inanç, ikinci olarak daha örgütsel bir kavram olan farklı devlet faaliyetleri ve kurumların dengesi veya ayrılığıyla ilişkilidir. Bu noktada Schmitt gerçeği ortaya çıkaracak rekabet düşüncesinin yeniden belirlediğini söyler. Parlametonun, güçler ayrılığında yasama rolünü üstlenmesi ve bu rolle sınırlı kalması güçler dengesi teorisinin merkezinde bulunan rasyonalizmi oldukça görelî kılmaktadır. Denge düşüncesi, tarihte siyasal düşünceler ve devlet teorisindeki imgelemler gibi –bir makine olarak devlet, bir organizma olarak devlet vs.- modern çağda çok önemlidir. On altıncı yüzyıldan beri denge düşüncesi entelektüel hayatın her alanında bulunabilir: Uluslararası ticarete, dış ilişkilerde vs. Devlet teorisindeki önemi ise Locke ve Montesquie tarafından gösterilmiştir.

Denge fikri, parlamento kurumuna uygulandığında özel bir anlam kazanır. Özellikle Montesquie'daki güçler ayrılığı ilkesi ile sadeleştirilen geleneksel yaklaşıma göre, parlamento sadece devletin fonksiyonlarından biridir; öyle ki yürütme ve yargıya karşı denge unsuru olarak konumlanmıştır. Yani, parlamento devletin fonksiyonlarından biridir. Oysa Schmitt'e göre, parlamento, yasamanın kendisi olduğu ve toplumsal genel iradeyi temsil ettiği için dengenin kendisi olmak ve kendi içinde denge sağlamak durumundadır. Yani devletin fonksiyonlarından biri olarak görülmemelidir.

Bu her yerde yaygın kabul gören bir düşünce sistematığına bağlıdır. Öyle ki uzlaşma sisteminin dinamiklerinden kurulan bu denge mutlak birliğin yerini alır. İlk bu süreç feodalizmdeki veya iki meclisli sistemlerdeki dengenin sağlanması ile oluşabilir. Locke'dan beri zikredilen düşünceler denge teorisini doğrulamaktadır. Eğer yasaları yapanlar aynı zamanda yürütmeyi de üstlenselerdi bu çok tehlikeli olurdu. “*Bu insanın günaha çağrılması demektir*”.¹⁵³ Böylece ne yürütmenin başı olan prens ne de yasama organı olarak parlamento, kendisinde devletin bütün gücünü birleştirebilirdi.¹⁵⁴

Bu “yasama” kavramı, Batı Avrupa düşüncesinde on sekizinci yüzyılın ortalarında egemen olan bir düşünüş biçimini ifade etmektedir: Güçler Ayrılığı ile ifade edilen anayasa 1789 İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesinin 16. maddesine göre “Güçler ayrılığının ve insan haklarının garanti altında olmadığı bir toplumun anayasası yoktur”. Güçler ayrılığı ve bir anayasanın özdeşleştirilmesi ve bunun bir anayasa kavramı ile yapılması Kant'tan Hegel'e kadar Alman siyasi düşüncesinde de görülmektedir. Sonuçta bir teori, diktatörlüğü sadece demokrasinin antitezi olarak değil, aynı zamanda temel olarak güçler ayrılığının askıya alınması,

¹⁵³ Schmitt, C. (1994), s.41

¹⁵⁴ 1640'taki Uzun Parlamento'da iktidarın tek elde toplanması deneyiminden sonra, denge ve güçler ayrılığı teorisi gelişmiştir. Bu teorileştirmeden sonra, Avrupa'da, anayasal yasama kavramıyla birlikte anayasa teorisi ortaya çıkmıştır. Buna göre, parlamento sadece devletin temel bir yasama organı olarak anlaşılmaktadır.

bu anayasanın tadil edilmesi, yasama ile yürütmenin arasındaki ayrımın kaldırılması olarak da anlayabilir.

2.1.2.3 Yasama

Schmitt parlamentonun sadece tartışıp görüşen bir kurum olduğunu, bunun dışında esas karar alıcı organın yürütme olduğunu ve yürütmenin tek bir elde olması halinde bu kişinin etkinliğinin daha fazla olacağını belirtmektedir. Yasama organında fikirlerin ve partilerin rekabeti doğru ve uygun kararın alınmasını engelleyebilir, fakat azınlığın karşı çıkışları çoğunluğun aşırılıklarını törpüleyecektir. Ancak yürütme için böyle bir şey söz konusu olmaz. Yürütme, özellikle savaş zamanında ve çalkantılı dönemlerde, daha etkin ve çabuk karar verebilmelidir. Bu da yürütmenin içinde farklı fikirlerin karşı karşıya gelmesi ile değil ancak, fikir birliği sağlanmasıyla mümkün olabilir. Yürütmenin aktif olması gerekir ki bu da kararın oybirliği ile alınmasıyla mümkündür.¹⁵⁵

2.1.2.4 Tartışmaya Olan İnanç

Schmitt, açıklık ve tartışma kavramlarını, anayasal düşünceyi ve parlamentarizmi anlaşılabilir bir sistem haline getiren iki temel kavram olarak görmektedir. Bu iki temel kavram, parlamentoculuğun olmazsa olmaz olarak kabul edilen kavramlarıdır. Bu kavramlar, liberaller için, neredeyse her türlü güç ve iktidarla mücadele edebilirdi.¹⁵⁶

Schmitt'e göre parlamentonun ve siyasal partili yaşamın geldiği nokta, kamuoyuna olan inanç ve serbest tartışmaya olan inanç gibi ilkelere kadar

¹⁵⁵ Schmitt, C. (1994), s.44 -46

¹⁵⁶ "Devlet Sırrı" ilkesinin yerini alan açıklık ilkesi, siyasal karar alma yetkisine sahip olarak görülen parlamentonun bütün kararlarının kamuoyuna açık bir şekilde alınmasını ifade etmektedir. Bu da devletin gizli kapaklı işler çevirmesini engelleyen bir ilke olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

uzakta olduğumuzu açıkça göstermektedir. İnsanoğlunun rahat etmesi için alınan büyük politik ve ekonomik kararlar, artık kamusal alandaki fikir alışverişinin veya düşünce çarpışmalarının bir sonucu değildir. Pek çok siyasal karar artık parlamenter tartışma sonucu alınmamaktadır. Parlamentolar gittikçe küçülen komitelerin çalıştığı yerler haline geldi. Bu durumda, halkın parlamentodaki temsili büyük ölçüde amacından saptı ve sonuçta parlamento sadece bir “kalıp” haline geldi. Ayrıca, parlamento, artık toplumun birbirinden farklı görüşlerinin dile getirildiği bir yer de değildir. Belki pratikte komiteler dışında daha iyi alternatifler yoktur ama, o zaman da kabul etmeliyiz ki parlamentoculuk, konuşma, toplanma ve basın özgürlüğünün, parlamenter dokunulmazlığın ve sivil hakların sistemi olduğuna dair entelektüel temellerini kaybetmektedir.¹⁵⁷

Schmitt, partilerin özel komitelerinin, kararlarını kapalı kapılar ardında almakta olduklarını belirtir. Schmitt'e göre, parti komiteleri, siyasal kararlarını, büyük kapitalist çıkar gruplarının istekleri doğrultusunda almaktadır. Yani, büyük kapitalist çıkar gruplarının istekleri, milyonlarca insanın geleceğinden daha önemli bir duruma gelir. Siyasal kararların, büyük kapitalist çıkar grupları ve komiteler arasındaki paslaşmaya dayanmasının, parlamentodaki siyasal karar alma mekanizmasının, parlamentoculuğun açıklık ve tartışmaya dayalı olan ilkeleriyle bağdaşmadığı çok açıktır. Öyleyse Schmitt'e göre, modern parlamentarizm düşüncesinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Parlamentarizmin temel ilkesi “açıklık” a olan inanç, kralların gizli politikalarına karşı yapılan mücadeleden doğmuştu. Oysa ulusların kaderlerini etkileyen çözümlerin gizlice alınmasıyla, halkın özgürlüğe ve adalete olan duyarlılığı açıkça çiğnenmiş olmaktadır.¹⁵⁸

“Bugün eski liberal özgürlüklerden vazgeçmek isteyen kesinlikle çok az insan vardır. Fakat Avrupa kıtasında bugün bu özgürlüklerin, iktidarın gerçek

¹⁵⁷ Schmitt, C.(1994), s.49

¹⁵⁸ Schmitt, C. (1994), s.50

*kullanıcılarını tehlikeye atabilecek yerlerde varolduğuna inanan insan sayısı daha da azdır. Ancak çok küçük bir azınlık hâlâ adil hukukun ve doğru politikaların gazetedeki makaleler, konuşma ve gösteriler ve parlamenter mücadele yoluyla yapılabileceğine inanmaktadır. Eğer parlamenteodaki işleyişle, açıklık ve tartışma boş ve uyduruk bir formalite haline geldiyse, artık parlamento on dokuzuncu yüzyılda gelişen temellerini ve anlamını yitirmiş demektir”.*¹⁵⁹

2.1.3 Schmitt'in Total Devlet Anlayışı

Schmitt, parlamentoyu eleştirirken, parlamentoyu işe yaramaz, hantal bir kurum olarak görmektedir. Çünkü Schmitt'e göre, parlamento, bir devlette karşılaşılabilecek en önemli sorunu, olağanüstü hallerde karar alma sorununu, çözebilecek bir kurum değildir. Olağanüstü durumlarda -ki Schmitt daha çok savaş durumuna kastetmektedir- ani ve etkin karar almak devletin sürekliliği ve varlığı için çok önemlidir. Schmitt böyle bir durumda parlamentonun karar alamayacağını belirtmektedir. Her ne kadar Schmitt'in parlamentoya yönelik eleştirileri daha çok parlamentonun işleyişı ve etkinliği ile ilgili ise de, çıkardığı sonuç parlamento düşüncesine karşı olduğunu göstermektedir. Yani, Schmitt temelde temsil düşüncesine karşı çıkmaktadır. Schmitt'in çözümü “total devlet” anlayışıdır.

Schmitt'in total devlet anlayışı, Hobbes'taki gibi, halkın, olağanüstü bir dönemde kayıtsız şartsız siyasal öndere itaat etmesidir. Schmitt olağanüstü bir durumda, “gereksiz tartışmaların yapıldığı bir parlamentonun” karar almada etkisiz kalacağını, etkin kararları ya bir grup ya da bir kişinin alabileceğini belirtmektedir. Schmitt'in siyaset anlayışının temelinde yatan dost/düşman ikiliğini bu noktada açıkça görebiliriz. Olağanüstü durumlarda, siyasal önder, kendine dost bulabilme,

¹⁵⁹ Schmitt, C. (1994). s.50

düşmanını yok etme becerisine sahip olmalıdır. Çünkü *dost/düşman* ayrımı bireyler arasında değil, devletler ve devletin varlığını tehlikeye düşürecek gruplar arasındadır. Kısacası olağanüstü bir durumda siyasal önder, düşmanını yok etme mücadelesinde, insanların haklarını ve özgürlüklerini yok etme hakkına da sahip olmaktadır. Schmitt, siyasal liderin, kurulu düzenin dostu olarak, bunalımlı dönemin atlatılması ve normal koşulların sağlanması için uğraşan “*komiseryal diktatör*” olduğunu belirtmektedir. Bu diktatörlük tipinde, mevcut sistem ve yasalar değişmez ama bir süreliğine askıya alınır. Bu diktatörlük tipi Schmitt’in tarafsız iktidar dediği şeydir. Çünkü, bu diktatörlüğün amacı, iç ve dış düşmana karşı mevcut sistemi korumaktır. Bu sistemde yaşayanlar ya da mevcut sistemin devamını isteyenler yani *dostlar*, eğer kendilerini *düşmana* karşı korumak istiyorlarsa, siyasal lidere itaat etmelidirler.

Parlamento düşüncesi, Schmitt’in total devlet anlayışının içinde yer almamaktadır. Olağanüstü bir durumda, pek çok grubun temsil edildiği parlamento, çabuk ve etkin karar alamayacağı için, devletin varlığı açısından, Schmitt’in düşüncesine göre engel teşkil etmektedir. Schmitt bir yandan, kapalı kapılar ardında kararlar alındığını, parlamentoda artık tartışma olmadığını öne sürerken, bir yandan da diktatörlük düşüncesinin temellerini, parlamentonun acizliği üzerine inşa etmektedir. Her ne kadar Schmitt yaptığı diktatörlük tanımını “*tarafsız iktidar*” olarak görmekte ise de, olağanüstü durumun ne zaman başlayıp ne zaman biteceği sorusunu siyasal lider ya da grubun inisiyatifine bırakmaktadır. Böyle bir durumda, Schmitt’in analizine göre, “*komiseryal diktatörlüğün*”, *egemen diktatörlük** olarak adlandırdığı, eski anayasal düzeni değiştirmek isteyen diktatörlüğe dönüşme olasılığı bulunmaktadır. Schmitt’in böyle bir dönüşümü engellemek için bir önerisi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla, diktatörlük anlayışı nasıl olursa olsun, Schmitt’in modelinde, en son noktada totaliter bir rejime dönüşmesini engelleyen bir şey

* Kalıcı Diktatörlük (Egemen Diktatörlük), eski anayasal düzeni değiştirmek ve yerine yeni bir düzen kurmak için mücadele eder. Egemen Diktatör, halk egemenliği adına hareket eder. Egemenliği de halkın kendini özgürce ifade edebileceği zamana kadar sürecektir.

yoktur. *Komiseryal diktatörlük* anlayışını ele alalım. Bu diktatörlük anlayışında, siyasal lider ya da grup yani diktatör, her ne olursa olsun mevcut düzenin savunulması ve korunması taraftarıdır. Bu yaklaşım her türlü kitlesel değişiklik isteğini de mevcut sisteme karşı olarak yorumlayabilir. Görüldüğü gibi, Schmitt de Hobbes gibi, halkın kendisini yönetmesi ve korunması için siyasal lidere itaat etmesi gerektiğini belirtir. Yani önemli olan devletin güçlü olmasıdır.

2.1.4 Demokrasi ve Parlamentarizm

Parlamente sistemin ve parlamente kurumların krizi, Schmitt'e göre, modern kitle demokrasilerinin koşullarından kaynaklanmaktadır. Bunların krizi öncelikle demokrasinin krizine dayanır, çünkü demokrasiler için gerekli olan eşitlik ve homojenlik sorunu çözülmemiştir. Her iki krizin de aynı anda ortaya çıkmaları, bu krizleri daha da derinleştirmektedir. Ancak parlamento ve demokrasi hem kavramsal olarak hem de pratikte birbirlerinden farklıdır. Modern demokrasi yöneten ve yönetilenleri özdeşleştirmeye çalışır ve böylece modası geçmiş olan parlamentoya karşı yer alır. Demokratik özdeşlik ise, halkın kendi isteklerini ifade edebilmesidir. Oysa halkın istekleri, tartışma ilkesine dayanan bir kurumla gerçekleşmez. Bu gün Schmitt'e göre birbirinden ayrılması gereken üç kriz türü vardır: 1) *Demokrasinin krizi*, 2) *Parlamentarizmin krizi* ve 3) *Modern devletin krizi*.¹⁶⁰ Parlamentarizmin krizi, *demokrasi ve liberalizm arasındaki çelişkiye* dayanmaktadır. Demokrasinin krizi ise *eşitlerin eşitliğinden ve iradenin eşitlerin iradesi olmasından* kaynaklanmaktadır. Schmitt'e göre, daha önce de belirtildiği gibi demokrasi eşitlik temeline dayanmaktadır. Eşitlik ise, eşit olmayanları dışlayan bir özdür. Yani bir demokrasi, kendi vatandaşları olarak kabul etmediğini, yasa önünde herkes eşittir ilkesi mevcut olsa bile, bir takım haklardan yoksun

¹⁶⁰ Schmitt, C. (1994), s.15

bırakmaktadır. Bu durumda, genel irade olarak ortaya çıkan şey, eşit olmayanları kapsamamaktadır. Dolayısıyla da genel irade, eşit olanların genel iradesini ifade etmektedir. Modern devletin krizi ise, *bütün insanlar için* amaçlanan kitle demokrasisini gerçekleştirebilecek bir devletin olmayışı gerçeğiyle ortaya çıkmaktadır. Schmitt'e göre böyle bir devlet yoktur.

Schmitt'in analizinde demokrasi ve parlamentarizm arasındaki çelişki demokrasi ve liberalizm arasındaki çelişkiye dayanmaktadır. Parlamentarizmin temellerini aktarırken en temel ilkeler olarak, açıklık ve tartışmaya değinmiştik. Schmitt bu ilkelerin liberalizme ait oldukları için liberalizm ve demokrasinin uzlaşmaz özelliklere sahip olduklarını iddia etmektedir. Bu çelişkilerin şimdiye kadar ortaya çıkmamasını ise mutlak krallığa karşı verilen ortak mücadelede demokrasi ve liberalizmin tarihsel ittifakının bu çelişkilerin üstünü örtmesine bağlamaktadır. Çelişkilerin üzerinin örtülmesi yine de krizin önüne geçememektedir. Krizin kökeninde ise daha önce de belirtildiği gibi "liberal bireycilikle demokratik homojenlik arasındaki kaçınılmaz çelişki yatmaktadır."¹⁶¹

Schmitt, demokrasi ile parlamentoculuğun burjuvazi tarafından karıştırıldığını belirtir. Buna göre, tarihte monarşiye uygun temsil biçimi ile demokratik biçime uygun kimlik arasındaki önemli farklılıklar, burjuvazi tarafından aynı potada eritilerek karıştırılmıştır. Schmitt'e göre, halkın seçim yoluyla temsil edilmesi, parlamentonun siyasal birliğini ifade etmekte ancak bu yönler bir demokrasinin demokratik olmayan yönlerini oluşturmaktadır. Yine modern kitle demokrasilerinin diğer bir özelliği de yöneten ile yönetileni özdeşleştirmeye çalışmasıdır; Schmitt'e göre bu zaten parlamento düşüncesinin karşısında yer almaktadır.

Eşitlik sorunu, Schmitt'in analizinde liberalizm ve demokrasi arasındaki en

¹⁶¹ Schmitt, C. (1994), s.16

temel sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, eşitlerin eşitliği olarak görülen demokrasi, eşit olmayanlara da eşit davranılmayacağı varsayımını içermektedir. Demokrasi böylece, öncelikle homojenlik, sonra da, eğer gerekirse, heterojenliğin yok edilmesini gerektirmektedir.¹⁶² Böylelikle eşitlik temeline dayanan demokrasi kendi homojenliğini tehdit eden her şeyi dışlar görünmektedir.¹⁶³

Homojenliğin varolduğu yerde eşit haklar anlamlıdır. Ancak evrensel oy hakkının güncel kullanımı başka şeyleri ima eder. Her yetişkin kişi, siyasal olarak diğerlerine eşit olmalıdır. Bu demokratik değil liberal bir fikirdir; özsöz eşitlik ve homojenliğe dayalı eskinin demokrasilerinin yerine, insanlar için demokrasiyi yerleştirir. Bu demokrasi bugün dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Dünyanın devletlere, aslında ulusal bakımdan homojen devletlere -ki bunlar ulusal homojenlik bazında demokrasiyi içerde geliştirmek gayreti gösterirlerken kendi dışlarında hiç kimseyi eşit olarak görmezler- ayrılmış olması zaten bunu engellemektedir. Demokratik bir devlet bile, diyelim ki ABD, yabancıların gücünden ya da zenginliğinden pay almalarına izin vermekten çok uzaktır. Bu güne kadar *yabancı* kavramını tanımayan veya insanların eşitliğini gerçekleştiren bir demokrasi olmamıştır. Eğer birisi insanlar için demokrasi hakkında ciddi olsaydı ve insanları gerçekten siyasal bakımdan birbirlerine eşit kılmak isteseydi bu her kişinin doğumunun veya yaşının, sonucu olan bir eşitlik olurdu. Siyasal eşitlik ve ekonomik eşitlik ve bunun gibi aldığı özel anlamlardan dolayı -kısaca belirli bir alandaki eşitlik olarak- "eşitlik" kendi değerini ve özünü kaybetmiştir. Her alan kendi eşitlik ve eşitsizliklerine sahiptir. Her alanın kendine özgü özellikleri göz önüne alındığında bir karışıklık doğacaktır. Örneğin, siyasal alanda, insanlar birbirlerini, bir takım soyutlamalar olarak değil, yurttaşlar, yönetilenler ya da yönetenler, siyasal müttefikler ya da muhalifler vb. olarak görürler. Aynı şey ekonomi alanında geçerli; insanlar üretici, tüketici vs. gibi özel ekonomik kategorilerle kurgulanırlar.

¹⁶² Schmitt, C. (1994), s.15.

İnsanlararası mutlak eşitlik, sadece kendi içinde ve risksiz bir eşitlik şeklinde anlaşılabilir: Bu eşitlik, kavramsal ve pratik bakımdan ayırt edilen, siyasal bakımdan istenmeyen ve dışlanan bir nüfus olduğu sürece -dışlama, bu nüfusun *yabancı* olarak tanımlanmasıyla kavramsal olarak da ortaya çıkmaktadır- uluslararası hukukta ve kamu hukukunda varolmayacaktır. Aksine, en azından değişik modeldeki demokratik devletler içerisinde insanlar arası evrensel eşitliğin kurulmuş olduğu görülür; yabancılar ve vatandaş olmayanlar dışlandıklarından dolayı elbette ki insanlararası mutlak eşitlik olmamasına rağmen yine de yurttaşlar arasında nispi bir eşitlik vardır. Ancak bu durumda ulusal homojenliğin böyle güçlü bir şekilde vurgulanması ve genel eşitliğin, devlete ait olmayanlar ve onun dışında kalanların tanım gereği dışlanması yoluyla eşitlik tekrar sağlanmış olur. Kısaca Schmitt liberal ilkelerin yürürlükte olduğu yerde homojenliğin, dolayısıyla da özsel anlamda bir eşitliğin olamayacağını ileri sürmektedir.¹⁶⁴

Demokrasinin temsili nitelik kazanma nedeni olarak genelde ölçek sorunu gösterilmektedir.¹⁶⁵ Oysa Schmitt böyle olmadığını düşünmektedir. Schmitt'e göre parlamentoculuğun yerleşmesi ölçek sorunu yüzünden ortaya çıkmaz. Schmitt'e göre parlamentonun ortaya çıkma nedeni liberal düşüncede aranmalıdır. Parlamento, varolan düşüncelerin karşı karşıya gelme sürecini, yani düşüncelerin sonsuz rekabetini gerçekleştirmektedir. Schmitt'e göre parlamentoda temel olan şey; halk tartışmaları, görüş ve karşı görüşlerin ifade edilmesi ve kamuoyudur; bütün bunlar demokrasi hesaba katılmadan yapılmaktadır. Temsili organlar parlamenter demokrasinin demokratik olmayan -antidemokratik- yönlerini oluşturur (Demokrasilerde yöneten ve yönetilenlerin aynı olduğu mantığını imkansız kılmaktadır). Böylece, Schmitt hükümetlerin liberal biçimlerinde bir çelişki görmektedir, yani liberalizm demokrasiyi, demokrasi de liberalizmi dışlar. Bu durum modern kitle demokrasilerinde, parlamenter sistemin krizi ile açıkça

¹⁶³ Schmitt, C. (1994), s.10-13

¹⁶⁴ Mouffe, C. (1993a), s.116

¹⁶⁵ Bobbio, N.(199

görülebilmektedir.¹⁶⁶ Bu sistemde, kamusal tartışma -yani düşüncelerin diyalektik olarak birbirini etkilemesi- yerini partili anlaşmalara, çıkar hesaplarına bırakmaktadır; siyasal partiler baskı grupları haline gelmişlerdir. Siyasal partiler, kendi siyasal çıkarlarını hesaplayarak ve iktidar olasılıklarını düşünerek, diğer partilerle ya koalisyona ya da bir ortaklığa giriyorlar.¹⁶⁷

Sonuç olarak, parlamenter demokrasi kendini entelektüel dayanaklardan yoksun bırakmaktadır. Schmitt 1926'da, *Parlamenter Demokrasinin Krizi*'ne yazdığı önsözde bu düşüncesini şöyle ifade etmektedir. "Bolşevizm ve faşizm sona erse bile modern parlamentarizmin krizi eninde sonunda yine ortaya çıkardı. Parlamenterizmin krizi bu iki birbirine karşıt yönetimin ortaya çıkmasının bir sonucu değildir. Bu kriz, Bolşevizm ve Faşizmden önce de vardı sonra da olmaya devam edecektir. Parlamenter kriz, son kertede, modern demokrasinin sonuçlarından ve liberal bir düşüncenin ürünü olan parlamentarizmin kendi çelişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu *demokratik homojenlik ile liberal bireyciliğin kaçınılmaz çelişkisi*dir".¹⁶⁸

Schmitt diktatörlük ile demokrasi arasındaki bağlantıyı kurarken "halk" kavramının kamusal alanda yer almasından yararlanır. Halk kavramı kamusal alana ait bir kavramdır. Oysa, parlamento, genel oy hakkı temelinde seçilen temsilcilerin oluşturduğu bir meclistir. Oylama özel alanda gerçekleşmektedir. Yani birbirinden tamamen bağımsız yaşayan bireyler "özel" alanda oy kullanmaktadırlar. Bu "özel" oyların toplamının sonucu, kamuoyu ya da halkın iradesini ifade etmemektedir. Çünkü milyonlarca birey tek başına oy kullanmaktadır. Milyonlarca "özel" oy sonuçta halkın iradesini oluşturmuş gibi kabul edilmektedir. Schmitt'in eşitlik anlayışına göre, on dokuzuncu yüzyıldaki liberal ilkeler olarak ele aldığı genel ve eşit oy hakkı, ancak eşitler arasında bir anlama sahiptir. Schmitt, demokrasi için

¹⁶⁶ Mouffe, Chantal.(1993a), s.117

¹⁶⁷ Schmitt, C.,(1994), s.6

homojenliğin önemine sürekli vurgu yapmaktadır. Ona göre liberalizm homojenliğin değil heterojenliğin üstüne oturmaktadır. Bu yüzden de liberalizmin anti-demokratik bir bağlamı olduğunu iddia etmektedir. Liberal demokrasinin on dokuzuncu yüzyıldaki liberal ilkelerin -halk, iradesini sadece derin bir gizlilik ve izolasyon içinde oyunu attığı zaman gösterebiliyor- harmanlanmasından doğduğunu söylüyor. Her oy hesaplanır ve aritmetik çoğunluğa göre yöneticiler seçilir. Böylelikle çağdaş siyasal teorilerde oldukça basit düzeydeki bilgiler atlanmış olur. *Halk* kamu hukukuna ait, kamusal alana ait bir kavramdır. Aynı düşünceyi paylaşan milyonlarca insan ne halkın iradesidir ne de kamuoyudur. Schmitt'e göre halkın iradesi en iyi onay verme yoluyla ifade edilebilmektedir. Devletin meşruluğu özgürce yapılan bir sözleşme ile sağlanır; ancak bu meşruluk Rousseau'daki gibi, halkın oybirliğiyle sağlanmaktadır. Devlet, böyle bir sözleşmenin sonucu olarak doğar. Toplum sözleşmesine göre, devlette partiler yoktur, özel çıkarlar yoktur, dinsel farklılıklar da yoktur, finans ve kamu bağları yoktur. Modern demokrasinin bu filozofu, zaten “finans köleler içindir” demiştir.¹⁶⁹ Buradaki köle sözcüğünü, Schmitt, demokrasilerde yaşayan ama genel iradenin içinde olmayan; dışlanan, yabancı, eşit olmayanlar olarak yorumlamaktadır. Bu “genel irade” ile seçim sonucu oluşan genel iradenin aynı olmayacağını ifade etmektedir. Doğrudan demokrasi ile karşılaştırıldığında Schmitt, parlamentonun hem teknik hem de pratik anlamda liberal düşüncelerle üretilmiş yapay bir makine olduğunu söyler. Oysa diktatörlükler ve Sezaristik metotlar sadece halkın onayını almaz, aynı zamanda demokratik öz ve demokratik gücün direkt ifadesini de sağlamış olur. Schmitt bu bölümde görüldüğü gibi, diktatörlüklerin demokrasinin özünü gerçekleştirebilecek yönetim biçimleri olduğuna dikkat çekmekte, ancak bunu detaylı olarak açıklamamaktadır.¹⁷⁰

Schmitt bu noktada artık diktatörlüklerle demokrasi arasındaki bağlantıyı da kurmaktadır. “*Bütün diktatörlükler anti-liberaldir ama muhakkak anti-*

¹⁶⁸ Schmitt, C. (1994), s.17

¹⁶⁹ Schmitt, C. (1994), s.13

¹⁷⁰ Schmitt, C. (1994), s.16

demokratik değildir".¹⁷¹ Schmitt'e göre, Bolşevizm ve Faşizm bütün diktatörlükler gibi kesinlikle anti-liberaldir ama zorunlu olarak anti-demokratik olmaları gerekmemektedir. Demokrasi tarihinde pek çok diktatörlükler vardır: Sezarizm ve diğer diktatörlük biçimleri. Bunlar homojenliği sağlamaya ve on dokuzuncu yüzyılda liberal geleneğe yaygın olmayan yöntemlerle halkın iradesini şekillendirmeye çalışmışlardır.¹⁷²

2.2 Carl Schmitt'e Eleştiriler

Bu başlık altında, Carl Schmitt'in parlamento ve parlamentoculuğa yönelttiği eleştirilere yapılan karşı eleştiriler ele alınacaktır. Parlamento ve parlamentoculuk ile ilgili yapılan karşı eleştirileri Bill Scheueurmann, John Keane ve Chantal Mouffe'in görüşleri oluşturmaktadır.

Carl Schmitt'e verilen cevaplar ya da başka bir deyişle Carl Schmitt'e yönelik eleştiriler, parlamentonun neden önemsiz bir kurum olmadığını, krizde olsun olmasın çağdaş demokrasiler için vazgeçilmez olduğunu da göstermektedir. Bunun için bu başlık altında yazılanlar, parlamentoculuğun genel olarak savunusu da içermektedir.

2.2.1 Parlamentolar Krizde mi?

Yirminci yüzyıl Almanya'sının otoriter sağ kanat siyasal düşünürü Carl

¹⁷¹ Schmitt, C. (1994), s.17

¹⁷² Schmitt, C. (1994), s.16

Schmitt'in yazılarına akademisyenlerin ilgisinin artmasına karşın, Schmitt'in modern parlamentarizm görüşlerine karşı yöneltilen eleştiriler çok değildir.¹⁷³ Schmitt'in idealize ettiği on dokuzuncu yüzyıl liberal parlamentarizm ve bu parlamentarizmin yirminci yüzyılda deformasyona uğramasıyla ilgili görüşleri, Kıta Avrupa'sında pek çok düşünürü etkilemiş; özellikle Almanya ve İtalya'da, Schmitt'in fikirleri hem sağda hem de solda teorik tartışmalarda yönlendirici bir rol oynamaya başlamıştır.¹⁷⁴

Schmitt'in savları temsili yönetim biçiminin savunucuları için pek çok zor konuyu ortaya koymaktadır. Ne var ki, ona cevap vermeye çalışanların da altını çizdiği gibi, Schmitt'e verilen iki tür yanıtın aslında ikisi de yetersiz kalmaktadır.¹⁷⁵ Bu cevapların birincisi Schmitt'in fikirlerinin faşist siyasal görüşle olan bağlantısını tartışmakla yetinmiş, ikincisi ise Schmitt'in düşüncelerini karikatürize ederek tartışmıştır. İkinci grup, Schmitt'in düşüncelerindeki ana öğeleri gözden kaçırarak Schmitt savunucuları için entelektüel bir temel hazırlarken, birinci grup akademisyenler ise Schmitt'in kişisel siyasal tercihlerini sürekli vurgularken, aslında onun 1930'larda kriz yaşayan Weimar Cumhuriyetine alternatif bir diktatörlüğü meşrulaştırmada oynadığı rolü görememişlerdir.¹⁷⁶

Bill Scheurman, Schmitt'e cevap vermeye çalıştığı makalesinde, Schmitt'in fikirlerini baştan savma savlarla ve dikkatsizce yapılan yorumlarla geçiştirmenin, temsili hükümeti savunan ve onu geliştirmek isteyenlerin yolunu yanlış bir şekilde kolaylaştıracağını söyler. Temsili hükümetin devamı sağlanacaksa Schmitt'in parlamentarizme yönelik yıkıcı eleştirilerine cevap vermek gerektiğini belirtir. Scheuermann'nın dışında Chantal Mouffe'un ve John Keane'nin de Schmitt'e cevap

¹⁷³ Scheurman, B. (1995).

¹⁷⁴ Hirst, P. (1990).

¹⁷⁵ Scheurmann, B. (1995),

¹⁷⁶ Scheurman, B. (1995), s135-136

verme çabası içinde olduklarını söyleyebiliriz.¹⁷⁷

Carl Schmitt'in düşüncelerine yönelik eleştirileri, üç nokta etrafına toplayabiliriz. 1) Parlamenter sistemlerin ilkeleri olarak kabul edilen tartışma ve açıklık ilkeleri ile on dokuzuncu yüzyıldaki parlamentarizmin gerçek işleyişi arasında derin bir uçurum vardır. Schmitt, on dokuzuncu yüzyıldaki, parlamentonun, bu ilkelere uygun işlediğini iddia etmektedir, ancak bu gerçekliğe uygun değildir. 2) On dokuzuncu yüzyılı parlamento açısından efsaneleştiren Schmitt, böyle bir altın çağa dayanarak, yirminci yüzyılda parlamentonun çöktüğünü iddia etmektedir. Oysa, parlamento 20. yüzyılda daha geniş kitlelerin de oy kullanmasına olanak vermiştir. Pek çok ülkede, insanlara seçme ve seçilme hakkı -özellikle kadınlar için- 20. yüzyılda verilmiştir. 3) Schmitt, parlamentoların, liberalizm öncesi tarihini ihmal etmektedir. Bu da parlamentoyu liberalizm düşüncesinin bir ürünü olarak görmesini sağlamaktadır. Oysa, parlamentolar, liberalizm öncesi de vardı. On dokuzuncu yüzyıldaki parlamentolar, ortaçağdaki meclislerden çok farklı olsalar da, onların gelişmiş bir aşamasıdır. Dolayısıyla, parlamento düşüncesi, sadece liberalizme mal edilemez. Özellikle, Schmitt'in, parlamentarizmin ilkeleri olarak gördüğü şeylerin temelde "ütöpik" bir görüntü oldukları söylenmektedir. Eleştirmenlere göre, parlamentarizme hazırlanan özel ilkeler, gerçeklikle özdeşmiş gibi ele alınmaktadır. Keane'e göre, parlamentonun kaybolup giden altın çağı da daha sonra, çöktüğünü göstermek, tarihe gömüldüğünü ilan etmek için başvurulan temel ölçüt haline gelmiştir.¹⁷⁸

Schmitt'e yapılan bir diğer eleştiri ise, parlamentoda demokratik reformlar yapma, "total devlet"e karşı parlamentonun iktidarını sağlamlaştırma olasılıklarının gözardı edilmesidir. Keane, parlamentoda yapılacak radikal reformların, total devlete doğru gidişatı engelleyebileceğini düşünmektedir. Bu noktanın Schmitt

¹⁷⁷ Moufee, C. (1993a), s.105-110

¹⁷⁸ Keane, J (1994), s.227

tarafından ihmal edildiğini yazmaktadır.

2.2.2 Parlamenter Devletin 19.ve 20. Yüzyıldaki İlkeleri

Carl Schmitt için özgür ve engelsiz tartışma ideali, on dokuzuncu yüzyılın klasik parlamentarizminin temel ilkesini oluşturmaktadır. Guizot ve Mill gibi liberal entelektüellerin formüle ettiği, içerisinde irrasyonel kamuoyunun kristalleşebileceği ve devlet eylemlerine rehberlik edebilecek serbest tartışmaların olabileceği parlamento fikrinin çok önemli etkileri olmuştur ve kendini pek çok değişik alanda göstermiştir.¹⁷⁹ Schmitt'in sözleriyle “*tartışma, muhalifini bir şeyin doğru ya da adil olduğunu iddia ederek ikna etme ya da kendini ikna olmaya açık tutma amacıyla yapılan fikir alışverişidir*”.¹⁸⁰ Liberal serbest tartışma modeli daha çok, ikna etme yeteneğine ve tartışmayı yönlendirme yeteneğine sahip, entelektüel temsilcilerin varlığını ima eder. Temsilcilerin mutlak gerçekleri bulmakla uğraşan sınırsız bilgiye sahip filozoflar olması beklenmiyordu. Ancak, bu temsilcilerin, zor pratik sorunlar karşısında kıvrak bir şekilde çözüm üretebilme, detayları gözden kaçırmadan araştırma yapabilme, sorunların üstesinden gelebilme gibi özelliklerinin olması gerekiyordu. Parlamenter karar alma modelinde, temsilcilerin belli ölçülerde esnek davranabilmeleri ve tartışmaya yön verebilmeleri gerekir: Tartışmalarda ileri sürülen bir görüş, varolan siyasal farklılıklarla -örneğin Türkiye’de etnik, mezhep farklılıkları, ABD’de ırk farklılıkları gibi- çatışabilir ve seçilmiş bir temsilci kendini bir başka konuda anlayamadığı meslektaşıyla ittifak içinde görebilirdi. Dolayısıyla klasik liberal parlamentarizmde, parlamenterlerin, tartışmacı bir yapıya ve entelektüel yeteneklere sahip olmaları gerekmektedir. Elbette, siyasal topluluğun bütün üyelerinin böyle yeteneklere sahip olması düşünülemez. Schmitt, parlamentonun liberal savunmasının, varlıklı ve iyi eğitilmişlerin siyasal hegemonyasını gerektirmesinin rastlantı olmadığına inanırdı. Schmitt, bu yorumunu,

¹⁷⁹ Keane, J. (1994), s.218

¹⁸⁰ Schmitt, C. (1994), s.5

bir bakıma, kamusal tartışmayı anti-demokratik bulduğu için yapmaktadır: Halk kendi kendine tartışmayacağı için ve sadece onaylama, oy verme ve kendine yukarıdan sorulan sorulara evet ya da hayır şeklinde cevap verme ve benzeri hareketlere angaje olabileceğinden, parlamentoların işlevlerini yerine getirebilmeleri için imtiyazlı ve eğitilmiş sınıflarca egemenlik altına alınmaları şarttır.

Schmitt'e göre, on dokuzuncu yüzyıl liberal parlamentoları, göreceli olarak siyasal ve sosyal homojenliklere sahiptir. Bu durum da, parlamentoların "tartışmacı" karakteristiğini sağlamaya yardım etmekteydi. Schmitt on dokuzuncu yüzyıl parlamenter kurumlarının ilkel kurumlar olduğunu iddia etmiyordu. Çünkü, parlamenterleri, bugünkü çağdaş kitle demokrasilerinde olduğu gibi, çıkara dayalı düşüncelerden arınmış olduğunu düşünmektedir.

Schmitt'in iddialarında, birbirini tamamlayan kurumların çoğu, anlamlarını ilk olarak tartışma ve açıklık yoluyla bulur. "Tartışan" parlamentolar, partinin ya da bölgenin, kendi çıkarını düşünen taleplerinin ötesine bakabilme yeteneğine haiz bağımsız temsilcilerin gerekliliğini ifade eder. Edmund Burke'nin ünlü temsil teorisi de bu ideali ifade etmiştir. Seçilmiş temsilcilerden, büyük bürokratik kurumların önceden hazırladığı bir siyasi tercihler kümesini mekanik şekilde tescil etmekten öte bir şey beklenir. Siyasal partiler ise fikirlerin serbest rekabetine dayanmalıdırlar. Güçler ayrılığı kavramı, fikirlerin rekabetini garantileme yolu olarak rasyonalize edildi. Rasyonel tartışmanın ve diyalogun yer aldığı bir kurum olarak tanımlandığı için, seçilmiş yasama organı, -yürütmenin aksine- siyasal karar alma merkezi yapıldı. Son olarak, konuşma, örgütlenme, basın özgürlükleri, kamusal toplantıları gerektiriyordu. Schmitt'e göre çoğu temel haklar parlamenter tartışmaya katkıları temelinde haklı kılınıyordu: Parlamentarizmin vaadini yerine getirebilmesi için, tartışmacı bir sivil toplumun yasal haklarla korunması gerekiyordu. Parlamentarizmin vaadi de devletin faaliyetlerini insanların birbirlerinden farklı görüşlerini bir araya getiren serbest, engelsiz bir tartışma ve değişim sürecine dayandırmak idi.

Schmitt'in Weimar dönemi çalışmaları klasik müzakereci parlamentarizmin çöküşüne iki temel açıklama getirmektedir. *Parlamentar Demokrasinin Krizi* adlı kitabında Schmitt, batıdaki eşitlikçi ve demokratik eğilimlerin geri dönülmezliği bakımından on dokuzuncu yüzyılın liberal savlarına dayanır, benzer şekilde demokrasinin kaçınılmazlığını da kabul eder: "Bugün meşruiyetin egemen kavramı aslında demokratikliklerdir."¹⁸¹ Tocquivelle gibi yazarlar, bu temayı, halkın karar alması üzerinde liberal sınırlamaları haklı kılmanın ve halka dayalı bir anayasal düzen şeklini onaylamanın yolu olarak geliştirmişken, Schmitt, liberalizmin ve liberal ideallerin vücut bulması olarak yorumladığı parlamento gibi kurumların, demokrasi ile çelişmesini kanıtlamak için kullanmıştır. İlk bakışta, Schmitt'in delilleri kelime oyunlarına dayanır gibi görünebilir. "*Parlamentar Demokrasinin Krizi*" adlı eserinde Schmitt demokrasi ve liberalizm arasında temel uyumsuzluğa işaret etmektedir. Schmitt'e göre demokrasi, yasa koyucu ile buna uyanları, idare edenler ile idare edilenleri ve halk ile devleti özdeşleştirme çabası olarak anlaşılmalıdır. Bu özdeşlik siyasal bakımdan, toplumda homojen bir yapıyı oluşturma anlamına gelmektedir. Bu düşünceye göre, böyle bir özdeşlik pek çok araçla kurulabilir. Liberal parlamentarizmin demokratik özdeşlik kurmada temel rol oynaması gerekmez. Parlamentolar, on dokuzuncu yüzyılın büyük bölümünde, geniş tabanlı demokratik talepler için önemli bir araç işlevi gördüğü için, geleneksel liberal düşünce, yanlış olarak, liberal fikirlerle demokratik fikirler arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi olduğu konusunda ısrar etmiştir. Ancak, Schmitt yirminci yüzyıl kitle hareketlerinin, böyle saf varsayımları askıya aldığına inanır. Ona göre yöneten ile yönetilen arasındaki özdeşlik değişik araçlarla kurulabileceği için, dikta rejimleri bu işi liberal parlamentolardan daha başarılı yapabilir. Schmitt'e göre, Faşizm ve Bolşevizm, devlet ile toplum ve idare edenle edilen arasında özdeşlik oluşturabildikleri oranda demokratik siyasal olgu olabilirlerdi.

Scheuermann, Schmitt'in görüşlerini, yirminci yüzyılda kitleye dayalı

¹⁸¹ Schmitt, C. (1994), s.35.

otoriterliği, demokratik projenin yerine getirilmesi olarak gördüğünü, demokratik projeyi homojenlik arayışına indirgediğini ve böylelikle projenin esasını çok kötü şekilde bozmuş olduğunu belirtir.¹⁸²

Buraya kadar, Schmitt'in düşünceleri, sadece, demokrasinin, geleneksel liberal parlamentarizm dışındaki başka araçlara dayanabileceğini ne sürer. Scheuermann ise, hiçbir yerde demokrasi ve parlamentarizm arasındaki gerekli ya da temel bir çelişkinin Schmitt tarafından ispat edilmediğini belirtir. Scheuermann, "*Parlamenter Demokrasinin Krizi*"nde ileri sürülen iddiaların temelde Schmitt'in "siyaset" anlayışına dayandığını belirtir. Schmitt için siyaset temelde mücadeledir (Basitçe, siyasal müttefik ve siyasal muhaliflere gönderme yapar). Siyasal eylemin zeti, Schmitt'e göre, *teki* ya da *yabancı* diye tanımladığı düşmanı belirleme ve ona karşı hareket etme yeteneğidir. *teki* ya da *yabancı*nın varlığı, çatışma durumunda, kendi varlığını negatif etkileyeceğinden, kendi yaşam şeklini korumak için savaşılmalıdır. Siyasal düşman tam olarak "bazı durumlarda öldürülmesi gerekebilir" gerçeğiyle tanımlanır. "*Dost*" "*düşman*" ve "*mücadele*" kavramları gerçek anlamlılıklarını, bu kavramların bir *yabancı*yı öldürme ihtimaliyle olan ilişki yoluyla kazanırlar.¹⁸³ Parlamentarizm ise serbest tartışma ilkesine dayanması dolayısıyla siyasal yaşantının esasını inkar eder. Parlamentarizm siyasal anlaşmazlıkların ve gerilimlerin tartışma ve müzakere yoluyla çözümleneceğini varsayar. Ancak Schmitt için, siyasal uygulamanın esası "mantığa ve tartışmaya dayalı olmayan ve kendi kendini haklı kılmayan saf bir karar, hiçlikten yaratılan mutlak bir karar" olarak anlaşılmalıdır. Bu karar aşaması da, siyasal muhaliflerin belirlendiği, uyuşmazlık ihtimalinin bulunduğu noktadır. Dolayısıyla, Schmitt, parlamentarizmin, anti-siyasal olduğunu belirtir. Aksine, Schmitt, Rousseau gibi teorisyenlerin öngördüğü gibi, siyasal özdeşlik kurma ile, belirli bir demokrasinin üzerine dayandığı, belirli bir homojenlik şeklinin dışına düşen heterojen azınlıkların ortadan kaldırılması gerekliliğini ima edebilir. Parlamentarizmin tersine, demokrasi

¹⁸² Scheuermann, B. (1995), s.139

yoğun ve potansiyel ölümle tehdit eden krizlerin merkeziliğini tanır.

Schmitt'in düşüncelerinin bu aşaması anlamlıdır. Çünkü Schmitt'e hem parlamentarizm (siyasal olmayan) ile demokrasi (siyasal olan) arasındaki temel gerilimi gösterme, hem de birincisinin gerilemesini ve ikincisinin de yükselişini açıklama olanağı verir. Yöneten ile yönetilenin aynılığına dayalı demokratik siyaset, siyasal uygulamaların temel esasına daha yakından uyum sağladıkça, Schmitt *tartışmacı* parlamentarizmin tarihsel bakımdan "anakronik" olmasının şaşırtıcı olmayacağını ileri sürer. Somut toplumsal ve tarihsel trendlere bakıldığında, siyasal uygulamaların en temel özellikleri hakkında Schmitt'in soyut teorilerinin desteklediği kabul edilmek zorundadır.

"*Parlamentar Demokrasinin Krizi*" adlı eserindeki sorun, genel olarak Schmitt'in siyaset anlayışının üzerine çok fazla dayanması olarak ele alınmaktadır. Yani Schmitt'in siyaseti tanımladığı eserinde¹⁸⁴ öne sürdüğü kendine özgü varsayımları kabul etmezsek, "*Parlamentar Demokrasinin Krizi*" eserinde ortaya koyduğu parlamentarizmin anti-siyasal olduğu görüşünü kabul etmemiz gerekmez. Kriz durumuna özel önem veren Schmitt'in siyaset kavramlaştırması günlük siyasetteki şeyleri, yani anlaşmazlık ve değişimin az ya da çok barışçıl şekillerini bozar. Schmitt'in siyasal uygulamalar için düşmanlık kriterine verdiği önem, açıkça siyasal çatışmanın çok yoğun şekli olan siyasal güç ya da şiddet kullanımını romantikleştirme riski taşımaktadır. Oysa, siyasal yaşantının esasının krizle belirlenmesi gerekmez, onun yerine bu krizleri önleme ya da üstesinden gelme arayışı ile belirlenmelidir. Siyasal eylem mantığa ve tartışmaya dayalı olmadığı zaman, siyasal çevre muhtemelen sorumsuz ve hatta irrasyonel davranış şekilleriyle ezilecektir.¹⁸⁵

¹⁸³ Aktaran Bill Scheuerman (1995), s.135-157

¹⁸⁴ Schmitt'in bu eseri "*The Concept of the Political*"dır.

¹⁸⁵ Aktaran Bill Scheuerman (1995), s.135-157

Kabul etmek gerekir ki, Schmitt'in ilk çalışmaları çağdaş parlamentarizmin on dokuzuncu yüzyıl liberal teorisinin standartlarını -en anlamlısı temel kanun yapıcısı olarak tartışıp görüşen bir yasama fikri- artık tutturamadığını güçlü bir şekilde anlatır. Bugün parlamento salonlarında serbest tartışma çok az devam etmektedir. Halkın temsilcileri, halkın çıkarlarını hükümet onayladığı sürece korumaktadırlar. Aynı şekilde siyasal partiler çok nadir olarak *fikirlerin serbest rekabetine* dayanarak hareket ederler, ancak bunun yerine sembol ve duyguları kullanarak toplumun sınırlı bir bölümünü harekete geçirmeyi amaçlayan etkileyici propaganda araçlarına dayanırlar. Temsilciler artık Burke gibi teorisyenlerin belirlediği modelde bağımsız değildirlir. Üniversite seminerlerinde ciddiye alınan fikirler, gerçek parlamento uygulamalarına rehberlikte ciddiye alınmamaktadır. Çok az seçilmiş temsilci, kamu yararı lehine belirli bir seçmen grubunun özel çıkarlarını feda edebilmekte; gerçekten yasama salonlarında çok az karar alınmaktadır. Artık kararlar bürokratlaşmış kitle partileri ve parlamento dışı güçlü aktörler liderliğinde önceden belirlenme eğilimi gösterirler; yasama dışarıda belirlenen kararları onaylama dışında pek bir şey yapmamaktadır.¹⁸⁶ Devlet idaresi önemli düzenleme işlevlerini yüklenmiştir ve bürokratik kararnameler genel parlamenter kanunlardan giderek daha fazla anlamlılık kazanmıştır. Kısacası, batıdaki çağdaş parlamentoların “*boş bir formalite*”¹⁸⁷ olduğu yönünde pek çok rahatsız edici işaret vardır.

Scheuermann'a göre, Schmitt'in çağdaş parlamentarizm tanımı elbette ki faşist bir ideologun yazılarından daha fazla bir şey ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak bu konulara eğilen diğer kişilerden örnekler vererek, Schmitt'in çalışmasını da benzer bir gayret olarak nitelemektedir: “*Yaklaşık yetmişbeş yıl önce James Bryce benzer konuları dile getirmiştir. Daha yakın zamanlarda ise, Charles Maier 1920'lerin Avrupa'sında artan korporatist karar alma*¹⁸⁸ yapılarının

¹⁸⁶ Scheuermann, B. (1995), s.142.

¹⁸⁷ Schmitt, C. (1985), s.6

¹⁸⁸ Korporatist Karar Alma Birlikleri: Çıkarları çatışan farklı grupların en azından uzun vadede her birinin

parlamentoların geleneksel yasama ayrıcalıklarını ellerinden aldıklarını göstermiştir; Schmitt'in çalışması da benzer olarak bu gelişmenin açıklamasıyla ilgili bir gayret olarak yorumlanabilir".¹⁸⁹ Schmitt, gerçekten parlamento için tartışma döneminin son bulduğunu gösterdiğini düşünmekte ve bunu da bize kanıtladığına inanmaktadır. Ancak on dokuzuncu yüzyıl parlamentarizminin ilkeleri ve yirminci yüzyıl temsili hükümetlerinin hayal kırıklığına uğratan özellikleri, tartışmaya dayalı parlamentarizmin gerilemesini sosyolojik ve tarihsel bakımdan açıklamak için yeterli olmamaktadır. Bu yüzden, Schmitt'in liberal parlamentarizmin anti-siyasal karakteri hakkındaki iddialarını kabul etmezsek, "Parlamentar Demokrasinin Krizi" eseri Schmitt'in tartışmaya dayalı parlamentarizmin onu yaratan koşullara benzemeyen koşullarda tekrar kurulamayacağı inancını kabul etmemiz için yeterli sebep sunmamaktadır.¹⁹⁰

Belki bu yetersizlikler Schmitt'i parlamentarizmin dönüşümlerini daha farklı bir sosyolojik- tarihsel açıklama ile formüle etmeye teşvik etmiştir. İzleyen yapıtları, özellikle önemli olan ama sıkça ihmal edilen *Anayasacılık Üzerine* (1928), parlamentarizmin tarihini on dokuzuncu ve yirminci yüzyıla geri taşıma işini çok büyük bir başarıyla sağlamıştır. *Anayasacılık*'taki sunumu bir dereceye kadar parlamentarizmin çürümesiyle ilgili öne sürülen Marksist yaklaşımlarla paralellik göstermektedir.¹⁹¹ Bu teorisyenler gibi Schmitt de parlamentonun artan yetersizliğini açıklamak için parlamento içerisindeki toplumsal bakımdan aşağı sosyal grupların etkisinin anlamlılığına odaklanır. Neo-marksistler parlamentonun gerilemesini, devletin idari mekanizmalarına yerleştirilmiş ayrıcalıklı sosyal çıkar çevrelerinin, parlamentoda çalışan sınıfın etkisinin artmasına karşı, savunmacı tepkinin ürünü olarak yorumlamışlardır. Buna karşılık Schmitt parlamentonun

yararına olacak şekilde, dayanışmayla karar almaları. Genellikle taraftar devlet, iş dünyası ve sendikalar. Elbette ki görece kazançlar farklı olabilir. Bu sistem en çok Avusturya, Belçika, Norveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde görülür ve daha çok ekonomik konularda uygulanır.

¹⁸⁹ Scheurman, B. (1995), s.141.

¹⁹⁰ Scheurman, B.(1995), s.142

¹⁹¹ Frankfurt Okulu ile karşılaştırmalı bir değerlendirmesi için bakınız: Kennedy, E. (1987).

gerilemesini, çalışan kesimin uzlaşmaya dayalı politikada yetersizliğini vurgulayarak, bu kesimin siyasal bakımdan yükselişine bağlar. Frankfurt Okulu'nda Schmitt'in düşünceleri sol siyaset terimlerine çevrilmiştir: Liberal demokrasinin, uzlaşmaya dayalı burjuva siyaset biçimi olması, liberal anayasaların, eşitlik iddiasını asla özünde çözemeyen “kararsız” siyasal düzenlemeler olması, yönetenler ve yönetilenlerin özdeş olduğu demokrasinin liberal yönetimin meşruiyetine -çoğunluk kuralı, parlamenter tartışma ve kamuoyu- aykırı olması ve bunun gibi iddialar. Ne var ki başlangıçtaki paralelliklere karşın, Schmitt'in çalışması dolayısıyla temelden ayrı entelektüel ve siyasal bir yol izlemektedir.¹⁹²

Özellikle Almanya ve Fransa'da, parlamenter organlar, Schmitt'in teorik terimleriyle, bazı özgün siyasal karakteristikler elde edebilmişlerdir. Yürütmede varlığını koruyan “düşman monarşik kuvvetler” ile yeni ortaya çıkan militan işçi hareketi arasında yer alan, eğitilmiş orta sınıfın egemen olduğu parlamentolar siyasal topluluğun dost/düşman olarak bölünmesinde rol oynamışlardır. Schmitt'e göre, on dokuzuncu yüzyıl liberal burjuva sınıfı bunu açıkça kavramıştır. Weber ve Kelsen gibi teorisyenlerin onayladıklarına benzeyen parlamentarizmin “görelilikçi” ve “şekilci” savunmaları on dokuzuncu yüzyıl liberallerine yabancı gelebilirdi. Çünkü on dokuzuncu yüzyıl liberalleri parlamentoyu monarşik ve proleter düşmanları önleyecek bir araç olarak anlıyorlardı. Ancak Schmitt'e göre, 1848 devrimlerinden sonra, burjuva sınıfı, parlamentarizmin merkezindeki sorunlarla ilgilenmek yerine, özel mülkiyetini, kişisel çıkarlarını korumayı tercih etmeye başlamıştır. Sonra da parlamentarizmin merkezindeki sorunlardan bu vazgeçiş, yaygın bir eğilim haline gelmiştir. Bu yüzden de, bu tarihten sonra, parlamenter sistemin sistematik, ideal gerekçelendirilmesinin yapılmadığını düşünmektedir.¹⁹³

Scheuermann, seçimle gelen sosyalist yönetimlerin ardından, Schmitt'in

¹⁹² Kennedy, E.(1987), s.42

¹⁹³ Keane, J (1994), s.225

“parlamentonun, komünistler, faşistler, sosyalistler, anarkosendikalistler tarafından reddedilmesi parlamentonun gerçeklik kaybının bir göstergesidir” şeklindeki iddiasının çürüdüğünü belirtmektedir.¹⁹⁴ Schmitt'e göre halk tartışamazdı sadece onaylar, oy verir, sorulara evet ya da hayır diyebilirdi. Schmitt'in teorisinde, halk, varlığı varsayılan bir otorite tarafından sorulan sorulara örgütlü olmayan cevaplar verir, başka da bir şey yapamaz görünürdü. Schmitt'e göre, parlamentarizmin başarılı işleminin şartı, varlıklı, eğitilmiş kesimin siyasal hegemonyasıdır. Onlar olmadan, parlamentonun klasik görüşme işlevini yerine getirmesi ihtimali çok düşüktür.

Schmitt'e göre, oy hakkının genişlemesi ve bunu izleyecek, derin görüş ayrılıklarına sahip sınıflara dayalı partilerden oluşan parlamentoların ortaya çıkması, yoğun siyasal ayrılıkların parlamentonun içine yerleşmesi anlamına gelecektir. On dokuzuncu yüzyıldaki anahtar dost/düşman bölünmeleri, belli bir dereceye kadar parlamentoyla yürütme arasındaki ayrılıkla uyumlu olmuşken, yirminci yüzyıldaki siyasal farklılıklar parlamentoyu yürümez hale getirmiş ve parlamenter siyasetin geleneksel şekillerini imkansız kılmıştır. Parlamento, kendi güç gereksinimlerini ve ihtiraslarını daha iyi tatmin etmek için siyasal topluluğun üzerine kurulan siyasal meşruiyet ve kurumlar sisteminin yeniden oluşturulması ile ilgilenen çoğunluk partileri için basit bir forum yeri haline gelmiştir. Parlamento içerisindeki birbirine derin düşmanlık hisleri besleyen siyasal cephe, düzeyli liberal tartışmaya ya da eğitilmiş sınıfların geleneksel kurallarına, giderek ilgilerini kaybetmişler ve liberal parlamenter ideallerini, süreçlerini zayıflatmışlardır. Çoğunluk kuralı, birbirine düşman farklı grupların kendilerine özel gündemleri ve çıkarları için ideolojik cephe oluşturma işlevinin ötesine çıkamaz. Kaçınılmaz olarak, yirminci yüzyılda parlamento, birbirlerine muhalif güç gruplarının kendi özel çıkarlarını devlet mekanizmasına tanıtmada kullandıkları bir araç olma eğilimindedir. Artık ortak yarara hizmet edecek bir tartışma dayanağı olması mümkün değildir. Liberalizmin

¹⁹⁴ Scheueurman, B. (1995), s.143

ilk aşamaları, uzlaşmaya ve görüşmeye dayalı parlamento, devlet eylemlerini kontrol edebilen, devletten ayrı özerk bir topluluk görüntüsü vermiştir. Ancak çalışan sınıfa dayalı siyasal partiler toplumda devlet müdahalesinin yeni şekillerini yaymışlar ve sonuçta devlet ile toplum bir araya getirilmiştir. Schmitt'in görüşüne göre, yasama, çoğunluk çıkarlarının ifade edildiği vitrinlik bir yer durumuna gelmiştir. Yasama, müdahaleci devlete yakından bağlı kutuplaşmış çıkar gruplarınca kontrol edilmektedir. Burjuvaların hakim olduğu siyasal çağın gereklerine, şartlarına uygun olan parlamento artık siyasal kararların alındığı yer değildir. Önemli kararlar parlamentonun dışında alınmaktadır.

2.2.3 On Dokuzuncu Yüzyıl Parlamentarizmin Altın Çağı mı?

Scheueurmann ve Keane'e göre, Schmitt'in ampirik bakımdan, çağdaş parlamenter organlardaki siyasal tartışmanın zayıflamasını çalışan siyasal sınıf hareketlerinin ortaya çıkışına bağlaması hatalıdır.¹⁹⁵ Yirminci yüzyıl başlarında çoğu Avrupa yasama organında çalışan sınıfın ve alt-orta sınıfların temsilci yüzdelerinin artmasına karşın, bu yüzdeler bir noktada durmuş ve hatta 1930 ve 1940'lerden sonra azalmıştır.¹⁹⁶ Schmitt parlamentonun, müzakereci fonksiyonlarını birbirinden ayrılmaz bir şekilde, üyelerinin orta sınıf birikimlerine bağlamıştır. Ancak sadece yirminci yüzyılda, yani Schmitt'e göre parlamentoların tartışma kapasitelerini yitirdikleri dönemde, orta sınıf grupları (özellikle hukukçular) parlamentolarda gerçekten temsil edilir duruma gelmişlerdir. Ancak, işçi partilerinin ve sosyalist partilerin siyasal kutuplaşmaya yol açtığı ve birkaç Orta Avrupa

¹⁹⁵ Keane, J. (1994), s.205

¹⁹⁶ Keane, j. (1994), s.205.

ülkesinde temsili organların güçlerini yitirdiği gözlemi, parlamenter başarısızlık için evrensel bir açıklama olarak alınamaz. Buna karşılık olarak bazı devletlerde, hiçbir zaman kitleye dayalı işçi partileri ya da sosyal demokrat partiler etkinlik kazanamamalarına rağmen, parlamentolarındaki çürüme özellikleri ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılda devlet faaliyetlerinin artan karmaşıklığı -ki bu kesinlikle temsili hükümetin sorunlarının çoğunun ortaya çıkmasının ve devletin idari mekanizmasının özerkliğinin artmasının başlangıç noktası olarak alınabilir- basitçe, ekonomide sosyal demokrat tarz müdahalelerin sonucu olarak açıklanamaz. Kapitalist pazar ekonomisinin işlemesi için devletin bürokratik düzenlemesinin karmaşık şekillerinin şart hale geldiği gerçeği uzun zamandır pek çok farklı siyasal ve toplumsal grup tarafından anlaşılmıştı. Kural koymanın yerini, yasamadan idari mekanizmalara kaydıran ve geleneksel olmayan, devlet düzenlemesinin karmaşık şekillerinin çoğu, nispi bakımdan ayrıcalıklı sosyal ve ekonomik gruplara hizmet eder. Scheuerman'a göre, kapitalist iş dünyasının sahip olduğu çıkarları korumada bürokrasi merkezli devlet düzenlemesinin geleneksel olmayan şekillerinin avantajlarını ilk fark eden Neumann'ın, Schmitt'in öğrencisi olduğunu görmek pek de şaşırtıcı değildir.¹⁹⁷

Ancak Scheuerman'a göre, Schmitt'in analizindeki daha temel sorun şudur: Onun liberal parlamentarizm analizinin gücü dramatik iddiasından gelmekteydi: Liberal toplumlar gerçekten de bir zamanlar serbest işleyen, tartışan, görüşen, seçilmiş yasamalara sahipti. Ancak kimisi birdenbire kimisi zamanla bu özelliklerini kaybetmişlerdir. Schmitt liberal demokratik normları liberal demokratik gerçeklikle karşılaştırmak niyetinde değildir. Yirminci yüzyılda doğanların nimetlerinden yararlanamayacağı parlamenter devletin, belli bir zamanda altın çağının var olduğuna inanmamızı ister. Yine de bize *Parlamenter Demokrasinin Krizi*'nde klasik liberal parlamentoların tarihsel bir izahını vermez. Keane, liberal parlamenter

¹⁹⁷ Scheuerman, B. (1995), s.145

ilkelerin Schmitt tarafından çok “dar” bir şekilde tanımlandığını belirtmektedir.¹⁹⁸ Kamusal tartışmanın kendisine olan bir inanç değil, ortak tartışma zeminine olan inanç söz konusudur. Diğer taraftan, Schmitt’in bakışı, parlamentonun “özel ilkelerini” gerçek işleyişinin yerine geçirmektedir. Bu nedenle de Schmitt “açıklık” ve “tartışma” ilkelerini yanlış anlamaktadır. Oysa, parlamentonun altın çağı olarak varsayılan dönemde, İngiltere’de, monarşi, bakanları seçmekte sahip olduğu gücünü, 1832 ve 1867 Reform Yasalarıyla kaybetmiştir. Ayrıca, hükümet politikaları zaman zaman parlamento tarafından hükümsüz de kılınmıştır. Ancak bütün bunlar, parlamentonun işleyişinin, “özel” ilkelerine uygun olduğunu göstermez. Oy hakkı hâlâ kısıtlı ve parlamentoya hâlâ aristokrasi egemendir.¹⁹⁹

Scheuermann, on dokuzuncu yüzyıla ilgili olarak şu soruları sorar? Gerçek parlamentolar dünyasının neresinde, insanların farklı görüşlerini bir araya getirmek için halkın temsilcileri ile entelektüel bir mücadeleye girmişlerdir? Schmitt’in tanımladığı parlamentarizm on dokuzuncu yüzyıl Avrupa’sında önemli bir yer kazanabildi mi? Anı şekilde Keane, on dokuzuncu yüzyıldaki özgür, bağımsız parlamenter tiplemesinin çok abartılı olduğunu söylemektedir.

Scheuerman, Schmitt’in parlamenter çürümeyle ilgili on dokuzuncu yüzyıl liberal parlamentoları hakkındaki ampirik iddialarının önemi veri alındığında, *Anayasacılık* okurlarının Schmitt’in tartışarak karar alan parlamento modelinin siyasal gerçeklikle ilintili çok yönü olmadığını görerek şaşıracaklarını belirtmektedir. Bu çalışmada, Schmitt on dokuzuncu yüzyılın birinci yarısında tartışmacı parlamentarizmle ilgili en olgun teorik kavramları geliştiren Alman ve Fransız teorisyenlerin Stein, Guizot, ve Costant olduğunu savunmuştur. İngiltere ise Avrupalı liberaller için “uygulamaya dönük bir esin kaynağı” sağlamıştır. Ancak Schmitt on dokuzuncu yüzyıl Alman liberallerinin on dokuzuncu yüzyıl liberal

¹⁹⁸ Keane, J. (1994), s.224.

¹⁹⁹ Keane, J. (1994), s.225-26

teorisinde, planı çıkarılmış ideal parlamenter devlet kurmayı başaramadıklarını kabul etmeye zorlanmıştır. En önemlisi siyasal solun çıkışından dolayı 1918 devriminden sonra Almanya'da siyasal ve sosyal durum öyle bir dönüşüm geçirmiştir ki parlamentarizm gündeminin gerçekleştirilmesi temsili hükümet için "posthumous"* bir zafer olmuştur. 1918'de Almanya'da parlamentarizmin gerekli sosyal şartları –Schmitt'e göre- o derece bozulmuştur ki, parlamentonun on dokuzuncu yüzyıl liberallerinin düşündüğü gibi çalışması artık söz konusu olamazdı. Schmitt'in Fransa örneğiyle ilgili sunumu da okuyucuya pek bir şey vermez. Napolyon sonrası "anayasal" rejim ve sonra Louis Phillipe'in 1830-1840 arası "parlamenter monarşisi" kraliyete ve yürütmeye çok geniş takdir yetkisi tanımıştır. Yazılarında tanımladığı güçlü yasama organlarına, bu rejimleri örnek aldığı düşünmek zordur. Aslında, Schmitt, parlamentarizmin erdemleri için bir iddia geliştirmez; belki de bu süreçteki Fransız parlamentarizminin -çoğu gözlemcinin, özellikle Tocqueville'in ortaya serdiği gibi- rüşvet, himaye ve yolsuzluklarla dolu olduğunu fark etmiştir. Schmitt için bir başka aday 3. Fransız Cumhuriyeti olabilirdi. Schmitt 1875'teki yasamaya alışılmadık otorite veren anayasayı doğru bir şekilde ortaya koyduğu halde, hiçbir yerde kafasındaki geniş liberal parlamentarizm modeli olarak açıkça Üçüncü Cumhuriyeti örnek olarak vermez. Schmitt bu dönemdeki Fransız parlamentarizminin özelliklerinin nasıl olduğu hakkında ya çok şey bildiği için ya da parlamentonun alt-orta sınıf temsilcilerini içermeye başladığını görmüş olduğu için model olarak almamıştır.

On dokuzuncu yüzyıl İngiltere'si Schmitt'in liberal parlamentoların ideal şekli için açıkça kaynak olabilirdi. Bazı yorumcular Schmitt'in çağdaş parlamento eleştirisini formüle etmek için İngiliz deneyimini ele aldığı iddia ederler.²⁰⁰ Ancak Schmitt *Anayasacılık*'ta Avam kamarasının 1832 seçim reformlarından önce liberal olmayan seçim sistemine dayandığını ve ortaçağ tipi aristokratik meclis olduğunu açıkça kabul eder. 1850'lerde parlamenter seçimlerin plebisiter karakter almaya

* Posthumous: ölümden sonra gelen, "posthumous novel"; yazarı öldükten sonra basılan kitap.

başladığını ve 1867’de artık parlamentonun İngiliz sisteminde merkezi konuma sahip olmadığını da söyler. Schmitt’e göre, parlamento seçmenle hükümet arasında bağ olma dışında pek az şey yapar duruma gelmiştir. Schmitt’e göre, İngiliz politikası yüzyıl ortalarında giderek karizmatik parti liderinin hegemonyasını tanımaya zorlanmıştır. Örneğin, Gladstone, duygusal yönlerle hitap ederek kitle desteği sağlamada çok etkili bir lider. Bunun yanında Disreli örneği de verilebilir. Bu, bağımsız tartışmacı parlamentoların başlangıcı değil, Weber’in mutlakıyetçi parti lideri çağının başlangıcıdır.

İngiliz deneyiminin Schmitt için çekici yanı neydi? Scheurman, Schmitt’i İngiliz parlamentarizminin çeşitli yapıları, şemaları, idealleri ve yararlarının kıta Avrupa’sında mutlakıyete karşı mücadelede liberal burjuvaya hizmet etmesinin büyülediğini söyler: Montesquie’nun on sekizinci yüzyıl İngiltere’sini idealleştirmesinden sonra, başka idealleştirmeler de gelmiştir. Schmitt on dokuzuncu yüzyıl İngiliz parlamentosunun liberal burjuvanın önemli bölümü için “efsanevi bir resim” haline geldiğini iddia eder.²⁰¹

Schmitt’e yönelik eleştirilerde, onun bir dönemi efsaneleştirmesinin sakıncalarına sürekli vurgu yapılmaktadır. Schmitt’in efsane kelimesini kullanması Scheurman’a göre, iki bakımdan anlamlıdır. Schmitt’in on dokuzuncu yüzyılda serbest işleyen tartışıp karar alan parlamento diye bir şey olduğuna gerçekte inanmadığı kuşkusunu uyandırır: Tarihsel çalışması bu tez için bir temel sağlamaz. Ama yorumları, tartışmacı İngiliz parlamento düşüncesinin eski rejimi ve onun aristokrat müttefiklerine karşı ölüm-kalım mücadelesinde, liberal orta sınıfın dayandığı, siyasal bakımdan etkili bir efsane dışında bir şey olmadığını kuvvetle öne sürer.

²⁰⁰Scheurman, B.(1995), s.156

²⁰¹ Schmitt, C. (1994), s.82

Daha anlamlısı, *efsane* teriminin kullanımı Schmitt'in kendi projesi hakkında bilgi verir. Parlamenter Demokrasinin Krizi ve diğer kitaplarında George Sorel'in "*reflection on Violence*"ını, bu kitabın *efsane*yi yorumlamasını över. Burada efsane, siyasal seçmen grubunu harekete geçiren ve kuvvet kullanımını teşvik eden ve şehitliğe güç veren bir araç olarak yorumlanır. Schmitt'e göre, Sorel siyasetin temelde dost ve düşmanlar arasındaki şiddetli uyuşmazlıkları içerdiğini ve irrasyonel bir efsanenin -barışçıl müzakere ve değişimle ilgili liberal ideallerin aksine- siyasal temsilcileri harekete geçirmede etkin bir rol oynayabileceğini - böylece de dünya tarihinin motoru olabileceklerini- anlamıştır. Kısaca, Sorel, üstü kapalı bir şekilde de olsa, Schmitt'in siyaset kavrayışını anlar. Sorel'in siyasal efsane teorisi, çatışmaya hazır militanlar için yararlı tavsiyelerde bulunmaktadır.²⁰² Schmitt'le aynı dönemde yaşayan Richard Thoma'ya göre, Schmitt'in efsane teorisini övmesinin nedeni içinde bulunduğu ideolojinin sonucudur. Thoma sert bir dille eleştirdiği Schmitt'in, üstü kapalı bir şekilde Mussolini'nin pratiğe geçirdiği ideolojiye bağlı olduğunu belirtir. Thoma, Schmitt'in, "siyasal efsane" teorisini, "parlamenter düşüncenin inandırıcılığını yitirdiği düşüncesinin en güçlü ifadesi" olarak kullandığını, bunu da Sorel'in "grev efsanesinden" aldığını belirtir.

Schmitt'in, tartışmacı parlamentarizmin efsane niteliğine verdiği önem aşağıdaki sonuçlardan kaçınmayı güçleştirir. Schmitt'in kendisi için, idealize edilmiş ve gerçekleri tam yansıtmayan on dokuzuncu yüzyıl parlamentoculuğu, yirminci yüzyılda da dost/düşman politikaları için yeni fonksiyonlar üstlenecek uygun siyasal bir efsanedir. On dokuzuncu yüzyıldaki liberaller, düşman siyasal muhaliflerini mağlup etmek için, İngiltere'ye ve tartışmacı parlamentarizm efsanesine başvurmuşken, Schmitt şimdi, aşırı tehlikeli bulunan çağdaş düşmanlara, yeni işçi sınıfı hareketi ve sosyalist partilere karşı, serbest işleyen tartışmacı parlamento efsanesini bırakıyor. Schmitt'e göre, bu gruplar, elitlerin egemenliğindeki siyaset için temel tehditi oluşturmaktadırlar. Sol siyasal hareketler

²⁰² Scheuerman, B. (1995), s.149

ve işçi sınıfının, siyasal / sosyal demokratikleşme talebi ve demokratik olmayan egemen elitin sorularına “evet” ya da “hayır” demeleri dışında bir şeyler yapılabileceğini öne sürmeleri, Schmitt'e göre, onların yanlış yöne saptıklarını gösterir. Dolayısıyla da, bu sol hareketler uzun zamandan beri geniş kitlelerin dar elit sınıfa -ki Schmitt'e göre, gerçek siyasal yeteneklere bu sınıf sahiptir- gösterdiği rızanın geleneksel şeklini değiştirmektedirler. İşçi Partileri, Sosyal Demokrat ve Komünist Partiler, Schmitt'in Weimar çağı yazılarında siyasal öfkesinin ana hedefi olmuşlardır.

2.2.4 Ortaçağdaki Meclisler

Keane, Schmitt'in parlamentoları incelerken, liberalizm öncesi parlamentolarla hiç ilgilenmediğini, hatta bunları yok saydığını düşünmektedir. Keane'e göre, parlamentolar, zengin geçmişleriyle tarihte bir süreklilik arz etmektedirler ve “ *kabaca, kendilerini birbirleriyle biçimsel olarak eşit statüde gören ve parlamento üyeleri sıfatıyla sahip oldukları otorite daha geniş bir siyasal topluluğu temsil etme iddialarına dayanan karar vericilerden oluşan meclisler*”²⁰³ diye tanımlanırlar. Keane on ikinci yüzyılın sonlarında ortaya çıkan bu meclislerin, monark tarafından toplantıya çağrılan, gevşek örgütlenmiş ve geçici danışma organları olarak işlediğini belirtmektedir. Keane, bu parlamentoların zayıf ve süreksiz olmadığını, aksine vergileri kabul etme, yasama sürecine katılma, tahta kimin geçeceği, dış politika gibi konularda belirleyici güce sahip olduklarını ileri sürmektedir. Ayrıca, “*parlamentolar, çoğu zaman, vergileri kendileri ... topluyorlar ve bunların nasıl harcanması gerektiğini de saptıyorlardı*”.²⁰⁴ Keane'e göre, ortaçağdaki meclislerle liberal parlamentolar arasındaki süreklilik Schmitt'in çözümlemesinde gözden kaçırılmıştır. Ortaçağ meclisleri ile modern parlamentolar arasında pek çok önemli farklılıklar var ise de -ilk meclisler soyluların ve din

²⁰³ Keane, J. (1994), s.220

²⁰⁴ Keane, J. (1994), s.221

adamlarının etkisi altındaydı, varlıklarını eski gelenek ve göreneklere dayandırıyorlardı ve monark ile zümreler arasındaki mücadeleyle biçimlenmişlerdi-modern parlamentolar, ilk parlamentoların dönüşmesiyle ortaya çıkmışlardır. Yani, Keane, Schmitt'in parlamentoları, liberal ve burjuva bir buluş olarak ele alırken yanıldığını söylemektedir.²⁰⁵ Aynı şekilde, açıklık ve tartışma ilkelerinin de liberal parlamentolara ait olmadığını, ilk meclislerde de açık müzakere ve uzlaşmaların görüldüğünü belirtmektedir.²⁰⁶

Keane, Schmitt'in "iktidara şüpheyile bakmanın yalnızca liberal parlamentarizme özgü bir özellik olduğu" iddiasını ele alır ve bu iddiasının da temelsiz olduğunu ileri sürer. Liberalizm öncesi parlamentoların da bir takım sorunlarda ortak şikayetleri dillendirdiklerini belirtir. "*Ayrıca, bu eski parlamentolar, özellikle mutlakiyetçilik döneminde, monarşik yönetimlerin keyfi bir şekilde ve tebalarının isteklerini önemsemeksizin karar alma eğilimlerine karşı direnmeye çalıştılar. Bu bakımdan, egemen zümrelerin tikel çıkarlarına hizmet etmenin ötesine geçtiler*".²⁰⁷ Böylelikle, on dokuzuncu yüzyıl liberal parlamentarizmi ile özdeşleştirilen anayasa ve özgürlük ruhunu o zamandan oluşturmuş oldular.

2.2.5 Klasik Parlamentarizm İdealleri Kurtarılabilir mi?

Belki de Schmitt daha alçak gönüllü şekilde okunmalıdır. Schmitt'in ileri sürdüğü temel iddia, liberal parlamentarizmin hırslı ideallerinin -ki bunlar liberalizmin en etkileyici teorisyenleri tarafından formüle edilmiştir- çağdaş parlamenter gerçeklikle karşılaştırılması denemesi olarak yorumlanırsa belki kurtarılabilir. Bütün bunlardan sonra bu yeterli olmaz mı? Kuşkusuz parlamentolar

²⁰⁵ Keane, C. (1994), s.223

²⁰⁶ Keane, J. (1994), s.223

²⁰⁷ Keane, J. (1994), s.223

bugün on dokuzuncu yüzyıl liberal teorisyenlerinin öngörmediği çeşitli fonksiyonları yerine getirmektedirler -En azından *Parlamenteer Demokrasinin Krizi*'nde Schmitt bunu inkar etmez- ancak eğer parlamento görüşme, uzlaşma işlerini etkin bir şekilde gerçekleştiriyorsa çağdaş demokrasilerin bir sorunu olarak kabul edilmelidir. Liberal demokrat teorisyenler politik muhaliflerini kısmen parlamenteer devletin rasyonelliği ya da makulluğunu savunarak mağlup etmişlerdir. Ancak çağdaş liberal demokrasilerde, parlamento, idari aygıt ve güçlü çıkar örgütleri tarafından kapalı kapılar ardında alınan kararları onaylama dışında bir şey yapmıyorsa, benzer savunmalar geçersiz kalacaktır.

Anımsarsak, Schmitt *Parlamenteer Demokrasinin Krizi*'nde çoğu liberal hakkın -özgür konuşma veya parlamenteer dokunulmazlık ve ayrıcalıklar gibi- tartışmacı parlamentonun ölümüyle dayanağını kaybettiğini üstüne basa basa vurgulamıştır. Bu açıklayıcı bir savdır. Schmitt için çoğu temel yasal koruma, parlamenteer tartışmayı ve değişimi garantilediği için anlamlıdır. Parlamento tartışma, görüşme sonucu karar alma vb. fonksiyonlarını yerine getirmiyorsa, liberal korumalar anakronik olacaktır. Kısaca, liberal siyasal kurumların kaderi tartışıp görüşen, karar alan parlamentoculuğun kaderi ile belirlenir.

Bu açıkça temel liberal ve demokratik yasal hakların akıl almaz bir yorumudur. Bu haklar açıkça parlamenteer tartışmayı korumanın ötesinde pek çok işlev görür. Yazılarının çok önemli bölümlerinde Schmitt tartışma yoluyla devlet yönetiminin liberal demokratik idealini -ki bu devlete karşı tartışmacı ve kendi kendini düzenleyen toplum ya da sivil toplumu ima eder- çok daha dar olan tartışmacı otonom parlamento idealine indirger. Ancak temsili hükümetin dayandığı liberal demokratik kavramlar hem karar alan bir parlamento hem de daha geniş tartışan sivil toplumun özlemini dile getirmişlerdir. Buna göre sivil toplum, deliberative özelliklerinin erdemiyle, en makul, rasyonel hükümet politikalarını geliştirecek temsilcileri seçeceği varsayılmaktadır.

Schmitt bu eleştirinin kendi savlarıyla ilgisiz olduğunu iddia edebilir. Örneğin 1931'de yazdığı *Der Hüter der Verfassung* adlı eserinde, klasik liberal devlet/toplum bölünmesinin ortadan kalkmasının ve onun yerine yirminci yüzyıl sosyal ve ekonomik her alana nüfuz eden müdahaleci total devletin geçmesinin, kendini düzenleyen, özerk/sivil toplum izlerini sildiğini öne sürer. Eğer çağdaş demokrasilerde bazı sivil toplum tiplerinin hâlâ, en azından nispi olarak, sınırlamasız müzakere ve rasyonel değişim için anlamlı olanaklar sağlayabildiği ortaya çıkarsa -buradaki sivil toplum, klasik liberal teorinin çizdiği mülke dayalı, özselci sivil toplumdan kuşkusuz farklıdır- o zaman da Schmitt'e, temsili hükümetin orijinal gündeminin bütün öğelerini tüketmediği ileri sürülerek cevap verilebilir.

Scheuerman'a göre, yasama üyeleri en azından belli bir dereceye kadar serbest tartışma ve değişim temelinde seçtikleri müddetçe parlamenter temsilin hâlâ en düşük tartışmacı temele dayandığı edilebilir. Parlamenter karar almanın tartışmacı kökenleri ve daha geniş olarak toplum genelinde siyasal tartışma süreci, devlet faaliyetlerine katkıda bulunur. Aslında geniş tabanlı, halk tarafından seçilmiş parlamenter organlar, çeşitliliği ve görüşlerin heterojenliğini temsil etme bakımından birbirine karşı rekabet eden öteki devlet kurumlarından daha etkilidir. Dolayısıyla da parlamento yasama sürecinde üstünlüğünü ısrarla ileri sürmek için yeni temel edinir. Parlamento hâlâ insanlar arasında eşitsiz dağılmış mantık parçacıklarının kendilerini -siyasal aygıtların alternatif şekillerinden daha zengin, daha çeşitli ve çok yüzlü bir şekilde- gösterebilecekleri bir yer olabilir. Tek sesli seçilmiş bir yürütme sivil toplumdaki bütün olası perspektifleri temsil edemez. Geniş tabanlı, çok sesli, seçilmiş yüzlerce üyeli yasama ise görüşlerin heterojenliğini yansıtmada oldukça etkili olabilir. Halk tarafından seçilmiş parlamento farklı görüşler arasında uzlaştırma işinde uygun olabilirken, plebisiter tarzında seçilmiş yürütme aynı çeşitliliği yansıtmayabilir. Yani, daha alçakgönüllü fonksiyonları yerine getirirler de, parlamentolar "anakronik" değerlendirmesini hak etmiyorlar. Carl Schmitt'in iddiasının aksine, parlamento bugün boş bir formalite

değildir.²⁰⁸ Thoma'ya göre Schmitt, yaptığı analizle, parlamenter düşünceye çamur atmaktadır. Schmitt'in parlamentarizmin ilkeleri olarak öne sürdüğü öğeler, zaten daha önceden söylenmiş şeylerdir. Dolayısıyla, Schmitt'in parlamenterizme bulduğu entelektüel temeller tamamen bayatlamıştır. O yüzden bu entelektüel temeller görmezden gelinebilir. Schmitt'in çalışması ideolojiktir.

2.2.6 Parlamento Neden Önemlidir?

Schmitt, parlamentonun temel ilkelerinin yok olduğunu ve parlamentoyu savunmak isteyenlerin bunun için yeni entelektüel temeller bulması gerektiğini ileri sürerken, parlamento düşüncesinin iflas ettiğine gerçekten inanmaktadır. Böylece total devlet anlayışına doğru yol almaktadır. Parlamentoyu bu iddialara karşı savunmak ise ancak, tartışma ve açıklık gibi ilkelerin, parlamento gibi bir kurumda yaşayabileceğini, bu anlamda da parlamentonun önemli olduğu gerçeğini ortaya koyarak mümkün olabilmektedir. Halkın parlamento aracılığıyla temsil edilmesi modern demokrasiler için önemlidir. Özellikle farklı toplumsal çıkarların bir araya getirilmesi, eş güdümlenmesi ve temsil edilmesinde parlamento vazgeçilmez bir araç olarak kabul edilmektedir.²⁰⁹ Bunun yanında parlamento, devletin, tekrar hortlayan "devlet sırrı" uygulamasının arkasına saklanarak yürüteceği gizli kapaklı işlerini engelleyebilecek önemli bir araç olarak da görünmektedir. Yani bu anlamda parlamento, modası geçmiş bir kurum değil aksine, hâlâ demokratik rejimlerin zorunlu koşulunu oluşturan bir kurumdur.²¹⁰

Parlamentoyu savunan başka bir yaklaşım da parlamentonun temsil özelliği üzerine vurgu yapmaktadır. A. Heller, "Biçimsel Demokrasi Üzerine" adlı makalesinde, demokrasiyi neden savunmak gerektiğine cevap verirken, bir bakıma neden parlamento önemlidir sorusuna da cevap vermiş olmaktadır. Heller, biçimsel

²⁰⁸ Scheurman, B. (1995), s.152; Thoma, R. (1994), s.77-80.

²⁰⁹ Keane, J. (1994), s.246

²¹⁰ Keane, J. (1994), s.244

demokrasiyi oluşturan öğeleri, yurttaş özgürlüklerinin (insan hakları) teminat altına alınması, çoğulculuk, anayasa ve temsil ilkesi olarak ortaya koymaktadır. Temsil ilkesi, Heller'e göre, tüm yurttaşların temsiliyle, hükümetlerin meşrulaştırılmasını sağlar ve temsili organlara, yönetenleri denetim altında tutma hakkı verir. Diğer öğelerle birlikte, parlamento, demokratik devletin sürekliliğini sağlamakta ve devletin demokratik karakterinin vazgeçilmez koşulunu oluşturmaktadır. Temsil olgusunun, tarihte pek çok mücadelenin verilmesiyle elde edildiğini söyleyen Heller, yurttaş özgürlüklerinin teminat altına alınmasının, Avrupa'da işçi hareketinin mücadelesi, sendikal mücadeleler ve feminist hareketin etkisiyle mümkün olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde genel oy hakkının yaygınlaşması için verilen mücadelelerle işçi sınıfının ve kadınların parlamentoda temsili de mümkün olabilmiştir.²¹¹

2.2.7 Parlamentonun Siyasal Rolü Nasıl Artırılabilir?

Schmitt'in parlamentonun felç olmasının nedenlerine ilişkin teşhisi - sözcülemi parlamentonun parti sistemi tarafından "sömürgeleştirilmesi"- doğruluk payı taşımaktadır. Bu yüzden parlamentonun krizinin nasıl aşılabileceği konusunu ele alan yazarlar kabaca iki gruba ayrılabilir: Birinci grup parlamentonun krizinin aşılabileceğini düşünenler; bunlar arasında da bir ayrım yapabiliriz: Parlamentonun radikal bir reformla düzeleceğini iddia edenler ve mülkiyetin pozitif olarak ortadan kaldırılması yani herkesin mülk sahibi olmasıyla bu krizin aşılabileceğini düşünenler. İkinci grup ise, parlamentonun artık modası geçmiş bir kurum olduğunu kabul edenler, bunun yerine ikame edilebilecek yeni oluşumlar önerenler. Bu ayrımlar içine yerleştirmedığımız bir başka görüş ise, parlamentonun hâlâ siyasal sistemin önemli kurumu olmaya devam ettiğini savunan, eskiye oranla bir gerileme

²¹¹ Heller, A. (1993).

içinde olmadığını iddia eden görüş. Öncelikle bu son yaklaşımı ele alacağız:

Parlamentonun eskiye oranla bir güç kaybına ya da işlev kaybına uğramadığını iddia eden görüşü Yvés Meny'nin ve Norton'nun düşüncelerinde açıkça görebilmekteyiz. Meny, parlamentoların gücünün abartıldığını düşünmektedir. Meny'e göre, gerçekten özellikle hükümetin üstündeki kontrol ve denetleme hakları ile yasama sürecindeki üstünlükleri, parlamentonun gücünün abartıldığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Parlamentolar en güçlü oldukları dönemde bile, birincil görevlerini -halkın temsili- tam olarak yerine getirememektedirler. Meny, bunun için örnek olarak, kısıtlı oy hakkını, cılkı çıkmış seçim bölgelerini, seçimdeki yolsuzlukları, varolan otoritelerin baskısı ve benzeri olayları göstermektedir. Üstelik bunlar istisna olan olaylar değildi. Bu yüzden de Meny, o dönemde geçerli olan bu durumun parlamentoyla beraber düşünülmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.²¹² Yani kısaca, parlamentonun gerileyişi düşüncesinin, parlamentonun etkin olduğu dönemlerden beri varolan bir düşünce olduğunu, bunu da en iyi "İngiliz Anayasası" yazarı Bagehot'un daha o dönemde belirttiğini bildirmektedir. Yvés Meny'ye göre, parlamentonun bugünkü durumu eskiye göre daha kötü değildir: a)Parlamentoların temsil özelliği eskiden, bugüne oranla daha yüksek değildi. Aksine, genel oy hakkı, gizli oy vs. parlamentonun temsil niteliğinin bu gün daha iyi olduğunu göstermektedir. b) Bugün parlamentolar siyasal yaşamın forum alanı olmaya devam etmektedirler. En azından Avrupa'da parlamentolar hâlâ yandaş toplama eğiliminde olan platformlardır. İtalya ve Almanya'da, bakanlar kendilerini millet meclislerinde ispatlamak zorundadırlar. Fransa'da da, hâlâ gelenekler kişisel iktidarlardan güçlü olmaya devam etmektedir. İngiltere'de ise hükümet Avam Kamarası'ndaki deneyimlilerden oluşmaktadır. Sadece Amerika'da durum biraz farklıdır.²¹³

Parlamentonun hâlâ önemini kaybetmemiş bir kurum olduğu görüşünü

²¹² Meny, Y. (1993).

²¹³ Meny, Y. (1993).

savunan diğerk bir yazar ise Norton'dur. Norton, daha çok, yapılan kamuoyu yoklamalarına dayanarak, halkın gözünde, parlamentonun önemli ve güvenilir bir kurum olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Anket sonuçlarına göre, Norton'nun çıkardığı sonuç ise "*Parlamento çalışıyor ama...*" şeklindedir.²¹⁴ "Ama"nın hangi noktalarda çıktığı önemlidir. Norton'a göre, parlamento üzerindeki baskılar yüzyıllardır değişerek devam etmektedir. Parlamento farklı yollarla bu değişikliklere uyum sağlamaktadır. Sonuçta, bu değişikliklerden etkilenen parlamento, dönüşüp değişmektedir. Norton'nun dayandığı anket sonuçları kısaca şöyledir: a) Genel olarak, hükümetle olan ilişkilerde parlamento yarı yarıya etkilidir. b) Yasa yapma konusunda ise, parlamento bazı etkilere maruz kalmaktadır. c) Parlamentonun çalışmasından halk genelde memnundur.

Ancak, Norton'a göre, parlamentoyu önemli kılan aslında, tam da bu anket sonuçları değildir. Norton'nun sonuçta kendine sorduğu sorular, parlamentonun geleceğine ilişkin kuşklar taşıdığını göstermektedir. Norton'nun kafasını meşgul eden sorular ise kısaca parlamento olamazsa ne olur şeklinde özetlenebilir: Bir ülkenin politikası, parlamento olmadan nasıl olabilir?; hükümet seçimi nasıl yapılacak?; vatandaşları kim ve "ne" temsil edecek?; hükümeti kim kontrol edecek?; vatandaşların oluşturduğu gruplar ve tek tek bireyler, hükümetle ilgili sorunlarını ve görüşlerini nasıl ifade edilecek?; hangi forumda, toplumda çatışan farklı düşünceler ifade edilecek?²¹⁵

Görüldüğü gibi, bu itirazlar, parlamentonun krizinin nedenlerini açıklayan yaklaşımlar değildir. İkinci görüşü savunanlar ise, parlamentoculuğun artık çok önemli olmadığını, artık parlamentonun da bu anlamda zamanının dolduğunu düşünmektedirler. Bu görüşü açıklıkla Mouffe ve Touraine'inin yaklaşımlarında görebilmekteyiz. Touraine'e göre, parlamento artık devletin idari eylemine kapılmıştır. O yüzden de siyasal dizgenin özeği parlamento temsilciliğine değil,

²¹⁴ Norton; P. (1993), s.206

²¹⁵ Norton, P. (1993), s.201-213.

kamuoyuna dayanmalıdır. Parlamento bir zamanlar gerçekten de siyasal alanın merkezinde yer almaktaydı. Ancak bu durum değişmiştir. Artık sendikalarla birlikte parlamentolar da inişe geçmişlerdir. Oysa parlamenterler kendi zenginliklerini ve suçluların çıkarlarını korumaya çalışırken, medya kendi bağımsızlığını artırmaya devam etmektedir. Touraine'e göre, Parlamenterlerin bir yandan medyaya ateş püskürmeleri, bir yandan da medyayı kullanmak konusunda birbirleriyle yarışmaları kamu alanının yeni sahibinin medya olduğunu göstermektedir.²¹⁶ Touraine'e göre, demokratik yaşam,

- 1) Önce parlamentoların etrafında,
- 2) Sonra, toplumsal istemlerle siyasal eylem arasındaki bağı kuran partilerin çevresinde düzenlenmeye başlandı.
- 3) şimdi de demokratik eylemin temelini oluşturan tartışmaların aktarıldığı engin medya dünyasında düzenlenmektedir.

Yani, Touraine göre, parlamento artık siyasal hayatta önemli yer işgal etmemektedir. Buna göre, parlamento artık miadını doldurmuştur. Aynı düşünceleri, Mouffe da paylaşmaktadır. Mouffe göre, parlamentoya ve partilere modern demokraside önemli bir rol vermeyi kabul etmenin artık çok fazla bir anlamı olmamaktadır. Bir dönem, sistemin mihenk taşı olan parlamentonun, artık mükemmel olmamanın ötesinde aksaklıkları da had safhaya gelmiştir.

Birinci grup ise parlamento krizinin aşılabileceğini düşünenlerden oluşmaktadır. Bu yaklaşımda öncelikle parlamentonun radikal bir reformla düzelebileceğini ileri süren görüşü ele alacağız. Daha çok John Keane'nin yaklaşımından yararlanacağız. Bu düşünceye göre acilen bir takım ciddi reformlarla parlamento bugünkü durumundan çıkarılmalıdır. Parlamento ile ilgili sorunları birinci bölümde özetlemiştik. Bu sorunların aşılması için radikal reform önerileri ise şu şekilde özetlenebilir:

- a) Parti aygıtlarının parlamento üzerindeki boğucu etkisi, siyasal partilerin

²¹⁶ Touraine, A. (1997), s.220.

sınırlarının kurumsallaştırılması ve bir takım başka değişikliklerle azaltulabilir.

b) Daha uygun oturum saatleri, daha iyi çalışma koşulları sürecine katılımı sağlamak gereklidir.

c) Lobi sisteminin kaldırılması ve bunun yerine, özgür iradeli ve kamuya açık bir yapıda daimi komiteler türünün geliştirilmesi, yürütmenin hem etkili bir şekilde denetlenmesini hem de devlet aygıtının "görünmeyen" organlarının daha etkili bir biçimde izlenmesine olanak sağlayabilir.

d) Siyasal, askeri ve ekonomik güçleri giderek artan ulusüstü örgütler, çeşitli mekanizmalarla daha sıkı bir parlamento gözetimine tabi tutulabilir.

e) Avrupa parlamentosu gibi ulusüstü parlamentoların güçlenmesi ise, ulusal parlamentoların yeniden canlanmasına katkıda bulunabilir.²¹⁷ Ulusal parlamentolar, ulusüstü yasama sürecini daha yakından takip ederek ve bu sürecin işleyişiyle ilgili tam bilgilenerken, yürütme erkini kendilerine hesap vermek zorunda bırakabilirler. Maastrich sonrası dünyada ulusal parlamentolar, "Brüksel"de kendi hükümetlerinin eylemlerini daha yakından takip etmeye başlamışlardır. Pratikte Avrupa Topluluğu gibi bir ulusüstü parlamentoyla ulusal parlamento, bir sorun çıktığında aynı fikirde olmayabilirler. Bu durumda ulusal parlamentolar, ulusal hükümetin eylemlerini kabul etmeyebilirler. Ancak ulusal parlamentoların bu iç başarısı, ulusüstü yasama sürecinde, demokratikleşme sözünü veren ulusal hükümetlerin siyasal başarısızlığı anlamına gelmektedir.²¹⁸ Judge, parlamentonun uzun zamandır, yasama işlevini, hükümetin önerdiği yasaları onaylayarak gerçekleştirdiğini belirtmektedirler. Yine, aynı şekilde, Avrupa'daki parlamentoların, Avrupa Topluluğu ve Avrupa Tek şartı'yla tanışmadan önce de gerileme içinde olduğunu belirtmektedir. Judge'a göre, ulusüstü parlamentoların varlığı, ulusal yürütme ile ulusal parlamento arasındaki

²¹⁷ Keane, J. (1993); Judge, D. (1993).

²¹⁸ Ulusal parlamentoların gerileyişiyle ilgili bakınız. Judge, D. (1995), s.79-99

ulusal karar alma mekanizmalarındaki dengesizlikleri ortaya çıkarmıştır. Ulusüstü parlamentoların varlığıyla, ulusal parlamentoların, daha iyi çalışmaya başladığını belirtmektedir. Örnek olarak Almanya'yı, Fransa'yı ve diğer ülkeleri ele almaktadır. Almanya'da Basic Law'a (23. ve 45.maddeler) konan maddelerle, parlamento, hem hükümeti hem de Avrupa parlamentosundaki grubu etkili bir şekilde denetleme imkanını elde etmektedir.²¹⁹

Birinci grupta ele alacağımız diğer bir görüş ise, parlamentoculuğun krizinin pozitif mülkiyetin ortadan kalkmasıyla aşılabileceği ileri sürülmektedir. Bu yaklaşımda Agnes Heller'in görüşlerine yer vereceğiz.

Heller, tarihte bugün parlamentoculuğun temelleri olarak ele aldığımız pek çok ilkenin büyük mücadelelerle oluştuğunu söylemektedir. On dokuzuncu yüzyılda genel oy hakkı için yapılan grevler, işçi ve kadınların parlamentoda temsil edilebilmesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla, uğruna mücadele ettikleri haklar, insanlar için değerlidir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, günümüzde parlamentoculuk ya da Heller'in deyimiyle "Biçimsel Demokrasi" pek çok sorunla karşı karşıyadır. Heller, bu sorunları aşmak için, herkesin mülk sahibi yapılması yolunu önerir. Yani, mülkiyetin pozitif olarak ortadan kaldırılması gerektiğini ileri sürer. Çünkü, Heller, toplumdaki, imtiyazlı iktisadi güç sahiplerinin egemenliğinin, toplumun bütün alanlarını etkilediğini ve bunun eşitsizliğe yol açtığını düşünmektedir. Bu durumda, parlamentoculuğun temel bileşenlerinden anayasa ögesi, eşitler arasındaki bir sözleşme olmamaktadır. İktisadi güç daima siyasal gücü denetleme ve nüfuz altında tutma eğiliminde olduğu için, iktisadi güçten yoksun bırakılanlar, siyasal hayatta imtiyazsız kişiler olarak ortaya çıkarlar. *"Tüm bunların sonucunda, eşitlik eşitsizliğe, özgürlük sadece potansiyele, yani bir şey için özgürlük*

²¹⁹ Judge, D. (1995), Almanya'da Basic Law'a konan bu maddeler, özel olarak Avrupa Topluluğu Yasama organının parlamenter kontrolüyle ilgilidir. Bu maddelere göre; a) hem Bundestag hem de Bundesrat'ın 2/3'ünün kararıyla ancak, Alman Anayasası yapısını etkileyecek yetki transferlerine izin verilecektir. b) Federal Hükümet, Avrupa Topluluğuyla ilgili bilgileri, en kısa sürede ve açık bir şekilde, parlamentoyu bilgilendirmek zorundadır. c) Bundestag, Avrupa parlamentosunda karar alınmadan önce, düşüncelerini hükümete bildirir, federal hükümet, müzakereler sırasında, bu görüşleri hesaba katmak zorundadır. s.91-92.

yerine, bir şeye rağmen özgürlüğe dönüşür.”²²⁰ Bunun için çözüm, toplumun tüm üyelerinin mülk sahibi olmalarının temin edilmesidir. Yani Heller, Marks’ın özel mülkiyetin *pozitif* olarak ortadan kaldırılması dediği süreçle bunun mümkün olacağını belirtmektedir. Mülkiyetin *pozitif olarak ortadan kaldırılması* ise, mülkiyet hakkını ortadan kaldırmadan mülk sahipliğinin genelleştirildiği haller olarak tanımlanmaktadır: “Herkesin, toplumun üretim güçleri üzerinde tasarrufta bulunabilmesi ve üretim faaliyetinin meyvelerini kullanabilmesi demektir.”²²¹ Artık toplum, eşitler arasındaki bir anayasaya sahip olmuş olacaktır. Heller’a göre, yavaş yavaş iktisadi gücün, kitle iletişim ve eğitim üzerindeki imtiyazlı durumunun ortadan kaldırılmasıyla, parlamentoculuğun sorunları çözümlenebilir. “Eğer imtiyazlı güç ortadan kalkarsa, çoğulcu temsili sistem ve onun seçimle işbaşına gelmiş hükümeti, yurttaşların gerçek iradesini dile getirir.”²²² Böylece, Heller’a göre, parlamentoculuğu ve demokrasiyi tehdit eden kurumlardan biri olan “gizli örgütler”den de bu sistem sayesinde de kurtulunabilir. Ancak, Heller, diğer tehdit unsurları olan çok uluslu şirketlerden ve ordudan nasıl korunacağını pek açık bir şekilde ifade etmemiştir.

²²⁰ Heller, A. (1993), s.157.

²²¹ Heller, A., (1993), s.159

²²² Heller, A. (1993), s.159

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Parlamentonun krizde olduğunu kabul etmek için Schmitt gibi parlamenter devlet düşmanı olmamız gerekmiyor. Aynı şekilde, biraz farklı bir kurgu ile düşünürsek, parlamentonun devamını istemek için de, parlamentonun krizde olmadığını ispatlamaya çalışmamız da gerekmiyor, çağdaş toplumların farklı alanlarında, ortaya çıkan krizler birbirlerini etkilemektedir. Toplumsal kriz, ekonomik kriz, meşruiyet krizi ve demokrasi krizi, parlamentonun krizini etkilemekte ve derinleştirmektedir. Parlamentonun krizi de, aynı şekilde onları etkilemektedir. Bu etkileşim, parlamentonun krizinin, sadece parlamento içi çözümlerle aşılabilmesini engelleyebilecek düzeydedir. Örneğin, meşruiyet krizi aşılmadan, parlamento içi reformların çok büyük bir katkısı olmayacaktır. Dolayısıyla, parlamentonun bundan sonra geleceği nokta, demokrasi krizinin, ekonomik krizin ve toplumsal krizin durumuna bağlı olarak değişecektir. Ya pek çok siyaset bilimcinin endişe ettiği gibi, parlamentonun krizi daha da derinleşerek - tarihte Cumhuriyetlerin dejenere olup yok olduğu gibi- parlamenter devlet sona erecektir ya da parlamento işlev ve biçimini değiştirerek, parlamenter devlet de varolmayı sürdürecektir.

Bu çalışmada işlenen tartışmalardan, parlamentonun geleceğine ilişkin bir öngörü yapmak mümkün değildir. Ancak, toplumsal hareketlerin artmasına ve bu hareketler yeni mücadele biçimleri geliştirmesine rağmen, teknokratik bir yönetim eğilimi olduğu artık ortak bir kanıdır.

Parlamentonun krizde olduğu görüşüne katılsın veya katılmasın, pek çok siyaset bilimciye göre, parlamento çok uzun zamandan beri önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Üstelik bu sorunların dönemsel olmadığı da aşikardır. Parlamentonun

hala "iyi işleyen bir kurum" olduğunu savunanlar bile, bu kurumun gerileyişinin yeni bir olgu olmadığını kabul etmektedirler. Buna rağmen bu kurumun hala önemli olduğunu ve krizde olmadığını savunanların esas sorunu "parlamentosuz" bir sistemi düşündüklerinde duydukları endişedir. Örneğin Norton, bir yandan, anketlere dayanarak hala halkın, anlamlı düzeyde parlamentoya güven duyduğunu belirtmektedir. Öte yandan ise, kendine sorduğu, "parlamentonun olmadığı bir sistemde siyasal hayatın nasıl olacağı" sorusu, parlamentosuz bir sürecin yakınlaştığı yolundaki endişelerini ortaya koymaktadır. Parlamentosu olmazsa olmaz düşünenlerin, genellikle ortak görüşü, "En kötü parlamento hiç olmamasından iyidir" şeklinde özetlenebilir. Karikatürize edersek, nasıl "Demokrasi nedir?" sorusuna "İyi bir şeydir" diye yanıt veriliyorsa, "Parlamento krizde midir?" sorusuna da, "Olmamalıdır" biçiminde bir yanıt verilmektedir.

Schmitt'in 1923'te özellikle Weimar anayasasını göze alarak yaptığı eleştiriler, bugün de aynen güncelliğini korumaktadır. Bunlara yeni şeyler eklenebilir ancak bu eleştirilerden atılabilecek fazla bir şey yoktur. Eğer Carl Schmitt gibi düşünürsek, yürütmeye devredilen iktidar onu meşru kılacaktır ve belki olağanüstü bir zamanda bizi "düşmanımıza" karşı etkili bir şekilde koruyacaktır. Çünkü Schmitt, devletin, uyrukların itaatine karşılık olarak, onların güvenliğini sağlaması yönündeki Hobbesçu denklemi izleyerek, meşru bir devlet otoritesine riayet edilmesini siyasal yaşamın temel kuralı olarak kabul etmektedir. Ancak, bugün parlamentonun varlığına rağmen keyfi davranabilen yürütme gücünün, parlamentonun olmadığı bir durumda nasıl rahat davranacağını göz önüne almamız ve üzerinde düşünmemiz gerekir.

Schmitt, parlamentonun esas çelişmesini demokrasi ile ilişkisi içinde ele almaktadır: Yani, ona göre, ekonomik ve toplumsal eşitlik temeline dayalı olan demokrasinin gelişimi, parlamentonun etkisiz hale gelmesine yol açmaktadır. Demokrasi, parlamento mücadelesi ile birlikte gelişmiştir; parlamentoda temsil hakkını elde etmek, demokratik mücadelenin uzun zaman en önemli gündemini

oluşturmuştur. Schmitt'in, demokrasiyi bir "öz" olarak görmesini bir an için bir yana bırakırsak, ortaya koyduğu parlamento gerçekliği, hukukun dejenerasyonu, teknoloji egemenliğinin her alana yayılması, meşruiyet sorunu gibi nedenlerle modern devletin "total devlete" doğru evrildiği saptaması, günümüzde sanayi sonrası toplumların çelişkilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi ile parlamento arasındaki çelişki, demokrasiyi bir yönetim biçimi değil, "öz" olarak ele aldığımızda belirginleşiyor. Bunun için, Schmitt'in kurguladığı, parlamentonun krizi düşüncesi, demokrasinin tanımına bağlıdır. Eğer, demokrasiyi öz olarak ele almıyorsak, parlamento ve demokrasi arasındaki bir çelişkidenden bahsetmek mümkün değildir.

Parlamentonun sorunları, onu "demode" olmuş bir kurum olarak algılamamıza yol açabilir, ancak bunun yerine ikame edilecek bir kurumun yokluğu, böyle bir düşüncüyü engellemektedir. Bu anlamda Keane'nin de parlamentoyu, yerel ya da toplumsal yeni oluşumların üst meclisi şeklinde algılamaya hazır olması, halk iradesini temsil edecek bir kuruma duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Toparlarsak, parlamento, temelde halkın temsil edildiği bir organ olarak önemlidir. Farklı düşüncelerin ifade edilebileceği bir zemin yaratmaktadır.

Reform önerilerinin, parlamentonun krizinin nasıl aşılabileceğine ilişkin çok fazla ipucu sağlamayacağını yukarıda belirtmiştik. Keane ve Judge gibi yazarlar Avrupa Parlamentosu gibi ulusüstü parlamentolara gerçekten ümit bağlamış görünmektedirler. Ancak, ulusüstü parlamentolarda alınan kararların, ulusal parlamentoda yasalaştırılması, yani hala parlamentoların meşrulaştırıcı bir kurum olmaya devam etmesi, parlamentonun krizini ortadan kaldırmamaktadır. Aksine, parlamento ulusüstü parlamentoda alınan kararların sadece onandığı bir kurum olmaya adaydır. Bu kararların, ulusal düzeyde geçerlik kazanması için parlamentoya duyulan ihtiyacın, pek çok konuda bağımsız hareket yeteneği olmadığı kabul edilen parlamentoya, nasıl bir katkı getireceği sorusuna cevap verilememektedir. Özellikle, *devlet surlarının* yeniden gündeme geldiği ve siyasal hayatın merkezine yerleştiği

öne sürülürken, bir yandan parlamentonun, sadece onaylama işleviyle nasıl güçleneceği gerçekten cevap verilmesi gereken bir sorudur.

Ekonomik ve toplumsal eşitlik temeline dayandırılan demokrasi kavramının ve uygulamalarının bir toplumda yaygınlaşması parlamentonun etkinliğini azaltacaktır. Dolayısıyla bu anlamıyla demokrasinin bütün kurumlarda yaygınlaşması, parlamentonun görüntüsünü değiştirecektir. Bu iki şekilde olabilir:

- Demokrasinin yaygınlaşması, bir ülkenin yurttaşları tarafından demokratik kurumların etkin bir şekilde kullanılması, parlamentoya seçilen temsilcilerin bilinçli yurttaşlara karşı sorumluluklarını geliştirir. Fakat bu, siyasal partilerin de toplumdaki değişime cevap verebilmeleriyle mümkündür. Temsilcilerin daha demokratik yollarla seçilmesi, parti aygıtının kendi içindeki düzenlemeler, parlamentonun çehresini olumlu bir şekilde değiştirebilir. Ya da;

- Bir toplumun bütün alanlarını kapsayan, yaygın bir demokratikleşmenin sağlanması durumunda, zaten parlamentonun etkin olup olmamasının hayati bir önemi kalmayacaktır.

Parlamentoların demokrasiler için vazgeçilemez bir kurum olması, parlamentoların işlevlerinin değiştiğini görmemize engel olmaktadır. Toplumsal değişimlerin sonucu, hem devlet hem de toplumsal kurumlar değişmektedir. Geç kapitalist toplumdaki parlamentarizmin değişme yönü ise, sadece yasama işleviyle sınırlanmış bir parlamento anlayışına doğrudur. Ulusüstü parlamentoların kararlarını, ulus içinde yasalaştırarak, sistemin meşruiyetini sağlamak, parlamentonun yeni yasama görevi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, parlamentonun bu yasama işlevine sahip olması, “siyasal işlevinin geçmişe göre, göreceli de olsa daha önemli olduğunu” göstermeyecektir. Parlamento, temelde eğer halkın iradesini temsil eden bir kurum ise, bu kurumun görevini sadece yasama

işleviyle sınırlamak aslında kendi varoluş nedenine ters düşmektedir. Parlamentonun gelişimi, siyasi iktidarın sınırlanması ve halkın yönetime katılımının sağlanması şeklinde ise, bugünkü parlamentonun sadece hükümetin eylemlerine meşruiyet kazandıran bir yer haline gelmesi bile, parlamentoyu sorgulamamızı gerektirmektedir.

Kitle iletişim araçları, parlamentodaki tartışmaları topluma duyurmaktadır. Hatta, bu sayede, parlamenter hayatın eskiye doğru daha iyi olduğu düşüncesini savunanlar da vardır. Ancak, kitle iletişim araçlarının gerçekten, belki de en önemli etkisi, parlamentonun gereksiz tartışmaların yapıldığı bir yer olduğunu açığa çıkarmasıdır. Çünkü, siyasi kararların kapalı kapılar ardında alındığı, parlamenter tartışmaların, siyasal hayatı yönlendirmediği, kitle iletişim araçları sayesinde bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde, hükümet yöneticilerinin her konuda “devlet sırrı” arkasına saklanmaları da parlamenter tartışmaların ne kadar etkisiz olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Schmitt'in parlamentoculuk tahliline yönelik eleştiriler de, parlamenter hayatın hala etkili olduğunu değil, genel olarak parlamentonun neden vazgeçilmez olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ne var ki bu görüşler, Schmitt'in bu yüzyılın başında sormuş olduğu sorulara cevap verememektedir. Parlamentonun reforma ihtiyacı olduğunu söylemek de sorunu ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü, bu reform önerileri, temel sorunları çözebilecek kadar geliştirilmiş görünmemektedir. Touraine, bu sorunların belki bir Avrupa devletinin kurulmasıyla çözülebileceğini belirtmektedir. Bu da parlamentonun sorunlarının, tek başına ele alındığında çözülmeyeceğini göstermektedir. Bu durumda, parlamentonun sorunları, demokrasinin kriziyle beraber ele alınabilir. Parlamentonun açmazlarını çözebilmek için, demokrasinin açmazlarını da görmek ve beraber ele almak gerekmektedir.

Parlamento, hala insanlar arasındaki farklı düşüncelerin ve çıkar

gruplarının kendini ifade edebileceği bir yerdir. Schmitt'teki gibi tek bir görüşün oluşturduğu yönetim –her ne kadar “*tarafsız iktidar*” olarak ele alınıyorsa da– toplumdaki farklılıkları ve karşıtlıkları temsil edemeyecektir. Yani, her şeye rağmen parlamento “boş bir formalite” değildir.

KAYNAKÇA

Arendt, H. (1996), *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çev: B. S. Şener, İstanbul, İletişim yayınları.

Arendt, H. (1972), *Crises of the Republic*, New York, Harcourt Brace & Company.

Barber, B. (1995), *Güçlü Demokrasi*, Çev: M. Beşikçi, İstanbul, Ayrıntı yayınları.

Bellamy, R. (1996), The political Form of the Costitution: the Separation of Powers, Rights, and Representative Democracy, *Political Studies*, Vol.44, No. 3, Special Issue.

Bendersky, J.W. (1987a), Carl Schmitt and the Conservative Revolution, *Telos*, No.71, Spring.

Bendersky, J.W. (1987b), Carl Schmitt and the Conservative Revolution, *Telos*, 72, Summer, s. 27-42.

Bendersky, J.W.(1987c), Schmitt at Nuremberg, *Telos*, 72, Summer, 91-129.

Bendersky, J. W. (1987d), *The Challenge of the Exception: An Introduction to the Political Ideas of Carl Schmitt Between 1921 ve 1936*, Westport, GgreenWood Press.

Bendersky, J. (1988), Carl Schmitt as Occasio, *Telos*, No.78.

- Benhabib, S. (1996), *Kamu Alanı Modelleri*, Cogito, Yaz.
- Bobbio, N. (1989), *Democracy and Dictatorship: The Nature and Limits of State Power* Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Butt, R. (1989), *A History of Parliament*, London, Constable.
- Cristi, F.R. (1984), Hayek and Schmitt on the Rule of Law, *Canadian Journal, of Political Science*, vol.18,no.3.
- Cristi, R. (1993), *Le Liberalism Conservateur: Trois Essais sur Schmitt, Hayek et Hegel*, Traduction, Noell Burgi, Paris, Editions Kimé.
- Dahl, R.A.(1993), *Demokrasi ve Eleştirileri*, Ankara, Türk Siyasi ilimler Derneği, Türk Demokrasi Vakfı.
- Diamond, L. (1995), Demokrasinin Üç Paradoksu, in *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara, Yetkin yayınları.
- Eroğul, C. (1997), *Çağdaş Devlet Düzenleri*, Ankara, İmaj Yayıncılık.
- Judge, D. (1993), The Parliamentary State in the 1990s, in *The Parliamentary State*, London, Sage Public.
- Freund, J.(1995), Schmitt's Political Thought, *Telos*, No.102, Winter.
- Gottfried, P. E.(1987), The Nouvelle Ecole of Carl Schmitt, *Telos*, No.72, Summer.
- Gottfried, P.E.(1990), *Carl Schmitt, Politics and Theory*, Westport, Greenwood Press.
- Griffith, J.A. and Ryle, M.(1989), *Parliamentary Government, in Parliaments: Functions, Practice and Procedures*, London, Sweet&Maxwell Editions.

- Habermas, J. (1984), What does Legitimation Crisis Mean Today? Legitimation Problems in Late Capitalism, in Connolly, W.(ed.) *Legitimacy and the State*, Newyork, Newyork Press.
- Habermas, J. (1992), The Horrors of Autonomy: Carl Schmitt in English, in *The New Conservatism*, Cambridge, The MIT Press.
- Habermas, J. (1996), Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı, in Gutmann, A.(Der.), *Çokkültürcülük*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J. (1997a), La Politique Deliberative: Un Concept Procedural de Democratie, in *Droits et Democratie*, Paris, Gallimard.
- Habermas, J. (1997b), *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, Çev. T. Bora ve M. Sancar, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Heller, A. (1993), Biçimsel Demokrasi Üzerine, in J. Keane (Der.), *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da yeni Yaklaşımlar*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Hirschman, A. (1994), *Gericiliğin Retoriği*, Çev. Y. Alagon, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Hirst, P.(1987), Carl Schmitt's Decisionism, *Telos*, No.71, Spring.
- Hirst, P. (1990), *Representative Democracy and Its Limits*, Cambridge, Polity Press.
- Hobsbawn, E. (1996), *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi 1914-1991: Aşırılıklar Çağı*, Çev. Y. Alagon, İstanbul, Sarmal Yayınları.
- Judge, D. (1993), *The Parliamentary State*, London, Sage Publications.
- Judge, D.(1995), The Failure of National Parliaments?, in J. Hayward, (Der.), *The Crisis of Representation in Europe*, London, Frank Cass.

- Keane, J. (1994), *Parlamentonun Çöküşü ve Diktatörlük*, in *Demokrasi ve Sivil Toplum*, Çev: N. Erdoğan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Keane, J. (1992), *Medya ve Demokrasi*, Çev. ve Önsöz: H. Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Kelsen, H. (1938), *Demokrasi: Mahiyeti, Kıymeti*, Çev. E. Menemencioglu, İstanbul, İstanbul Devlet Basımevi.
- Kennedy, E. (1987), Carl Schmitt and the Frankfurt Scholl, *Telos*, vol.71, Spring.
- Jowitt, K. (1995), *Yeni Dünya Düzensizliği*, in *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara, Yetkin yayınları.
- Lijphart, A. (1984), *Çağdaş Demokrasiler: Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*, çev: E. Özbudun ve E. Onulduran, Ankara, Türk Siyasi ilimler Derneği- Türk Demokrasi Vakfı.
- Lijphart, A. (1997), *Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma* Presidential Adress, American Political Association, 1996, *American Political Science Review*, vol.91, No.1, March.
- Lijphart, A. (1992), *Parliamentary Versus Presidential Government*, Oxford, Oxford University Press.
- Linz, J.J. (1995a), *Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri*, in (Der.) L. Diamond, *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara, Yetkin yayınları.
- Linz, J.J. (1995b), *Parlamentarizmin Erdemleri*, in (Der.) L. Diamond, *Demokrasinin Küresel Yükselişi*, Ankara, Yetkin yayınları.
- Longley, L. (1996), *Parliaments as Changing Institutions and as Agents of Regime Change: Evolving Perspectives and a New Researches Framework*, *The Journal of Legislative Studies*, Vol.2, no.2, Summer.

- MacCormick, N. (1996), Liberalism, Nationalism and the Post-Sovereign State, *Political Studies*, Vo.44, No.3, Special Issue.
- Macpherson, C.B. (1977), *The Life and Times of Liberal Democracy*, Oxford, Oxford University Press.
- Meny, Y. (1993), *Government and Politics in Western Europe: Britain, France, Italy, Germany*, Oxford, Oxford University Press.
- Melluci, A. (1993), Toplumsal Hareketler ve Gnlk Hayatın Demokratikleşmesi, in (der.) J. Keane, *Sivil Toplum ve Devlet*, Çev. L. Köker, İstanbul, Ayrıntı Yayınları,
- Miglio, G. (1987), Beyond Schmitt, *Telos*, No. 100, Summer.
- Mouffe, C. (1993a), On the Articulation between Liberalism and Democracy, in *The Return of the Political*, London, Verso.
- Mouffe, C. (1993b), Pluralism and Modern Democracy: Around Carl Schmitt, in *The Return of the Political*, London, Verso.
- Mouffe, C. (1993c), Politics and the Limits of Liberalism, in *The Return of the Political*, London, Verso.
- Negri, A. (1997), Pouvoir Constituant: Le Concept d'une Crise, in *Le Pouvoir Constituant*, Paris, PUF, s.1-36.
- Norton, P. (1993), The Consequences of Parliament, in *Does Parliament Matter*, Harvester, Wheatsheaf Editions.
- Norton, P. (1990), Legislature in Perspective, in *Parliaments in Western Europe*, London, Frank Cass.
- Nino, C. S. (1996), *The Constitution of Deliberative Democracy*, New Haven, Yale University Press.

O'Connor, J. (1987), Social and Political Crises Theory, in *The Meaning of Crises : At a Theoretical Introduction*, Oxford, Basil Blackwell.

O'Connor, J. (1995), *Birikim Bunalımı*, Çev. A. Çakıroğlu, İstanbul, Belge Yayınları.

Palaver, W. (1993), Carl Schmitt on Nomos and Space, *Telos*, No, 95, Spring.

Palaver, W. (1992), A Girardian Reading of Schmitt's, Political Theology, *Telos*, No.93, Fall.

Palaver, W.(1995), Schmitt's Critique of Liberalism, *Telos*, No.102, Winter.

Phillips, A. (1995), *Demokrasinin Cinsiyeti*, Çev. A.Türker, İstanbul, Metis yayınları.

Piccone, P. and Ulmen, G.L. (1990), Schmitt's Testament and the Future of Europe, *Telos*, No.83, Spring.

Poggi, G. (1991), *Çağdaş Devletin Gelişimi*, Çev: Ş. Kut ve B. Toprak, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları.

Prosser, L. (1996), Understanding the British Constitution, *Political Studies*, Vol.44, No.3, Special Issue.

Rosanvallon, P. (1981), *La Crise de L'Etat-Providence*, Paris, Editions du Seuil.

Sartori, G. (1993), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev: Karamustafaoğlu, T. ve Turhan M., Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Sartori, G. (1989), The Essence of the Political in Carl Schmitt, *Journal of Theoretical Politics*, 1,1, January.

- Schwab, G. (1987), *Enemy or Foe: A Conflict of Modern Politics*, *Telos*, No.72, Summer.
- Schwab, G. (1989), *The Challenge of the Exception: An Introduction to the Political Ideas of Carl Schmitt between 1921 and 1936*, Westport, Greenwood Press.
- Scheuerman, B. (1995), *Is Parliamentarism in Crisis? A Response to Carl Schmitt*, *Theory and Society*, Vol.24, No.1, February.
- Scheuermann, W. (1996), *Carl Schmitt Critique of Liberal Constitutionalism*, *The Review of Politics*, Vol.58, No.2, Spring.
- Schmitt, C. (1992), *The Constitutional Theory of Federation*, *Telos*, No.91, Spring.
- Schmitt, C. (1993), *Appropriation/Distribution/Production: Toward a Proper Formulation of the Basic Questions of any Social and Economic Order*, *Telos*, No.95.
- Schmitt, C. (1988), *The Idea of Representation*, Trans. E. M. Cood, Washington, Plutarch Press.
- Schmitt, C. (1994), *The Crises of Parliamentary Democracy*, Trans. Ellen Kennedy, 4.baskı, Cambridge, The MIT Press.
- Schmitt, C. (1985), *Political Theology, Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Trans. George Schwab, Cambridge, MIT Press.
- Schnapper, D. (1995), *Yurttaşlar Cemaati*, Çev. Ö. Okur, İstanbul, Kesit Yayıncılık.
- Söllner, A. (1987), *Beyond Carl Schmitt: Political Theory in the Frankfurt School*, *Telos*, No. 71, Spring.
- Strom, K. (1998), *Institutions and Strategy in Parliamentary Democracy: A Review Article*, *Legislative Studies Quarterly*, XXIII, 1, February.

Teziç, E. (1991), *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayıncılık.

Therborn, G. (1977), The Rule of Capital and the Rise of Democracy, *New Left Review*, No.103, Mayıs/ Haziran.

Therborn, G. (1989), *Sermayenin Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu*, Çev. Ş. Tekeli, Ankara, V Yayınları.

Thoma, R. (1994), On The Ideology of Parliamentarism, in *The Crises of Parliamentary Democracy*, Trans. Ellen Kennedy, 4.baskı, Cambridge, The MIT Press.

Touraine, A. (1997), *Demokrasi Nedir?*, Çev. O. Kunal, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Ulmen, G.L. (1987), Return of the Foe, *Telos*, No.72, Summer.

Ulmen, G. (1993), Schmitt as a Scapegoat: Reply to Palaver, *Telos*, No, 95, Spring.

Ulmen, G. (1994), Beyond Schmitt? Reply to Miglio, *Telos*, No.100, Summer.

Ulmen, G.(1996), Toward a New World Order: Introduction to Carl Schmitt's The Land Appropriation of a New World, *Telos*, No.109, Fall.

Weiler, J. H. H (1995), European Democracy and Its Critique, in (Ed.) J. Hayward, *The Crisis of Representation in Europe*, London, Frank Cass.

Where, K. C. (1963), The decline of Legislatures, in *Legislatures*, Oxford, Oxford University Press.

Wood, E. M. (1991), *The Pristine Culture of Capitalism*, London, Verso.

Yücekök, A.N.(1983), *Siyaset Sosyolojisi Açısından Parlatentonun Evrimi*, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Zimmerman, E. (1984), The Study of Crises in Liberal Democracies: Pitfalls and Promises, *International Political Science Review*, 5,3.

ABSTRACT

In this study, the crisis of parliamentary state in the face of changing conditions is discussed with reference to the concept of democracy. Together with the principles of traditional parliamentarism, the principles of modern parliamentary state are explored in the case of Britain. The Crisis of parliament is assessed in relation to the legitimation crisis and social crisis. The retreat of parliament is studied in the context of Carl Schmitt's assertions. The concepts of democracy as a substance and as a governmental form are elaborated in relation to the concept of parliamentarism. The criticism towards Carl Schmitt are examined in the framework of the concepts of democracy, total state and parliament. The proposals for going beyond the crisis of parliament are evaluated. Finally, it is stated that the crisis of the parliament can not be solved by getting rid of parliament, as Schmitt proposes. It is concluded that the problems of the parliament are related to the social crisis and the crisis of democracy, and these problems can not be solved exclusively by parliamentary reforms.

ÖZET

Bu çalışmada, günümüzde parlamenter devletin değişen koşullar karşısındaki bunalımı demokrasi kavramına referansla tartışılmıştır. Modern parlamenter devletin ilkeleri, geleneksel parlamentoculuğun ilkeleriyle, İngiltere örneğinde incelenmiştir. Parlamentonun krizi, meşruiyet krizi, ve toplumsal krizle beraber değerlendirilmiştir. Parlamentonun gerileyişi Carl Schmitt'in iddiaları etrafında incelenmiştir. Yöntemsel açıdan, öz olarak ve biçimsel olarak demokrasi kavramı ile parlamentoculuk kavramının ilişkisi ortaya konmuştur. Carl Schmitt'e yapılan eleştiriler, demokrasi, total devlet ve parlamento kavramları etrafında incelenmiştir. Parlamentonun krizini aşmak için yapılan öneriler yorumlanmıştır. Sonuç olarak, parlamentonun krizini aşmak için, Schmitt'in aksine, parlamentodan kurtulmak gerekmediği ifade edilmiştir. Parlamentonun sorunlarının, toplumsal kriz ve demokrasi krizine bağlı olduğu, sadece parlamento içi reformlarla bu sorunların çözülemeyeceği sonucuna varılmıştır.